

Sveučilište u Zagrebu
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Poslijediplomski specijalistički studij iz Psihosocijalnog pristupa u
socijalnom radu

Ksenija Vuković

**Perspektiva zatvorenica o kvaliteti njihovog
života u Kaznionici u Požegi**

SPECIJALISTIČKI RAD

Mentor: Mentor: prof. dr. sc. Marijana Majdak

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu

UNIVERSITY OF ZAGREB

LAW SCHOOL

STUDY CENTER OF SOCIAL WORK

Postgraduate specialist study in Psychosocial approach in social work

Ksenija Vuković

The perspective of female prisoners on the quality of their life in Požega Penitentiary

SPECIALIST WORK

Supervisor: prof. dr. sc. Marijana Majdak

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ

1. Uvod – teorijska ishodišta	1
2. Kriminalitet žena	10
3. Zatvorski sustav Republike Hrvatske.....	13
3.1. Zaštita prava zatvorenika u Republici Hrvatskoj	14
3.2. Žene zatvorenice i zaštita prava	19
3.2.1. Kaznionica u Požegi	25
3.2.2. Žene zatvorenice u Kaznionici u Požegi	32
4. Istraživanja kvalitete života i prava žena zatvorenica.....	60
5. Metodologija.....	72
5.1. Ciljevi, problemi i hipoteze	72
5.2. Instrumenti	73
5.3. Sudionice istraživanja	74
5.4. Način prikupljanja podataka i etičnost	75
5.5. Način analize podataka	76
6. Rezultati	76
7. Rasprava	93
8. Zaključak	105
Literatura	108

Perspektiva zatvorenica o kvaliteti njihovog života u Kaznionici u Požegi

Sažetak

Dolaskom na izdržavanje kazne zatvora osoba gubi jedno od svojih temeljnih ljudskih prava – prava na slobodu. Zatvorenici su zbog specifičnih uvjeta i situaciji u kojoj se nalaze podložni za moguća kršenja ljudskih prava i stoga predstavljaju izrazito ranjivu skupinu, a posebno se to odnosi na žene, zbog specifičnosti statusa i uloge koju ima u društvu. Većinu osoba lišenih slobode u našem zatvorskom sustavu čine muškarci (94,2 %), dok žene u odnosu na njih čine udio od 5,76 %. Kazna zatvora dulja od 6 mjeseci izrečena u kaznenom postupku muškim osobama izvršava se u svim kaznionicama, dok se kazna zatvora a izrečena ženskim osobama izvršava se samo u Kaznionici u Požegi. Svrha ovog rada bila je dobiti uvid u perspektivu zatvorenica o kvaliteti života u Kaznionici, kako bi se mogle predložiti mjere za njezino unaprjeđenje. U istraživanju su sudjelovale ukupno 102 sudionice ženskog spola, zatvorenice Kaznionice u Požegi, u dobi od 20 do 82 godine .Rezultati istraživanja pokazuju kako zatvorenice sastavnice kvalitete života procjenjuju prosječnima do iznadprosječnima, dok ukupnu kvalitetu života procjenjuju ispodprosječnom. Nadalje, pokazalo se kako ne postoji statistički značajna razlika kvalitete života zatvorenica uzimajući u obzir vrstu Odjela u Kaznionici, dob, državljanstvo, nacionalnost i religiju, posjet u zatvoru, blizinu zatvora mjestu prebivališta i redovitog kontakta s članovima obitelji (telefonom ili putem pisama), kao i s obzirom na konzumaciju opojnih sredstava (alkohola i droge) te uključenosti u programe liječenja od ovisnosti. S obzirom na ranije izdržavanje kazne zatvora, utvrđena je statistički značajna razlika u kvaliteti života na subskali „kontakti s vanjskim svijetom“, pri čemu zatvorenice koje ranije nisu izdržavale zatvorsku kaznu iskazuju višu razinu kvalitete života u usporedbi sa zatvorenicama koje su ranije bile u zatvoru. U pogledu duljine zatvorske kazne, rezultati su ukazali na statistički značajnu razliku u kvaliteti života na svim subskalama, pri čemu zatvorenice koje izdržavaju dulje kazne zatvora procjenjuju sve sastavnice kvalitete života nižima. Također, pokazalo se kako postoji statistički značajna razlika na subskalama „sigurnost“, „autonomija“, „odnosi“ i „mentalno zdravlje“, s obzirom na to jesu li zatvorenice bile stegovno odgovorne ili ne te da zatvorenice koje su bile stegovno odgovorne pokazuju niže razine kvalitete života.

Ključne riječi: žene, zatvorenice, kvaliteta života, ljudska prava

The perspective of female prisoners on the quality of their life in Požega Penitentiary

Abstract

By serving a prison sentence, a person loses one of his fundamental human rights - the right to freedom. Due to the specific conditions and situation in which they find themselves, prisoners are susceptible to possible violations of human rights and therefore represent an extremely vulnerable group, and this especially applies to women, due to the specificity of their status and role in society. The majority of persons deprived of liberty in our prison system are men (94.2%), while women make up 5.76% of them. Prison sentences longer than 6 months imposed in criminal proceedings on men are carried out in all penitentiaries, while prison sentences imposed on women are carried out only in the Požega Penitentiary.

The purpose of this paper was to gain an insight into the perspective of female prisoners on the quality of life in the Penitentiary, so that measures could be proposed for its improvement. A total of 102 female participants, inmates of the Požega Penitentiary, aged 20 to 82, took part in the research. The results of the research show that female prisoners rate the components of quality of life as average to above average, while they rate the overall quality of life as below average. Furthermore, it was shown that there is no statistically significant difference in the quality of life of female prisoners, taking into account the type of Department in the Penitentiary, age, citizenship, nationality and religion, visits in prison, the proximity of the prison to the place of residence and regular contact with family members (by phone or letters), as well as considering the consumption of intoxicants (alcohol and drugs) and involvement in addiction treatment programs. Considering the earlier serving of a prison sentence, a statistically significant difference in the quality of life was determined on the "contacts with the outside world" subscale, whereby female prisoners who had not previously served a prison sentence reported a higher level of quality of life compared to female prisoners who had previously been in prison. Regarding the length of the prison sentence, the results indicated a statistically significant difference in the quality of life on all subscales, whereby female prisoners serving longer prison sentences rate all components of the quality of life as lower. Also, it was shown that there is a statistically significant difference on the subscales "security", "autonomy", "relationships" and "mental health", considering whether female prisoners were disciplinary responsible or not, and that female prisoners who were disciplinary responsible show lower levels quality of life.

Keywords: women, prisoners, quality of life, human rights

IZJAVA O AUTORSTVU

Ja _____izjavljujem da sam autorica
specijalističkog rada pod nazivom

Perspektiva zatvorenica o kvaliteti njihovog života u Kaznionici u Požegi

Potpisom jamčim:

- da je predloženi rad isključivo rezultat mog vlastitog istraživačkog rada
- da su radovi i mišljenja drugih autora/ica, koje koristim, jasno navedeni i označeni u tekstu, te u popisu literature.

U Zagrebu, _____

Potpis autorice: _____

1. UVOD– teorijska ishodišta

Ljudska prava su temeljna prava slobode i dostojanstva, koja pripadaju svakom ljudskom biću. Ona su neotuđiva, univerzalna i nedjeljiva, što znači da ih nitko ne može oduzeti i da pripadaju svakome kako bi se osigurao dostojanstven i pošten život za sve ljude.

Poveljom Ujedinjenih naroda iz 1945. godine utvrđeno je, da svako ljudsko biće ima neotuđivo pravo na život, slobodu i jednakost. Dakle, svi ljudi neovisno o razlikama u rasi, spolu, jeziku, vjeri, političkim uvjerenjima ili bilo kojem drugom kriteriju, imaju neotuđiva prava koja im rođenjem pripadaju. Ova prava su univerzalna i neovisna o nacionalnosti, socijalnom statusu ili bilo kojem drugom pravnom položaju. Zajamčena su Općom deklaracijom o ljudskim pravima, usvojenom od strane Opće skupštine Ujedinjenih naroda iz 1948. godine, koja predstavlja prvi sveobuhvatni dokument koji štiti osnovna ljudska prava. Njome je utvrđeno da svaki pojedinac, jednostavno svojim postojanjem kao pripadnik ljudske vrste, ima neotuđiva prava koja su obvezna poštivati svi članovi društva u kojem živi, a u koja je osim navedenih uključena i njegova osobna sigurnost (čl. 3.).Nadalje, njome se u članku 5. zabranjuje mučenje, okrutno, nečovječno ili ponižavajuće postupanje i kažnjavanje, s posebnim naglaskom na zaštitu zatvorenika, koji su često izloženi takvim postupcima.

Zbog toga su doneseni brojni instrumenti za postavljanje standarda postupanja sa zatvorenicima pa tako Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. u članku 7. zabranjuje mučenje, a u članku 10. nalaže humano postupanje s osobama lišenima slobode, uz poštivanje njihovog dostojanstva. Također, država je obvezna odvajati okrivljenike od osuđenika, kao i maloljetne okrivljenike od ostalih, a osobe lišene slobode zadržavaju sva prava, osim ograničenja koja proizlaze iz same kazne lišenja slobode.

Najznačajniji dokument UN-a za zaštitu prava zatvorenika, i prvi te vrste, jesu Standardna minimalna pravila za postupanje sa zatvorenicima, usvojena na Prvom kongresu UN-a za sprječavanje zločina 1955. godine. Ova pravila definiraju osnovna načela za izvršavanje kazne zatvora i postavljaju smjernice za postupanje sa zatvorenicima. Propisuju obvezu odvajanja zatvorenika prema spolu, dobi i prošlom životu, te minimalne standarde za smještaj, zdravstvenu skrb, higijenu, pravo na žalbu, kontakte s vanjskim svijetom, pogodnosti, rad, obrazovanje i slobodno vrijeme.

Godine 1984. usvojena su Pravila za učinkovitu primjenu Standardnih minimalnih pravila, koja naglašavaju važnost integracije tih pravila u nacionalna zakonodavstva i njihovu dostupnost svim osobama na koje se odnose, posebno zatvorskom osoblju. Od 1955. godine, UN je dodatno razvijao međunarodne smjernice za upravljanje zatvorskim sustavom i postupanje sa zatvorenicima, uključujući značajne dokumente poput Skupa načela za zaštitu osoba u pritvoru (1988) i Temeljnih načela za postupanje sa zatvorenicima (1990), a ova dva dokumenta predstavljaju ključne smjernice za zaštitu ljudskih prava zatvorenika i osobu u pritvoru.

Opća skupština UN-a je 1982. usvojila i Načela medicinske etike za zdravstveno osoblje, posebno liječnike, koja se odnose na zaštitu zatvorenika i pritvorenika od mučenja i drugih oblika nehumanog ili ponižavajućeg postupanja. Ova načela obvezuju medicinsko osoblje da štiti fizičko i psihičko zdravlje osoba lišenih slobode i zabranjuju im sudjelovanje, bilo aktivno ili pasivno, u mučenju i neljudskom tretmanu.

Iako mnogi dokumenti, uključujući Opću deklaraciju o pravima čovjeka (1948), zabranjuju mučenje i okrutno ili ponižavajuće postupanje, Konvencija UN-a protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, usvojena 1984. godine, jedini je pravno obvezujući dokument globalno posvećen isključivo sprječavanju torture. Od njenog usvajanja, apsolutna zabrana torture, navedena u članku 2., prihvaćena je kao dio običajnog međunarodnog prava.

U odnosu na zaštitu ljudskih prava u Europi, Vijeće Europe već dugi niz godina postavlja standarde za zaštitu prava zatvorenika kroz obvezujuće dokumente poput Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i njenih protokola (1950) te Europske konvencije o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja (1987), kao i kroz praksu Europskog suda za ljudska prava, preporuke Odbora ministara (koji čine ministri vanjskih poslova država članica Vijeća Europe) i standarde koje je razvio CPT (Komitet za sprečavanje mučenja i nehumanog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja, koji je tijelo Vijeća Europe osnovano 1987. godine. CPT je važan dio napora Vijeća Europe da osigura poštivanje ljudskih prava i dostojanstva svih osoba koje su u pritvoru ili na drugi način lišene slobode.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, zajedno s pripadajućim protokolima, predstavlja ključni međunarodni dokument za zaštitu ljudskih prava. Uspostavom Europskog suda za ljudska prava (1959), osigurava se provedba konvencije i omogućuje pojedincima da se obrate sudu u slučajevima kršenja ljudskih prava.

Nadalje, ključni dokumenti, koji zajedno stvaraju pravni okvir za zaštitu ljudskih prava širom Europe, osiguravajući da se osnovna prava i slobode poštuju i provode, su i Europska socijalna povelja (1961) koja sadrži odredbe koje se odnose na socijalna i ekonomska prava ljudi (pravo na rad, socijalnu sigurnost i odgovarajuće uvjete života), zatim Povelja Europske unije o temeljnim pravima (2000), koja sadrži skup temeljnih prava zajamčenih unutar pravnog okvira Europske unije, te Okvirna odluka o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije kazneno-pravnim sredstvima (2008), koja je usmjerena na njihovo suzbijanje u Europi te štiti prava pojedinaca na nediskriminaciju.

Osigurati zaštitu ljudskih prava svojim građanima zadaća je svake države potpisnice dokumenata, kojim jamče njihovu zaštitu a posebno kada se to odnosi na osobe lišene slobode, koje se nalaze u zatvorima.

Prema Peić (2010), zatvorenici uživaju sva ljudska prava osim prava na slobodu te su im nacionalne vlasti obvezne osigurati zaštitu tih prava u zatvorima, jer gubitak prava na slobodu ne dovodi automatski do gubitka ostalih građanskih prava, političkih, ekonomskih, kulturnih i socijalnih pa se ova prava osobama lišenima slobode mogu ograničiti samo u mjeri u kojoj je to potrebno radi izvršenja kazne zatvora, a država pri tom, ne samo da ima obvezu zaštititi ljudska prava zatvorenika, već i spriječiti svaku patnju koja nadilazi neizbježnu razinu trpljenja inherentnu lišenju slobode.

Nitko uistinu ne poznaje naciju sve dok nije ušao u njezine zatvore. Naciju ne treba suditi po tome kako se ponaša prema najvišim građanima, već prema najnižim. Ovaj općepoznati citat Nelsona Mandele (1995), temeljen na njegovom dugogodišnjem zatvoreničkom iskustvu i „dugom putu do slobode“, najbolji je mogući uvod u temu kojom se u ovom radu bavimo.

Kada osoba dođe na izdržavanje kazne zatvora gubi svoje temeljno pravo na osobnu slobodu, a to stavlja zatvorenike u izuzetno ranjiv položaj, koji ih čini podložnim potencijalnom kršenju njihovih osnovnih ljudskih prava i sloboda (Milanović-Litre, 2022). Upravo stoga je važno, posebnu pažnju posvetiti osobama koje se nalaze u zatvoru.

U okviru ovog rada koristili smo nekoliko **temeljnih teorijskih okvira**, ključnih pojmova i relevantnih znanstvenih studija, kao osnovu za definiranje problema i postavljanje hipoteza istraživanja. Ovi teorijski pristupi omogućuju nam, da temeljito razumijemo kontekst i prirodu

problema te pružaju čvrstu osnovu za interpretaciju rezultata. Kombiniranjem ovih različitih perspektiva, nastojimo pružiti sveobuhvatan pogled na istraživani fenomen i pridonijeti daljnjem razvoju znanstvene rasprave u ovom području.

1. Teorija autonomije - prema ovoj teoriji, svaka osoba ima unutarnju autonomiju koja joj omogućuje da prepozna vlastite vrijednosti, ciljeve i preferencije te da djeluje u skladu s njima, bez nepotrebnog utjecaja ili prisile izvana. Autonomija podrazumijeva sposobnost pojedinca, da razmatra različite mogućnosti, donosi odluke koje odražavaju vlastite vrijednosti i osjećaje te preuzima odgovornost za svoje postupke. Stoga je ona prema Ryan i Deci (2000) jedno od osnovnih ljudskih prava i potreba. Autonomija uključuje slobodu donošenja odluka i određivanja vlastitih ciljeva bez nepotrebnog miješanja ili kontrole drugih (Van der Laan i Eichelsheim, 2013). Teorija autonomije također naglašava važnost poštivanja autonomije drugih ljudi, što uključuje pružanje prostora i podrške za izražavanje vlastitih stavova i želja te poštivanje njihovih odluka, pod uvjetom da te odluke ne ugrožavaju prava i dobrobit drugih.

U kontekstu zatvorskih sustava, različite karakteristike organizacije mogu rezultirati različitim razinama autonomije zatvorenika. Zatvori s višim sigurnosnim standardima često nameću veća ograničenja autonomije, ali postoji varijacija u tome koliko zatvorenici dijele ćelije, posjeduju ključ od vlastite ćelije te imaju utjecaj na svoje svakodnevne aktivnosti (Van Ginneken i sur., 2018).

Autonomija je tijesno povezana s jednim od osnovnih ljudskih prava - pravom na slobodu, a to pravo je ključno u raznim međunarodnim dokumentima, uključujući Opću deklaraciju o ljudskim pravima (1948) i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966). Autonomija, koja se definira kao sloboda pojedinca u donošenju vlastitih odluka i upravljanju vlastitim postupcima, integrirani je dio tog prava.

Dodajući na ovo, istraživanja su pokazala da autonomija ima značajan utjecaj na psihološku dobrobit i motivaciju pojedinca. Kada su ljudi u mogućnosti donositi vlastite odluke i osjećati se odgovornima za svoje postupke, to pozitivno utječe na njihovu samosvijest i zadovoljstvo životom. U kontekstu zatvora, povećanje autonomije zatvorenika može pridonijeti boljoj prilagodbi, smanjenju sukoba i povećanju osjećaja dostojanstva. To sugerira da bi reforme usmjerene na povećanje autonomije unutar zatvorskog sustava mogle imati široke pozitivne implikacije na rehabilitaciju i reintegraciju zatvorenika u društvo.

2. Teorija održavanja sigurnog okruženja - istražuje strategije i pristupe koji su usmjereni na očuvanje i promicanje sigurnosti u različitim kontekstima, kao što su zdravstvo, obrazovanje, javna sigurnost i društvo općenito. Ova teorija naglašava važnost identifikacije potencijalnih prijetnji, analize rizika i implementacije odgovarajućih preventivnih mjera, kako bi se osiguralo sigurno okruženje za pojedince i zajednice.

Održavanje sigurnog okruženja za osoblje i zatvorenike predstavlja ključni zadatak kaznionica i zatvora. Istraživanja poput onih Baidawija i sur. (2016) te Van Ginnekana i kolega (2018) pokazuju, da iskustva nasilja i strah od moguće viktimizacije u zatvoru dovode do smanjene kvalitete života. Zanimljivo je, da razina sigurnosti nije jedini faktor koji utječe na ovu dinamiku. Naime, povećanje sigurnosnih mjera u zatvoru može nekada rezultirati čak i većim rizikom od kriminalnih aktivnosti. Primjerice, istraživanja kao što su ona Gaesa i Campa (2009), prema Van Ginneken i suradnicima (2018) pokazuju, da zatvorenici sličnog rizika imaju veću vjerojatnost povratka u zatvor kada su smješteni u ustanove visokog stupnja sigurnosti.

Dodatno, istraživanja identificiraju razne faktore koji utječu na nepoželjno ponašanje i nasilje, kao što su: nedostatak iskustva osoblja, neefikasno upravljanje zatvorom, ograničena dostupnost programa te veličina i sastav zatvorske populacije. Osim toga, razina sigurnosti i reda u zatvorskom okruženju djelomično ovisi o prirodi i kvaliteti međuljudskih odnosa unutar samog zatvora.

Dakle, stvaranje sigurnog okruženja zahtijeva holistički pristup koji nadilazi jednostavno primjenu fizičkih sigurnosnih mjera. Važno je ulagati u obuku osoblja, kako bi se osigurala njihova kompetentnost i sposobnost upravljanja stresnim situacijama. Također, osiguravanje dostupnosti rehabilitacijskih programa i aktivnosti može smanjiti napetosti među zatvorenicima, pružajući im konstruktivne načine korištenja slobodnog vremena. Pozitivni odnosi između zatvorskog osoblja i zatvorenika mogu značajno pridonijeti osjećaju sigurnosti i smanjenju nasilja. Kvalitetna komunikacija i poštovanje među svim sudionicima unutar zatvorskog sustava, ključni su za izgradnju okruženja u kojem se poštuju ljudska prava i promiče rehabilitacija.

3. Teorija socijalne podrške i socijalne integracije može značajno utjecati na samoprocjenu kvalitete života zatvorenika.

Sveobuhvatna teorija socijalne podrške uključuje razmatranja o tome kako pojedinac vidi sebe, značajne druge u svojoj okolini i ljude općenito (Milić Babić, 2019 prema Sarason i Sarason, 2009). Ona također obuhvaća i pitanje socijalne integracije pojedinca u društvo te podršku koju mu iz različitih izvora pruža zajednica. Potreba za pripadanjem skupini posebno je izražena kod ljudi koji se nalaze u stresnim okolnostima (Milić Babić, 2019 prema Taylor i sur., 2003).

Za razliku od socijalne podrške, socijalna mreža označava trajnije i kontinuirane interakcije među specifičnim, međusobno povezanim subjektima (Milić Babić, 2019 prema Janković, 2004) te nadalje prema Janković (1993) naglašava dinamičnost ovih odnosa, jer se socijalne mreže šire i smanjuju ovisno o interakcijama.

Kod socijalne podrške naglasak je na vrstama podrške (emocionalna, instrumentalna, informacijska), ali i na psihološkom stanju primatelja (briga o njemu, procjena potreba). U fokusu socijalne mreže pojedinca su karakteristike povezanosti članova mreže, tj. struktura, oblici interakcija (razmjena) između promatranog pojedinca i članova mreže (Milić Babić, 2019 prema Cochran i Walker, 2005).

Oснаživanje socijalne podrške unutar zatvorske zajednice, kroz poticanje stvaranja i održavanja podržavajućih mreža unutar zatvora, može uključivati organizaciju grupa za podršku i aktivnosti koje promoviraju zajedništvo među zatvorenicama, kao i poticanje kontakta s obiteljima i zajednicama izvana.

Osim toga, socijalna integracija putem obrazovanja u zatvoru može biti ključna za poboljšanje kvalitete života. Stoga je iznimno važna priprema zatvorenica za život nakon izlaska iz zatvora kroz programe koji uključuju obuku za zapošljavanje, pomoć pri traženju posla i podršku u ponovnom uspostavljanju veza s obitelji i zajednicom a posebna pažnja trebala bi se posvetiti specifičnim izazovima s kojima se suočavaju zatvorenice manjinskih nacionalnosti.

4. Teorija institucionalne korelacije (prema Krajnović, 2018) pokazuje kako institucionalni okviri oblikuju i usmjeravaju ponašanje pojedinaca kroz norme, pravila i strukture koje definiraju prihvatljivo ponašanje u različitim kontekstima.

U kontekstu zatvora istražuje, kako različiti institucionalni čimbenici unutar zatvorskog sustava utječu na ponašanje i doživljaj zatvorenika tijekom njihovog boravka u zatvoru. Ova teorija pretpostavlja, da karakteristike samog zatvora, poput kvalitete uvjeta, dostupnosti resocijalizacijskih programa, pravila i regulacija te odnosa među osobljem i zatvorenicima, imaju značajan utjecaj na doživljaj i ponašanje zatvorenika. Na primjer, zatvori s lošim uvjetima, visokom razinom nasilja ili nedostatkom resocijalizacijskih programa, mogu stvoriti negativno okruženje koje potiče agresivno ili devijantno ponašanje među zatvorenicima. S

druge strane, zatvori koji pružaju kvalitetne uvjete života, podržavaju sigurnost i red te nude resocijalizacijske programe, mogu pridonijeti pozitivnom ponašanju i rehabilitaciji zatvorenika.

Osim toga, teorija institucionalne korelacije naglašava važnost interakcija između zatvorenika i osoblja. Pozitivni odnosi, poštovanje i podrška među osobljem i zatvorenicima mogu stvoriti okruženje koje olakšava rehabilitaciju i smanjuje incidenciju problema poput nasilja ili nepoželjnog ponašanja.

Ukratko, teorija institucionalne korelacije u zatvoru prepoznaje složeni sustav institucionalnih faktora, koji oblikuju kvalitetu života i ponašanje zatvorenika te naglašava važnost unaprjeđenja uvjeta i praksi unutar zatvorskog sustava, kako bi se potaknula pozitivna promjena i rehabilitacija zatvorenika.

Ovdje ćemo navesti **neke pojmove** iznimno važne za procjenu kvalitete života u zatvoru.

1. Održavanje sigurnog okruženja za osoblje i zatvorenike jedno je od ključnih zadataka kaznionica i zatvora. Istraživanja, poput onih Baidawija i suradnika (2016), prema Van Ginneken i suradnicima (2018), pokazuju da doživljaji nasilja i strah od potencijalne viktimizacije u zatvoru smanjuju samoprocjenu kvalitete života zatvorenika. Važno je napomenuti da sigurnost ne ovisi isključivo o primijenjenim sigurnosnim mjerama unutar zatvora. Naime, povećana razina sigurnosti može imati i kriminogene učinke. Eksperimentalni podaci pokazuju da zatvorenici sličnih rizika, koji su nasumično raspoređeni u zatvore s niskim i visokim stupnjem sigurnosti, imaju veću vjerojatnost povratka u zatvor kada su smješteni u zatvore visokog stupnja sigurnosti (Gaes i Camp, 2009 prema Van Ginneken i sur., 2018).

Pored toga, istraživanja i pregledne studije identificiraju različite faktore u zatvorskom okruženju, koji predviđaju nepoželjno ponašanje i nasilje. Ovi faktori uključuju nedostatak iskustva osoblja, neefikasno upravljanje zatvorom, ograničenu dostupnost programa, veličinu zatvora i sastav zatvorske populacije (Gadon i sur., 2006; Gendreau i sur., 1997; Goncalves i sur., 2014 prema Van Ginneken i sur., 2018). Razina sigurnosti i reda u zatvorskom okruženju također je djelomično uvjetovana prirodom i kvalitetom međusobnih odnosa unutar zatvora.

Dakle, za održavanje sigurnog zatvorskog okruženja ključno je, ne samo uvođenje adekvatnih sigurnosnih mjera već i poboljšanje upravljanja, obuka osoblja te pružanje dostupnih i relevantnih programa za zatvorenike. Kvalitetni međuljudski odnosi između osoblja i

zatvorenika te među samim zatvorenicima također igraju važnu ulogu u stvaranju pozitivne zatvorske atmosfere, koja može smanjiti incidenciju nasilja i nepoželjnog ponašanja.

2. Odnosi u zatvoru igraju ključnu ulogu u samoprocjeni kvalitete života zatvorenika. Johnsen i sur. (2011) u svom istraživanju navode, kako su odnosi između zatvorskog osoblja i zatvorenika jedan od najvažnijih čimbenika za poboljšanje kvalitete života zatvorenika i uspješnu resocijalizaciju. Nedavna istraživanja ukazuju, da su društveni odnosi među zatvorenicima slični prijateljstvima koja se razvijaju izvan zatvorskih okruženja (Schaefer i sur., 2017 prema Van Ginneken i sur., 2018). Iako postoje različiti rezultati istraživanja o pozitivnim ishodima takvih mreža prijateljstava, opći konsenzus je, da pozitivni odnosi unutar zatvora mogu značajno pridonijeti psihološkoj dobrobiti zatvorenika.

Prethodna istraživanja ukazuju na to, da su odnosi između osoblja i zatvorenika u nizozemskim zatvorima obilježeni podrškom i poštenjem, što ima pozitivan utjecaj na dobrobit zatvorenika, njihovo ponašanje, pa čak i na ishode nakon otpuštanja (Beijersbergen i sur., 2014, 2015, 2016 prema Van Ginneken i sur., 2018).

Kvalitetni odnosi između osoblja i zatvorenika, ne samo da smanjuju razinu stresa i anksioznosti među zatvorenicima, već također pridonose smanjenju nasilja i drugih oblika devijantnog ponašanja unutar zatvora. Takvi odnosi potiču osjećaj sigurnosti i povjerenja, što je ključno za učinkovitu rehabilitaciju. Osim toga, izgradnja pozitivnih odnosa može pomoći u stvaranju kohezivnijeg zatvorskog okruženja u kojem su zatvorenici motivirani sudjelovati u resocijalizacijskim programima i obrazovnim aktivnostima. Ovo zauzvrat povećava njihove šanse za uspješnu reintegraciju u društvo nakon otpuštanja. Implementacija politika koje potiču razvoj podržavajućih i poštenih odnosa unutar zatvora, može stoga biti ključna strategija za poboljšanje ukupne kvalitete života zatvorenika i postizanje dugoročnih pozitivnih ishoda.

3. Sadržaj i pogodnosti unutar zatvora smatraju se ključnim aspektima procjene kvalitete života zatvorenika. Faktori poput napučenosti, kvalitete pružanja zdravstvenih usluga i prehrane, te nedostatka slobodnog vremena značajno utječu na uspješnost resocijalizacije zatvorenika i njihov osjećaj autonomije tijekom boravka u zatvoru (Barquín i sur., 2019). Bruyns i Nieuwenhuizen (2003) u svom istraživanju ističu pozitivan utjecaj obrazovnih i rehabilitacijskih programa na rehabilitaciju zatvorenika. Kovčo Vukadin i sur. (2013) kao problem bivših zatvorenika naglašavaju neadekvatan ili nepostojeći poslijepenalni prihvrat i nedostatak podrške u zajednici, što uključuje loše uvjete stanovanja, povratak u isti društveni

milje i nisku razinu obrazovanja. Istraživanje Davis (2013) pokazalo je, da zatvorenici koji sudjeluju u obrazovanju imaju 43 % manju vjerojatnost za povratak u kriminalne aktivnosti u usporedbi s onima koji nisu sudjelovali u obrazovnim programima. Hayes-Renshaw (1999) ističe da obrazovne aktivnosti pružaju zatvorenicima priliku da se opuste te izraze i razviju psihičke i fizičke sposobnosti. Ove aktivnosti ne samo da potiču razvoj njihovih potencijala, već i olakšavaju izdržavanje kazne, smanjujući negativne aspekte boravka u zatvoru.

Osim obrazovnih programa, važno je osigurati, da zatvorenici imaju pristup kvalitetnoj zdravstvenoj skrbi i nutritivno uravnoteženim obrocima. Napučenost zatvora može dodatno pogoršati uvjete života, stoga je ključno raditi na smanjenju prenapučenosti i poboljšanju uvjeta stanovanja unutar zatvora. Također, osiguravanje slobodnog vremena za rekreativne aktivnosti može značajno poboljšati mentalno i fizičko zdravlje zatvorenika, što doprinosi njihovoj ukupnoj kvaliteti života.

Integracija ovih elemenata može stvoriti poticajno okruženje, koje podržava rehabilitaciju zatvorenika i smanjuje stopu recidivizma. Kvalitetni obrazovni programi, adekvatna zdravstvena skrb, uravnotežena prehrana te pristup slobodnim i rekreativnim aktivnostima ključni su za poboljšanje uvjeta života u zatvoru i uspješnu resocijalizaciju zatvorenika nakon otpuštanja.

4. Nedostatak kontakta s vanjskim svijetom i izolacija od bližnjih i voljenih osoba jedan je od najtežih aspekata zatvorskog života. Njihova komunikacija putem telefona i posjeti često su podložni strogim pravilima i nadzoru. Uzimajući u obzir varijacije između različitih zatvora, postoje značajne razlike u dostupnosti i prirodi kontakta s obitelji i prijateljima. Ove razlike uočavaju se ne samo između različitih zemalja, kako istražuju Beyens i Boone (2013 prema Van Ginneken i sur. 2018), već i unutar pojedinih zemalja, kako pokazuje Hutton (2016 prema Van Ginneken i sur. 2018). Osim toga, održavanje veze s obitelji igra važnu ulogu, posebno za zatvorenike s djecom. Kvaliteta programa koji potiču i kreirani su za njihov obiteljski posjet, a posebno onaj s malodobnom djecom, može značajno utjecati na opću kvalitetu života u zatvoru. Možemo zaključiti, da su kontakti s vanjskim svijetom i obitelji ključni za emocionalno i psihološko zdravlje zatvorenika. Kvalitetna i redovita komunikacija može smanjiti osjećaj izolacije i pomoći im u održavanju važnih društvenih veza. Ulaganjem u ove aspekte može se pridonijeti boljoj prilagodbi zatvorenika, smanjenju stresa i poboljšanju njihovih šansi za uspješnu resocijalizaciju nakon izlaska na slobodu. Tako u konačnici, poboljšanjem uvjeta za

kontakt s obitelji i vanjskim svijetom, zatvorski sustav može značajno pridonijeti rehabilitaciji i reintegraciji zatvorenika u društvo.

2. Kriminalitet žena

Zanimanje stručne i šire javnosti prema kriminalitetu žena povećao se tek posljednjih nekoliko desetljeća (Kanduč, 2001; prema Jadrešin i Mustapić, 2014), a za to postoji nekoliko razloga. Činjenice su, da žene čine neusporedivo manji broj kaznenih djela od muškaraca kao i da se ta kaznena djela čine manje opasnima od onih koje čine muškarci te da kod žena prevladavaju imovinska kaznena djela, dok je tjelesno nasilje ograničeno na područje obiteljskih, intimnih ili ljubavnih odnosa (Jadrešin i Mustapić, 2014).

Ovdje je važno napomenuti kako je nasilje u obitelji prepoznato kao zabrinjavajući fenomen u suvremenom društvu, što je dovelo do sve većeg broja propisa koji reguliraju ovu problematiku na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Svakodnevna iskustva pokazuju da su žrtve obiteljskog zlostavljanja najčešće žene. U viktimološkoj literaturi ženski spol često se spominje kao značajan faktor rizika, osobito u kontekstu obiteljskog nasilja. Druga karakteristika obiteljskog nasilja je njegova dugotrajnost. Član obitelji, najčešće žena, iz različitih razloga (zajednička djeca, ekonomska ovisnost, patrijarhalno okruženje, mentalne poteškoće i slično) ne prekida vezu sa zlostavljačem, što može dovesti do toga da nasilje traje desetljećima. (Grozđanić, V, 2011 str. 11). Nadalje, žene se čine manje opasnima od muškaraca (lakše ih je svladati) te se one rjeđe vraćaju činjenju kaznenih djela po izlasku iz zatvora, na temelju čega se može zaključiti da kaznene sankcije imaju veći utjecaj na žene nego na muškarce. Isto tako, njihova djela nisu toliko spektakularna kao što su to ona koje čine muškarci, pa su samim time i manje zanimljiva (Kanduč, 2001 prema Jadrešin, i Mustapić, 2014).

Uzimajući u obzir navedeno, važno je razmotriti kako žene u odnosu na svoje potrebe, dominantni tip kriminaliteta, duljinu kazne, strukturu obitelji i slično, podnose zatvorske situacije. Nadalje, pitanje je i kako žene doživljavaju različite vrste tretmana, te u kojoj mjeri uspijevaju održati obiteljske i prijateljske odnose (Šućur i Žakman-Ban, 2004).

Statistike iz fenomenologije ženskog kriminaliteta pokazuju, da žene rijetko čine kaznena djela koja uključuju nasilje (kao što je agresivnost kao karakterna osobina), sudjelovanje u grupama ili kriminalnim organizacijama (što je povezano s formiranjem hijerarhije dominacije i kompetitivnošću kao karakternom osobinom) te seksualno nasilje (što je povezano s promiskuitetom kao karakternom osobinom). Žene su češće sklonije počinjenju kaznenih djela koja imaju niži rizik otkrivanja, za koje su propisane manje kazne i koja donose manji potencijalni dobitak (Martinović, 2011). Stopa ženskog kriminaliteta u većini je razvijenih zemalja između 11 % i 20 %, kako navode Šućur i Žakman-Ban (2004 prema Jadrešin i Mustapić, 2014).

Žene i muškarci razlikuju se prema vrsti kaznenih djela koja su skloni počiniti. Žene su relativno brojne kada je riječ o kaznenim djelima nečinjenjem, dok se njihov udio značajno smanjuje kod otvorene agresije. Kaznena djela koja žene čine izuzetno rijetko uključuju otvorenu upotrebu nasilja, poput nasilničkog ponašanja u obitelji, teške tjelesne ozljede, sprječavanja službene osobe u obavljanju dužnosti, teškog ubojstva i slično. Slično tome, od imovinskih delikata, žene izuzetno rijetko čine ona koja uključuju upotrebu sile, poput razbojništva, teške krađe, iznude itd.. Muškarci su gotovo isključivi počinitelji kaznenih djela protiv spolne slobode i ćudoređa, poput silovanja, kao i djela koja se pretežno čine iz koristoljublja, poput protuzakonitog prebacivanja osoba preko državne granice. Prema kaznenim statistikama, žene su sklonije počinjenju kaznenih djela nižeg rizika otkrivanja, niže zapriječene kazne i nižeg potencijalnog dobitka. (Grozđanić, V, 2011 str. 135 - 136).

Biološke razlike i razlike u socijalizaciji između dječaka i djevojčica objašnjavaju različitu povezanost muškaraca i žena s kriminalitetom. Muškarci su češće povezani s kriminalitetom zbog veće sklonosti riziku, agresivnosti, natjecateljskog ponašanja i promiskuiteta. S druge strane, žene su bliže muškarcima po stopi verbalne agresivnosti nego fizičke. Stoga, žene su proporcionalno više zastupljene u kaznenim djelima koja uključuju verbalnu agresivnost nego u onima koja uključuju fizičku agresivnost (Martinović, 2011 prema Jadrešin i Mustapić, 2014). Nadalje, Jadrešin i Mustapić (2014) navode kako su različita očekivanja u socijalnom i kulturnom pogledu kod dječaka i djevojčica te da su kod djevojčica agresivnost i asertivnost neprihvatljivi dok se submisivnost potiče (Lotar i sur., 2010).

Jadrešin i Mustapić (2014) navode, kako neki istraživači zaključuju, analizirajući povijesne izvore, da je nejednakost u kažnjavanju prema spolu imala određenu funkciju u postizanju društvenih ciljeva, posebno u kontekstu kaznenog djela preljuba. Kriminolozi objašnjavaju

manji broj žena u javnom kažnjavanju time što žene manje često počinju kaznena djela u usporedbi s muškarcima, što sugerira da je taj manji broj povezan s društvenim položajem žena (Jadrešin i Mustapić, 2014).

Brojni su istraživači istraživali razlike u stavovima i stigmatizaciji prema počiniteljima kaznenih djela ovisno o spolu. Prema nekima od njih, žene koje počinju kazneno djelo doživljavaju se kao dvostruko devijantne, jer ne samo da su prekršile zakon već i tradicionalne striktno rodne uloge u društvu. Stigmatizacija žena koje počinju kazneno djelo često je jača, jer takvo ponašanje nije u skladu s društveno očekivanim normama (Smart, 1976; citirano prema Lotar i sur., 2010; citirano prema Jadrešin i Mustapić, 2014). Međutim, druga istraživanja sugeriraju nešto drugačije rezultate. Ona pokazuju da je stigmatizacija zapravo izraženija kod muškaraca, što također proizlazi iz stereotipa o rodnoj ulozi. Muškarcima se često pripisuju agresivnost, autonomija i fizička snaga, što ih čini percipiranim kao opasnijim, dok se žene često smatra manje sposobnima za počinjenje kaznenih djela (Steffensmeier i Kramer, 1980; citirano prema Lotar i sur. 2010; citirano prema Jadrešin i Mustapić, 2014).

U istraživanjima provedenim u našoj zemlji, rezultati su pokazali da sudionici imaju pozitivnije stavove prema ženama koje su počinile kazneno djelo te manju socijalnu distancu prema njima (Jadrešin i Mustapić, 2014). Muškarci su općenito pokazali pozitivnije stavove, bez obzira na spol te su imali manju socijalnu distancu (Lotar i sur., 2010; citirano prema Jadrešin i Mustapić, 2014). Žene su češće uključene u kaznena djela za koja su kazne manje, imaju niži potencijalni dobitak i niži rizik otkrivanja (Martinović, 2011; citirano prema Jadrešin i Mustapić, 2014). Nadalje, žene rijetko sudjeluju u kaznenim djelima koji uključuju nasilje, grupno ili organizirano kriminalno djelovanje te seksualno nasilje (Jadrešin i Mustapić, 2014). Glavni uzroci kriminala kod žena obuhvaćaju zlostavljanje, siromaštvo i ovisnosti (Bloom, 1999; citirano prema Jadrešin i Mustapić, 2014). Žene također češće pate od psiholoških i psihijatrijskih poremećaja od muškaraca, a često su i same bile žrtve zlostavljanja (Teplin i sur., 1996; Byrne i Howells, 2000; citirano prema Šućur i Žakman-Ban, 2004; citirano prema Jadrešin i Mustapić, 2014). Istraživanje koje su proveli Špadijer-Džinić i suradnici (2009) identificiralo je šest faktora zatvoreničkih deprivacija kod žena osuđenih za kaznena djela, uključujući deprivaciju majčinstva, autonomije, individualnosti, ljudske pažnje i suosjećanja, ključne uloge žene te prijateljskih odnosa.

S obzirom da rezultati provedenih istraživanja govore u prilog kompleksnog emocionalnog statusa zatvorenica (kao što su majčinstvo, veća stigmatizacija i slično), zaključak istraživanja

Farkaši Žakman-Ban (2006) odnosi se na potrebu prilagođenog penološkog tretmana u penalnim uvjetima, uključujući prilagođavanje prema spolu osoba lišenih slobode.

3. Zatvorski sustav Republike Hrvatske

Zakon o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21) temeljni je propis kojim se u Republici Hrvatskoj uređuje izvršavanje kazne zatvora, čiji poslovi su od posebnog interesa. Prema čl. 9. Zakona o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21) poslovi izvršavanja kazne zatvora u nadležnosti su suca izvršenja i ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa, koji te poslove obavlja putem unutarnje ustrojstvene jedinice nadležne za zatvorski sustav u čijem sastavu jesu Središnji ured upravne organizacije za zatvorski sustav i kaznionice odnosno zatvori.

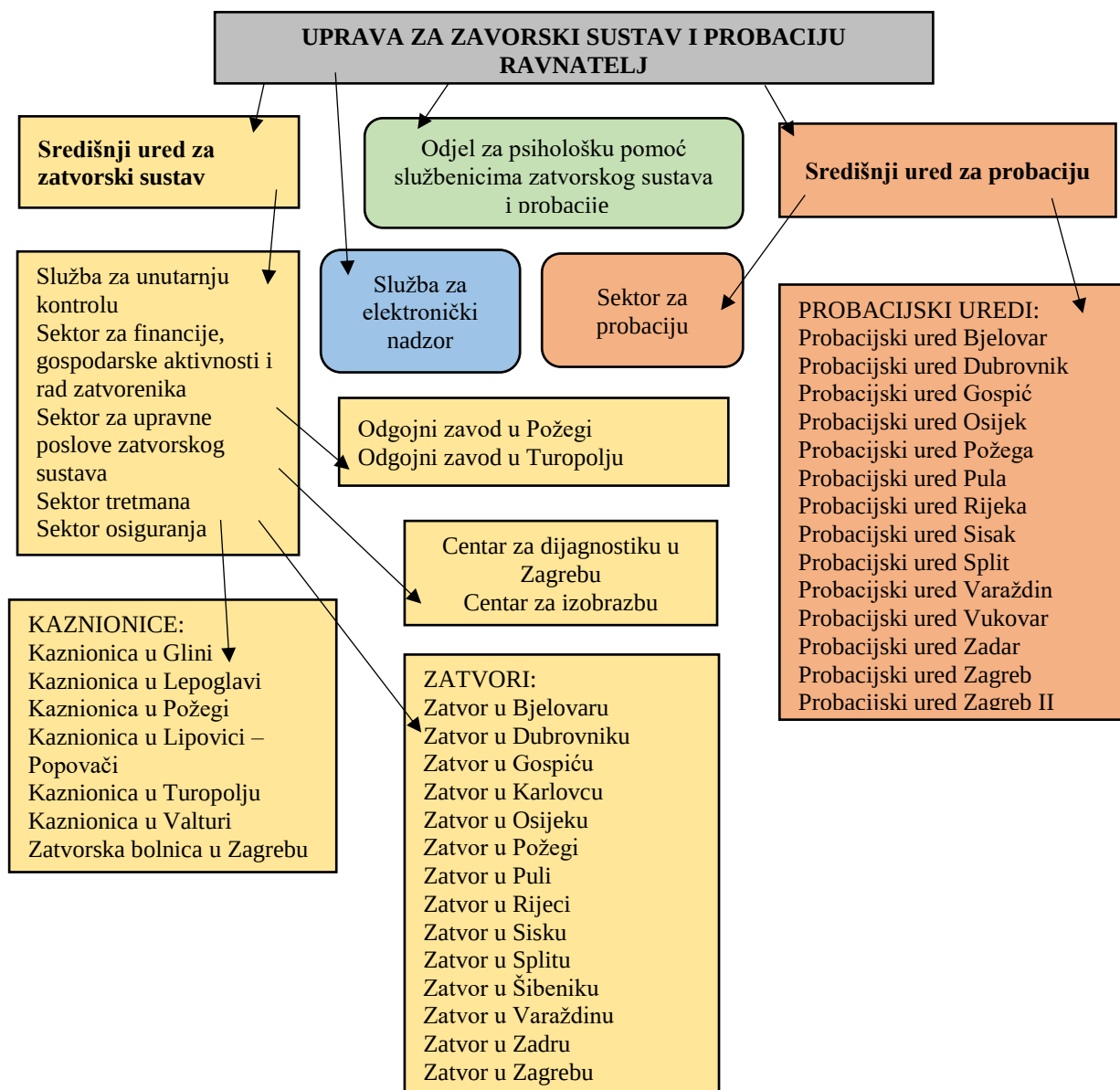
Prema Izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2022. godinu, u ustrojstvenim jedinicama Uprave za zatvorski sustav i probaciju boravilo je ukupno 12 826 osoba lišenih slobode, koje su izdržavale različite vrste kazni i mjera:

- 5 172 punoljetne osobe izdržavale su kaznu zatvora izrečenu u kaznenom postupku
- 374 punoljetne osobe izdržavale su kaznu zatvora izrečenu u prekršajnom ili drugom sudskom postupku, dok je 118 osoba izdržavalo kaznu zatvora koja je zamijenila izrečenu novčanu kaznu, a 1 415 osoba bilo je zadržano zbog prekršaja
- 22 osobe su izdržavale kaznu maloljetničkog zatvora
- 74 maloljetnika bili su upućeni u odgojne zavode kao rezultat izrečenih odgojnih mjera zbog počinjenih kaznenih djela
- 5 651 osoba bila je pod mjerom istražnog zatvora.

Prema navedenom Izvješću, s obzirom na spol, tijekom 2022. godine u zatvorskom sustavu dominirale su osobe muškog spola (94,24 %) u odnosu na osobe ženskog spola (5,76 %). Ovakav trend razdiobe prema spolu je tijekom godina relativno stabilan.

Organizacijska struktura zatvorskog sustava Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne sastoji se od: Središnjeg ureda za zatvorski sustav, sedam kaznionica (među koje pripada i Zatvorska bolnica u Zagrebu), 14 zatvora, dva odgojna zavoda, Centra za dijagnostiku u Zagrebu i Centra za izobrazbu.

Slika 1.1.

Organizacijska struktura Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije.

Izvor: autorica rada Ksenija Vuković (2024)

3.1. Zaštita prava zatvorenika u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska ima obvezu poštovati međunarodne i europske standarde za postupanje sa zatvorenicima, kao što su Standardna minimalna pravila UN za postupanje sa zatvorenicima iz 1955. godine, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine, Konvenciju protiv torture i drugih načina okrutnog postupanja (1984), Konvenciju o transferu osuđenih osoba te Europska minimalna pravila (1973) i Europska zatvorska pravila (donesena 1987. a revidirana 2006. godine), kako bi se uskladila s promjenama u zakonodavstvu i praksama postupanja sa zatvorenicima. Navedeni standardi zajamčuju zaštitu osnovnih ljudskih prava svakog zatvorenika.

Konvencija protiv torture i drugih načina okrutnog ili neljudskog postupanja ili kažnjavanja (CAT) koja je ratificirana 1991. godine, ima nekoliko ključnih stavki:

- Apsolutna zabrana torture: čl. 2. izričito zabranjuje mučenje i druge oblike okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.
- Pojam torture: mučenje se definira kao svaki čin kojim se namjerno nanosi jaka bol ili patnja, fizička ili psihička, kako bi se dobila informacija ili priznanje, kazna, zastrašivanje ili drugi razlozi, koje vrši državno službeno osoblje ili druga osoba uz pristanak ili potporu države.
- Obveza zabrane i sprječavanja torture: države članice, obvezuju se poduzeti potrebne mjere kako bi spriječile mučenje na svom teritoriju i osigurale da nijedna osoba koja se nalazi pod njihovom jurisdikcijom ne bude podvrgnuta mučenju.
- Obveza istrage i kaznenog progona: države su dužne provesti učinkovitu istragu svakog navoda o mučenju te kazniti počinitelje u skladu sa zakonom.
- Zaštita od izručenja: države ne smiju izručiti osobu drugoj državi ako postoji ozbiljna sumnja da bi ta osoba mogla biti izložena mučenju.
- Zaštita prava žrtava: osigurava se pravo žrtava mučenja na pristup pravnim sredstvima, pravičnom obeštećenju i rehabilitaciji.

Ove stavke zajedno čine temeljne smjernice za sprječavanje mučenja i osiguravanje zaštite osoba od bilo kakvog oblika okrutnog ili neljudskog postupanja.

Najvažnije stavke Europskih zatvorskih pravila (ratificiranih 2011. godine) uključuju:

- Ljudsko dostojanstvo: zatvorenici moraju biti tretirani s poštovanjem i dostojanstvom, bez diskriminacije ili nečovječnog postupanja.
- Sigurnost: osiguravanje sigurnosti u zatvoru za sve zatvorenike, osoblje i posjetitelje.
- Zdravstvena zaštita: osiguravanje pristupa zdravstvenoj skrbi, uključujući hitnu medicinsku pomoć i pristup liječnicima i medicinskom osoblju.
- Pristup pravnim sredstvima: osiguravanje zatvorenicima pristupa pravnoj pomoći i mogućnost žalbe na uvjete zatvora.
- Obrazovanje i rad: poticanje obrazovanja i edukacije zatvorenika te pružanje mogućnosti za rad unutar zatvora.
- Odnosi s obitelji: poticanje kontakta zatvorenika s njihovim obiteljima i podrška očuvanju obiteljskih veza.
- Priprema za puštanje na slobodu: pružanje podrške i resursa zatvorenicima za njihovu reintegraciju u društvo nakon puštanja na slobodu.

Ove stavke osiguravaju human i pravedan tretman zatvorenika te promiču rehabilitaciju i smanjenje recidivizma.

Europska minimalna pravila za postupanje sa zatvorenicima (ratificirana 2002. godine) uključuju niz smjernica i standarda koji se primjenjuju na sustav zatvora u državama članicama Europske unije, a neki od ključnih elemenata su:

- Ljudsko dostojanstvo: osiguravanje da zatvorenici budu tretirani s poštovanjem i dostojanstvom, bez obzira na njihov status.
- Zdravstvena zaštita: pružanje odgovarajuće zdravstvene skrbi zatvorenicima, uključujući medicinsku njegu, mentalno zdravlje i liječenje ovisnosti.
- Sigurnost: osiguravanje sigurnog okruženja za zatvorenike, osoblje i posjetitelje te sprečavanje nasilja unutar zatvora.
- Pravni postupci: poštivanje pravnih prava zatvorenika, uključujući pristup pravnoj pomoći, pravu na žalbu i pravu na komunikaciju s vanjskim svijetom.
- Obrazovanje i rehabilitacija: pružanje prilika za obrazovanje, edukaciju i rehabilitaciju zatvorenika kako bi se olakšala njihova reintegracija u društvo nakon puštanja na slobodu.
- Pristojni uvjeti života: osiguravanje pristojnih uvjeta smještaja, prehrane, higijene i rekreacije za zatvorenike.

- Kontakt s obitelji: poticanje kontakta zatvorenika s njihovim obiteljima, kako bi se očuvali obiteljski odnosi.
- Priprema za puštanje na slobodu: pružanje podrške i resursa zatvorenicima, kako bi se olakšala njihova reintegracija u društvo nakon izlaska iz zatvora.

I ova minimalna pravila predstavljaju standarde koji bi trebali osigurati humani tretman zatvorenika i pridonijeti ciljevima rehabilitacije i smanjenja recidivizma.

U Republici Hrvatskoj ključni dokumenti koji štite ljudska prava, uključujući i prava zatvorenika, su Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90) i Zakon o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21), dalje ZIKZ.

U Ustavu Republike Hrvatske (NN 56/90) nalazi se niz odredbi koje se odnose na ljudska prava i temeljne slobode, a ovdje se navode neke od ključnih.

- Prava i slobode: u čl. 14. ističe se da su prava i slobode čovjeka i građanina temelj ljudskog dostojanstva, da su nepovredivi i neotuđivi te ih je dužnost države štiti i promicati.
- Jednakost pred zakonom: isti članak također jamči jednakost pred zakonom i zabranjuje svaku diskriminaciju, izravnu ili neizravnu, temeljenu na spolu, rasi, boji kože, porijeklu, vjeri, političkim ili drugim uvjerenjima, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, jeziku ili drugim osobinama.
- Sloboda i prava: nadalje u nizu članaka jamči niz sloboda i prava, uključujući slobodu izražavanja, pravo na osobnu slobodu i sigurnost, pravo na pravično suđenje, slobodu mišljenja i vjeroispovijedi, slobodu okupljanja i udruživanja, pravo na rad, pravo na obrazovanje i pravo na zdravstvenu zaštitu.
- Zaštita manjina: također jamči zaštitu nacionalnih manjina te pravo na očuvanje i razvoj njihova kulturnog, vjerskog i jezičnog identiteta.

Ove odredbe Ustava RH (NN 56/90) predstavljaju temeljna načela koja štite ljudska prava i temeljne slobode svih građana Republike Hrvatske.

Osim Ustavom RH (NN 56/90) i međunarodnim aktima, temeljna ljudska prava propisana su i člankom 16. ZIKZ-a (NN 14/21) u kojem se navode prava zatvorenika:

- smještaj primjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima
- zaštitu osobnosti i osiguravanje tajnosti osobnih podataka
- redovite obroke hrane i pitke vode u skladu sa zdravstvenim standardima

- rad
- obrazovanje
- stručnu pravnu pomoć u vezi sa zaštitom prava
- podnošenje pravnih sredstava za zaštitu svojih prava
- zdravstvenu zaštitu i zaštitu majčinstva
- dodir s vanjskim svijetom
- boravak na otvorenom prostoru kaznionice odnosno zatvora najmanje dva sata dnevno
- dopisivanje i razgovor sa svojim odvjetnikom
- vjeroispovijest i razgovor s ovlaštenim vjerskim predstavnikom
- vjenčanje u kaznionici odnosno zatvoru
- glasovanje na izborima za predsjednika Republike Hrvatske, zastupnika u Hrvatski sabor i članova u Europski parlament te državnom referendumu

S ovim pravima, već prilikom prijama na izdržavanje kazne zatvora treba biti upoznat svaki zatvorenik, na način koji je njemu razumljiv, kao i načinima njihove zaštite i obvezama (čl. 16. st. 3. ZIKZ-a, NN 14/21).

Navedenim Zakonom u čl. 4.(NN 14/21), zabranjena je diskriminacija zatvorenika po bilo kojoj osnovi, a ograničavanje njihovih osnovnih prava dozvoljeno je samo ako je nužno za svrhu izvršavanja kazne zatvora ili ako je to prijeko potrebno radi zaštite reda i sigurnosti kaznionice odnosno zatvora i samih zatvorenika i mora biti razmjerno razlozima zbog kojih se primjenjuje. Postupci koji su nerazmjerni održavanju reda i stege u kaznionicama odnosno zatvorima ili su nezakoniti pa mogu dovesti do trpljenja ili neprimjerenog ograničenja temeljnih prava zatvorenika smatraju se zabranjenim postupcima, a zatvorenik koji je bio žrtva zabranjenih postupaka ima pravo na naknadu šteta čl.11. st. 2. i 3. ZIKZ-a (NN 14/21).

Istim Zakonom prema čl. 19. st. 1. (NN 14/21), zatvoreniku je osigurana sudska zaštita protiv postupka ili odluke kaznenog tijela, tako da zatvorenik ili članovi obitelji (uz njegovu suglasnost) mogu podnijeti zahtjev za sudsku zaštitu sucu izvršenja ako smatraju da se radi o nezakonitom prikraćivanju ili ograničavanju u pravima.

Nadalje, sukladno čl. 20. ZIKZ-a(NN 14/21), nadzor nad poštovanjem ljudskih prava i temeljnih sloboda zatvorenika provode pučki pravobranitelj i posebni pravobranitelji sukladno

posebnim propisima te međunarodna tijela na temelju međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka.

Važno je napomenuti kako se u čl. 3. ZIKZ-a (NN 14/21), navodi se da je glavna svrha izvršavanja kazne zatvora, uz čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva osobe koja se nalazi na izdržavanju kazne zatvora, njegovo osposobljavanje za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima, a čime se doprinosi zaštiti društvene zajednice. Dakle, osnovna svrha izvršavanja kazne zatvora u Republici Hrvatskoj je rehabilitacija, a ključno je da se ovaj proces odvija uz poštovanje čovječnosti i dostojanstva, kako je naglašeno u temeljnim načelima izvršavanja kazne zatvora (čl. 11. koji se odnosi na zabranu svakog nezakonitog postupka i čl. 12. kojim se zabranjuje diskriminacija).

Za osiguranje prava zatvorenika, bitno je provesti klasifikaciju zatvorenika kako bi se pružio odgovarajući smještaj, omogućili oblici zajedničkog izvršavanja kazne te organizirale aktivnosti programa rehabilitacije, u kojima zatvorenici aktivno sudjeluju, u skladu s propisima.

Prava zatvorenika uz navedeni Zakon, dodatno su regulirana i nizom podzakonskih akata, kao što je npr. Pravilnik o tretmanu zatvorenika (NN 123/21) kojim se detaljnije uređuje postupanje prema zatvorenicima unutar zatvorskog sustava.

Ovdje je važno napomenuti i Obiteljski zakon (NN 49/23) koji ne regulira prava zatvorenika na direktan način, no baveći se pitanjima obiteljskih odnosa: braka, razvoda, roditeljstva, skrbi o djeci i slično, iznimno je važno uporište vezano za prava građana koja se njime reguliraju i štite pa tako i kada se radi o osobama lišenim slobode.

Sukladno čl. 9. st. 3. Zakona o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21) propisano je da o radu našeg zatvorskog sustava Vlada Republike Hrvatske izvješćuje Hrvatski sabor jedanput godišnje, kako bi se stekao uvid u stanje i način funkcioniranja kaznenih tijela, uočenu problematiku te planove za njihovo rješavanje i unaprjeđenje sustava. Ova izvješća mogu biti dio redovnih izvješća o radu Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije ili posebna izvješća koja se podnose na zahtjev ili kao odgovor na određene događaje ili pitanja. Također, izvješća o stanju u kaznionicama i zatvorima mogu biti dostavljena i relevantnim međunarodnim organizacijama ili tijelima, a posebno ako postoje obveze iz međunarodnih ugovora ili konvencija koje je Republika Hrvatska potpisala. Osim toga, takva izvješća mogu biti dostupna i javnosti kao dio transparentnosti rada Ministarstva i pravosudnog sustava.

3.2. Žene zatvorenice i zaštita prava

Neosporna je činjenica, da je postizanje jednakosti između spolova i eliminacija svih uočenih oblika diskriminacije protiv žena, kao osnovnih ljudska prava i vrijednosti težnja Ujedinjenih naroda, no unatoč tome suočavamo se s izazovima u ostvarivanju te jednakosti, što potiče napore za priznavanje ženskih prava kao univerzalnih ljudskih prava, jer su često zanemarena. Žene diljem svijeta redovito su žrtve povreda svojih ljudskih prava, što zahtijeva duboko razumijevanje različitih načina diskriminacije s kojima se suočavaju, kako bi se razvile učinkovite strategije za njihovo suzbijanje.

Unatoč kontinuiranim naporima Ujedinjenih naroda u promicanju ženskih ljudskih prava, još uvijek postoje značajne praznine u njihovom osiguranju diljem svijeta. Dinamičnost života žena donosi nove izazove, uključujući različite oblike diskriminacije, koji se neprestano pojavljuju. Različiti čimbenici poput dobi, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjerske pripadnosti, zdravstvenog stanja, bračnog statusa, obrazovanja, invalidnosti i socijalnog statusa dodatno kompliciraju ovu situaciju. Ključno je uzeti u obzir ove međusobno povezane oblike diskriminacije prilikom razvijanja strategija za borbu protiv diskriminacije žena (UN, 2014).

Kada je riječ o uvjetima izdržavanja kazne zatvora, važni su: Standardni minimalni propisi o postupanju sa zatvorenicima (Ujedinjeni narodi, 1957), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (UN, 1966), Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (UN, 1984), Konvencija o transferu osuđenih osoba (UN, 1983) te Pravila Ujedinjenih naroda o postupanju s ženama zatvorenicima i izvaninstitucionalnim mjerama za žene počiniteljice - Bangkoška pravila (UN, 2010). Ovi su dokumenti ključni u zaštiti žena od diskriminacije u pravosudnom sustavu te su rezultat višegodišnjeg zalaganja za prepoznavanje njihovih specifičnih potreba i ugroza.

Prava zatvorenika osigurana su i putem propisa Europske unije, uključujući Europsku konvenciju o ljudskim pravima (Vijeće Europe, 1950), Europske minimalne standarde za postupanje sa zatvorenicima (Vijeće Europe, 1973), Europska pravila za zatvore (Vijeće Europe, 1987, 2006), te Europsku konvenciju za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (Vijeće Europe, 1987).

Standardni minimalni propisi o postupanju sa zatvorenicima (UN, 1957) primjenjuju se na sve zatvorenike bez ikakve diskriminacije. Ipak, potreba za uzimanjem u obzir posebnih potreba i

stvarnosti svih zatvorenika, uključujući žene, ističe se kao važna. S rastom broja ženskih zatvorenika diljem svijeta, postaje sve važnije i hitnije donošenje jasnih smjernica koje bi se fokusirale na postupanje prema ženama zatvorenicama. Ovo proizlazi iz činjenice, da Standardni propisi nisu pružali dovoljnu zaštitu ženama od diskriminacije u uvjetima izdržavanja kazne zatvora te nisu bili dovoljni, obzirom na njihove specifične potrebe i ranjivosti.

Različiti konteksti u Ujedinjenim narodima tijekom 30 godina, naglašavali su posebne zahtjeve za rješavanjem situacija ženskih prekršiteljica. Na primjer, 1980. godine, Šesti kongres UN-a o prevenciji kriminala i postupanju prema prekršiteljima usvojio je rezoluciju o specifičnim potrebama žena. Preporučeno je, da se u zemljama gdje to još nije učinjeno, programi i usluge koje služe kao alternative zatvaranju, trebaju staviti na raspolaganje ženama prekršiteljicama na jednak način kao muškarcima. Nadalje, UN, vlade i nevladine organizacije s konzultativnim statusom u UN-u, kao i sve druge međunarodne organizacije, trebali bi se potruditi osigurati pravedno i jednako postupanje prema ženskim prekršiteljicama tijekom uhićenja, suđenja, izricanja kazne i zatvaranja. Poseban naglasak treba biti na specifičnim problemima s kojima se ženske prekršiteljice suočavaju, kao što su trudnoća, porođaj i skrb o djeci.

U Deklaraciji o kriminalu i pravdi: Odgovor na izazove dvadeset prvog stoljeća, usvojenoj na Desetom kongresu Ujedinjenih naroda (UN, 2000), države članice su se obvezale da će unutar UN-ovog programa za prevenciju kriminala i pravdu, kao i unutar nacionalnih strategija, pažljivo razmotriti i rješavati bilo kakav nerazmjerni utjecaj programa i politika na žene i muškarce (stavak 11.). Također su se obvezale razvijati akcijske preporuke usmjerene na potrebe žena kao zatvorenica i prekršiteljica (stavak 12.). Planovi akcije za provedbu Deklaracije sadrže zaseban odjeljak (XIII) koji je posvećen konkretnim preporučenim mjerama koje bi trebale slijediti preuzete obveze iz stavaka 11. i 12. Deklaracije. To podrazumijeva analizu i procjenu te, ako je potrebno, izmjene zakonodavstva, politika, postupaka i praksi u vezi s kaznenim pitanjima, prilagođene pravnim sustavima država, kako bi se osiguralo pravedno postupanje prema ženama u kaznenom pravosuđu.

Rezolucijom 58/183 pod nazivom "Ljudska prava u administraciji pravde" (2003), Opća skupština UN-a pozvala je na veću pažnju prema pitanju žena u zatvoru, uključujući i djecu žena koje se nalaze u zatvoru, s ciljem identificiranja ključnih problema i pronalaženja načina za njihovo rješavanje.

Rezolucijom 61/143 od 19. 12. 2006. godine, pod nazivom "Intenziviranje napora za eliminaciju svih oblika nasilja nad ženama", Opća skupština UN-a definirala je "nasilje nad ženama" kao bilo koji čin nasilja temeljenog na spolu, koji rezultira ili će vjerojatno rezultirati fizičkom, seksualnom ili psihičkom štetom ili patnjom žena, uključujući i arbitrarno oduzimanje slobode bilo da se događa u javnom ili privatnom životu.

Rezolucija je potaknula države na izmjenu ili ukidanje zakona, propisa, politika, praksi i običaja koji diskriminiraju žene ili imaju diskriminacijski učinak na njih. Prihvatanjem ove rezolucije, članice su se obvezale poduzeti pozitivne korake, kako bi se riješili strukturalni uzroci nasilja nad ženama i jačali naponi u sprječavanju diskriminirajućih praksi i društvenih normi, uključujući one koje se odnose na žene koje zahtijevaju posebnu pažnju, kao što su žene u ustanovama ili pritvoru. Također je naglašena potreba za pružanjem obuke i izgradnjom kapaciteta o ravnopravnosti spolova i pravima žena, policijskim službenicima i pravosudnom sustavu. Rezolucija prepoznaje, da nasilje nad ženama ima posebne implikacije za kontakte žena s kaznenim pravosuđem, kao i njihovo pravo na slobodu od viktimizacije tijekom zatvaranja. Ključno je osigurati fizičku i psihičku sigurnost, kako bi se osigurala zaštita ljudskih prava i poboljšali ishodi za žene prekršiteljice (Opća skupština UN, 2006).

Europski odbor za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT), identificirao je nekoliko specifičnih skupina koje posebno treba uzeti u obzir, uključujući zatvorenice, majke s djecom, adolescente i zatvorenike koji su ranjivi zbog zdravstvenih ili socijalnih stanja. U zatvorima gdje borave žene, majke s djecom ili maloljetnici, tim za zdravstvenu skrb trebao bi posjedovati dodatne vještine i specifična znanja, kako bi zadovoljio posebne potrebe ove populacije. To uključuje pružanje ginekološke i akušerske skrbi, kao i pedijatrijske njege. Članovi tima trebaju biti educirani za rad s ovim posebnim skupinama, kako bi osigurali prilagođenu i pažljivu zdravstvenu skrb. U slučajevima kada je ženama omogućeno da njihova mala djeca borave s njima u zatvoru, trebala bi biti dostupna redovita pedijatrijska skrb, uz mogućnost pedijatrijskog pregleda djeteta u prisutnosti majke (uz očuvanje povjerljivosti), kako bi se osigurala odgovarajuća briga o zdravlju djeteta (Vijeće Europe, 2018).

Uzimajući u obzir potrebu za globalnim standardima, koji se odnose na specifične aspekte žena zatvorenica i prekršiteljica te uzimajući u obzir niz relevantnih rezolucija, koje su različita tijela Ujedinjenih naroda usvojila, a koje od država članica zahtijevaju odgovor na njihove potrebe, 21. 12. 2010. godine donesena su Pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa ženama

zatvorenicama i nezatvorske mjere za žene prijestupnice – poznatija kao Bangkoška pravila (Opća skupština UN, 2010).

Bangkoška pravila (2010) pružaju smjernice za zaštitu prava i specifičnih potreba žena u zatvorima, uključujući pristup zdravstvenoj skrbi, pravdi, sigurnim uvjetima života, te podršku za reintegraciju u društvo. Posebno se bave brigom o djeci i potrebom za specifičnim programima rehabilitacije. Mandela pravila (2015) uspostavljaju opće standarde za humani tretman svih zatvorenika, dok Bangkoška pravila nadopunjuju ova pravila s naglaskom na žene. Iako se fokusiraju na ženske zatvorenice, neka pravila su relevantna i za muške zatvorenike, poput roditeljskih odgovornosti. Pravila služe kao globalni cilj za poboljšanje uvjeta za žene u kaznenopravnom sustavu, uzimajući u obzir različite pravne i društvene uvjete diljem svijeta.

Europski odbor za sprečavanje mučenja (CPT) u svom dokumentu iz 2018. godine naglašava specifične potrebe i ranjivosti žena zatvorenica, koje čine mali, ali rastući dio zatvorske populacije, s manje od 7% žena u zatvorima u većini zemalja Vijeća Europe 2015. godine. Žene se suočavaju s izazovima u sustavu prilagođenom muškarcima, te je potrebno osigurati nediskriminaciju na temelju spola i poduzeti posebne mjere za ravnopravnost. Njihove specifične potrebe uključuju biološko i reproduktivno zdravlje, mentalno zdravlje, ovisnost, odgovornost za djecu, te rizik ponovne viktimizacije, dok smještaj daleko od obitelji dodatno otežava njihovu situaciju.

Standardi CPT-a za tretman žena zatvorenica neprestano se razvijaju i trebaju se promatrati u kontekstu međunarodnih ranije spomenutih instrumenata poput Europske konvencije o ljudskim pravima, Europskih zatvorskih pravila, Pravila iz Bangkoka (2010) i Pravila Nelsona Mandele (2015). Stoga se preporučuje da ženama u zatvorima bude osiguran adekvatan smještaj kako bi se izbjegao nepotrebno restriktivan režim. Trebaju biti smještene u manje životne jedinice, odvojene od muškaraca zbog učestalijeg nasilja. Ženama treba omogućiti pristup svrsishodnim aktivnostima poput rada, obuke, obrazovanja i sporta, kao i pristup vanjskim prostorima za šetnju i vježbanje, uz odgovarajući nadzor. Specifične higijenske potrebe žena moraju biti zadovoljene, uključujući pristup sanitarnim čvorovima i higijenskim potrepštinama te stalnu dostupnost toaleta, posebno tijekom menstrualnog perioda.

Zdravstvena zaštita zatvorenica treba biti jednaka onoj u zajednici, s obukom zdravstvenog osoblja za specifične ženske potrebe i dostupnošću preventivne zaštite te potrebnih lijekova, uključujući kontracepcijske pilule.

Mnoge zatvorenice pate od ozbiljnih poremećaja ličnosti, samopovređivanja i zlostavljanja. Za one koje ne ispunjavaju kriterije za psihijatrijsku bolnicu, treba osigurati pomoć kliničkih psihologa kroz individualne programe, psiho-socijalnu podršku, savjetovanje i tretman kako bi se smanjili incidenti samopovređivanja i potreba za osamljivanjem.

Trudnicama u zatvoru treba osigurati odgovarajuću prehranu i premjestiti ih u bolnice za porod. CPT je zabilježio neljudsko postupanje poput vezivanja lisicama tijekom pregleda ili poroda. Dojiljama treba omogućiti dodatnu ishranu. Zatvorenice, često primarni skrbnici djece, suočavaju se s pitanjem smještaja djece u zatvorima. Idealno je izbjeći odvajanje majki i djece do tri godine starosti, pri čemu dobrobit djeteta treba biti prioritet. Majke bi trebale održavati kontakt s djecom, što je ključno za njihovu rehabilitaciju i preuzimanje odgovornosti. Trebaju biti smještene s bebama i poticane na dojenje, osim ako to nije medicinski opravdano.

Odvajanje djeteta od majke odmah nakon rođenja, može se smatrati neljudskim pa im treba omogućiti zajednički boravak neko vrijeme, u prikladnom okruženju koje ne podsjeća na zatvor. Majke trebaju imati pristup sanitarnim prostorijama, higijenskim proizvodima i osnovnim kućanskim potrepštinama. Treba osigurati ekvivalent jaslca ili vrtića s podrškom specijaliziranog osoblja za postnatalnu i pedijatrijsku skrb. Omogućavanje članovima obitelji da čuvaju djecu izvan zatvora može olakšati majkama, a pristup jaslcima ili vrtiću unutar zatvora može omogućiti veću uključenost majki u zatvorske aktivnosti.

Zatvorenicama treba omogućiti česte kontakte s obitelji i prijateljima, posebno s partnerima i djecom, što je ključno za socijalnu rehabilitaciju. Otvoreni posjeti, koji omogućuju fizički kontakt, trebaju biti standardna praksa, uz individualnu procjenu rizika. Posjeti s partnerima trebaju biti omogućeni jednako kao i za muškarce. Majkama zatvorenicama treba omogućiti posjet s djecom, kako bi se očuvali obiteljski odnosi i olakšala reintegracija. Dugoročne odluke o smještaju djeteta izvan zatvora trebaju biti pažljivo razmatrane, uz kontinuitet majčine uključenosti u odgoj.

U odjelima zatvora gdje su smještene žene uvijek treba biti dovoljan broj ženskog osoblja, uz preporuku da većina osoblja koje je u kontaktu sa zatvorenicama budu žene. Prisustvo osoblja oba spola pruža dodatnu zaštitu od zlostavljanja, promiče poštovanje i normalnost, te omogućava osjetljivost na rodne razlike u zadacima poput pretraga.

CPT preporučuje zatvorskim rukovodstvima da jasno komuniciraju osoblju da su fizičko zlostavljanje, prekomjerna sila, verbalno zlostavljanje i drugi oblici nepoštovanja neprihvatljivi. Posebna pažnja treba biti posvećena sprječavanju nepristojnog ponašanja i seksualnih odnosa između osoblja i zatvorenica, te se takvi navodi trebaju ozbiljno shvaćati. Preporučuju se specijalizirani programi obuke za osoblje kako bi bolje odgovorili na specifične potrebe žena u zatvoru. Pretrage osoba lišenih slobode trebaju provoditi samo osobe istog spola, a pretrage gdje se zatvorenici moraju skinuti trebaju se obavljati izvan vidokruga suprotnog spola.

Detaljne pretrage koje uključuju skidanje odjeće su invazivne i potencijalno ponižavajuće, stoga treba uložiti napore da se smanji osjećaj srama i omogućiti skidanje odjeće u fazama. Pretresi genitalnog ili analnog područja nose rizik zlostavljanja i zastrašivanja te se preporučuju alternativne metode poput ultrazvuka. Vaginalne pretrage trebaju se provoditi samo u iznimnim okolnostima uz individualnu procjenu rizika i zaštitu ljudskih prava. Intimne preglede unutrašnjosti tijela treba obavljati isključivo medicinski stručnjak uz poštovanje dostojanstva žene.

3.2.1. Kaznionica u Požegi

U monografiji „Kazneno popravni dom (KPD) Dom za preodgoj maloljetnika (DPM) Slavonska Požega 1946 – 1986“, izdane (interno) 1986. godine povodom 40 godina od osnutka ustanove, nalaze se zanimljivi podaci na osnovu kojih prikazujemo kratki povijesni osvrt o nastanku Kaznionice u Požegi.

- Godine 1915. započele radnje oko gradnje zemaljskog popravilišta, iskolčeno gradilište za 2 zgrade - troškovi namireni iz globa i taksi naplaćenih od građana, a radove izvode zarobljeni talijanski zidari i zatvorenici Kraljevskog sudbenog stola u Sl. Požegi.
- Dana 4. 9. 1919. na osnovu banske naredbe osniva se Kraljevsko zemaljsko uzgajalište u Požegi, za “one nedorasle muškarce za koje sudovi na temelju Zakona o prisilnom uzgoju nedoraslih, odrede prisilni uzgoj, a nalaze se još u dobi koja ih obavezuje na polazak pučke škole“. Dom se sastoji od velike zgrade jednokatnice i 12 jutara zemlje, a nosi ime kraljice Marije.

- Nakon ukidanja popravilišta u Glini (pretvoreno je u uzgajalište), 30 pitomaca iz Gline obavezni na polazak pučke škole premješteni su u Sl. Požegu, tako je 15. 9. 1919. otvoren novi Zavod za uzgoj djece „uzgajalište za lutale, bez roditelja ostale, odnosno od svijeta napuštene djece“.
- U početku su tu bili smješteni samo dječaci, a nakon 2 godine bilo je i djevojčica. Tek poslije 1925. dječaci su potpuno odvojeni u ostale zavode, a u ovom su ostala samo ženska djeca.
- Zavod ima dva odjeljenja: djecu i maloljetnice. Maloljetnice imaju najmanje 14 godina, a zadržavaju se do 21 godine, ovisno o odluci suda.
- Godine 1928. osniva se Ženska zanatska škola.
- Zavod prestaje s radom 10. 9. 1941. godine, a Ministarstvo pravosuđa i bogoštovlja NDH propisuje naredbu kojom se Ženska kaznionica u Zagrebu premješta danom 8. 9. 1941. u Sl. Požegu. Dosadašnja ustanova, koja je imala odgojni karakter, pretvara se u ustanovu kaznenog karaktera (ženske osuđenice i starije maloljetnice, ako im od dosuđene kazne ostaje za izvršenje preko 6 mj. pa do doživotne teške tamnice). Kazna lišenja slobode bila je u to vrijeme teška tamnica, tamnica, strogi zatvor i zatvor. Kazna ispod 6 mjeseci izvršavala se u zatvoru suda koji je izrekao kaznu. Seoba je izvršena željeznicom, a upravu u Kaznionici vodile su časne sestre reda sv. Vinka.
- Kaznionica je djelovala do 12. 9. 1944. kada se puštaju na slobodu sve osobe koje su bile osuđene radi političkih prijestupa, a zadržavaju se one osuđene radi ostalih djela.
- Ženski zavod za prisilni rad osnovan je odlukom MUP NRH 6.3.1946. Tog dana grupa od 372 kažnjenice, uz pratnju 6 stražarki i 8 „milicionerki“ preseljena je iz Zavoda za prisilni rad Stara Gradiška u Sl. Požegu. Time započinje djelovanje i rad Kazneno popravnog doma (KPD i DPM).
- Od 1. 4. 1947. ustanova mijenja naziv u Kazneno – popravni dom Sl. Požega.
- Godine 1952. maloljetnice sele u zasebnu zgradu izvan kruga KPD-a, a 1996. godine to postaju dvije zasebne ustanove, koje rade potpuno samostalno i odvojeno do 1980. godine od kada DPM potpunu samostalnost zadržava samo na području preodgoja, a sva pitanja materijalne prirode rješavaju se zajednički za obje kuće.
- Trudne žene do 3 mj. prije porođaja i 1 god. poslije poroda kaznu izdržavaju u Zaštitnom domu za osuđene trudnice u Indiji. Dom se rasformirao 1955. i od tada ta kategorija žena izdržava kaznu u Kaznionici u Požegi.

- Osuđene žene i maloljetnice s područja tadašnje SR Bosne i Hercegovine izdržavaju kaznu, odnosno izvršavaju odgojne mjere u Sl. Požegi do sredine 1984. godine, kada se preseljavaju u novoizgrađeni dom za žene u Foči.
- Početkom 1985. godine otvara se posebno poluotvoreno muško odjeljenje, koje je po završetku svih adaptacija i radova bilo jedno od tada najsuvremenijih domskih prostora. U njemu su kaznu izvršavale osuđene muške osobe s područja pravosudnog okruga Osijek i Sl. Požega, a čija je kazna bila do 1 godine.
- Isto tako, početkom 1985. godine, reorganizacijom Doma osniva se otvoreni, poluotvoreni i zatvoreni odjel, a građevinskim zahvatima i adaptacijama objekti su temeljito preuređeni, kako zgrade, tako i namještaj. KPD za žene ustanova je zatvorenog tipa u kojem su kaznu lišenja slobode izdržavale osuđene ženske osobe s područja tadašnje SR Hrvatske, bez obzira na dužinu kazne i vrstu (tada) krivičnog djela.
- U isto vrijeme DPM također prolazi fazu dinamičnog razvoja: nova zgrada, potpuno nov i funkcionalan namještaj, otvaraju se i ruše zidovi oko zgrade, grade se suvremeni sportski objekti, nove društvene prostorije uz raznovrstan stručni kadar koji uz primjenu suvremenih metoda radi na izvršavanju odgojnih mjera provodeći kroz to odgojnu funkciju.

Nakon navedenog perioda:

- Kazнено popravni dom Požega postaje Kazneni zavod Požega od 1994. godine.
- Kazneni zavod Požega promijenio je naziv u Kaznionica u Požegi 2002. godine.
- Godine 2015. Kaznionica u Požegi i Zatvor u Požegi združeni su u jedno kazнено tijelo naziva Kaznionica i zatvor u Požegi.
- Od 2018. godine, ponovo su razdvojeni u dva zasebna kaznena tijela te je ponovo vraćen naziv Kaznionica u Požegi.
- Od 2019. godine u sklopu Poluotvorenog odjela za zatvorenike, prenamjenom dijela prostora ustrojen je Zatvoreni odjel za zatvorenike „Česma“.
- U sklopu Kaznionice u Požegi se do 2020. godine nalazio i Maloljetnički zatvor (muški), odakle su osuđeni maloljetnici premješteni u Kaznionicu u Turopolju.
- Početkom 2023. godine započela je energetska obnova i unutarne preuređenje Zatvorenog odjela za zatvorenice (iz kojega su bile privremeno izmještene u novouređeni objekt namijenjen smještaju zatvorenika), te su početkom 2024. godine uselile u objekt suvremeno uređen, prema važećim zakonskim i međunarodnim standardima. U tijeku su radovi na kompletnom uređenju Poluotvorenog odjela za

zatvorenice, zgrade u kojoj se nalazi centralna kuhinja s blagovaonicom, Odjela za roditelje, te prostorija koje će biti opremljene sadržajima za grupni rad i aktivnosti slobodnog vremena zatvorenika. Završetak radova očekuje se do kraja 2024. godine.

- Od 2024. godine ustrojen je još jedan izdvojeni novouređeni i suvremeno opremljen Zatvoreni odjel za zatvorenike „Orljava“.

S obzirom na organizacijsku strukturu, Kaznionica u Požegi ustrojstvena je jedinica Uprave za zatvorski sustav i probaciju, Ministarstva pravosuđa uprave i digitalne transformacije.

Prema stupnju sigurnosti i ograničenju slobode kretanja zatvorenika razvrstana je u kategoriju kaznenog tijela zatvorenog tipa.

Sukladno čl. 1. ZIKZ-a (NN 14/21) u Kaznionici u Požegi kaznu zatvora izdržavaju punoljetne osobe kojima je izrečena kazna zatvora u kaznenom, prekršajnom ili drugom sudskom postupku te punoljetne osobe kojima je izrečena novčana kazna u kaznenom, prekršajnom ili drugom sudskom postupku zamijenjena kaznom zatvora. Ondje se, prema čl. 25. ZIKZ-a (NN 14/21), izvršavaju i sigurnosne mjere izrečene uz kaznu zatvora. Napominjemo, da u Kaznionici u Požegi nije ustrojen odjel za izvršavanje istražnog zatvora, no zbog zaštite majčinstva i prava djeteta, trudne žene i maloljetnice kojima je određen istražni zatvor, u kojemu obzirom na stupanj trudnoće nema uvjeta za njihov boravak, premještaju se u Odjel za roditelje. Maloljetnice koje se nalaze u Odgojnom zavodu u Požegi, pred porod ili nakon poroda smještavaju se u Odjel za roditelje, gdje borave s djetetom do izlaska na slobodu.

U sastavu Kaznionice u Požegi ustrojeni su Odjel upravnih poslova, Odjel tretmana, Odjel osiguranja, Odjel zdravstvene zaštite zatvorenika, Odjel za rad i strukovnu izobrazbu zatvorenika te Odjel financijsko-knjigovodstvenih poslova. U Kaznionici je ukupno zaposleno 211 službenika, od toga u Odjelu osiguranja 130, u Odjelu tretmana 19 (od kojih 7 savjetnika i 3 suradnika za tretman – što čini 11 službenika koji su u direktnom svakodnevnom radu sa zatvorenicama i zatvorenicima), Odjelu za rad i strukovnu izobrazbu 27, a u Odjelu zdravstvene zaštite 5.

U ovom kontekstu, osvrnut ćemo se na rad s osobama lišenim slobode, navodeći kako u preglednom znanstvenom radu "Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika" (Babić, Josipović, Tomašević, 2006), autori naglašavaju da je rad u zatvorskim uvjetima jedan od najzahtjevnijih poslova. Zajednički cilj svih zaposlenika zatvorskog sustava jest ostvariti svrhu kazne i umanjiti štetne posljedice života u zatvoru. Primarni zadatak službenika je

organizirati rad kaznenog tijela kako bi učinkovito štitili društvo od opasnih počinitelja, pri čemu različiti zatvorenici zahtijevaju različite razine sigurnosti.

Zatvorsko osoblje djeluje u ograničenim prostorima s osobama različitih karakteristika, stoga je važno prema svima postupati uz poštovanje njihovih specifičnih potreba i ljudskih prava. Službenici moraju osigurati sigurno okruženje za zatvorenike i zaposlenike, koje uključuje fizičku sigurnost, stručni rad, učinkovitu komunikaciju, pravednost i dosljednost. Ključno je organizirati i poticati raznolike aktivnosti i tretmanske programe te stvoriti atmosferu povjerenja. Zatvorenicima treba omogućiti pripremu za život na slobodi, poticati ih na odgovorno ponašanje nakon otpusta te ih motivirati za obrazovanje i rad kako bi se osposobili za samostalan život u skladu s društvenim normama. Vrijeme u zatvoru treba ispuniti aktivnostima koje pomažu u reintegraciji u društvo.

Uz to, neophodno je osigurati kontinuiranu obuku i podršku za zatvorsko osoblje kako bi mogli učinkovito odgovoriti na izazove koje donosi rad u takvom okruženju. Ovaj pristup uključuje razvijanje emocionalne inteligencije, tehnika rješavanja sukoba i razumijevanje specifičnih potreba zatvorenika s mentalnim zdravstvenim problemima. Također, važno je uspostaviti sustave nadzora i evaluacije kako bi se osigurala transparentnost i odgovornost unutar zatvorskog sustava, te poticati suradnju s vanjskim organizacijama i zajednicama kako bi se postigao cjelovit pristup rehabilitaciji i resocijalizaciji zatvorenika.

Ovdje navodimo poslove službenika Kaznionice koji su uključeni u svakodnevni rad sa zatvorenicama.

Poslovi osiguranja uključuju dežurstvo, vanjsko i unutarnje osiguranje, pretragu, sprovođenje i nadzor zatvorenika uz sudjelovanje u provedbi programa izvršavanja. Unutarnje osiguranje obuhvaća nadzor i, iznimno, sudjelovanje u podjeli medicinske terapije kada to nije moguće organizirati drugačije, prema čl. 27. ZIKZ-a (NN 14/2021). Rad službenika pravosudne policije organiziran je smjenski i pokriva 24 - satno radno vrijeme tijekom 7 dana i noći te povremenim prekovremenim radom.

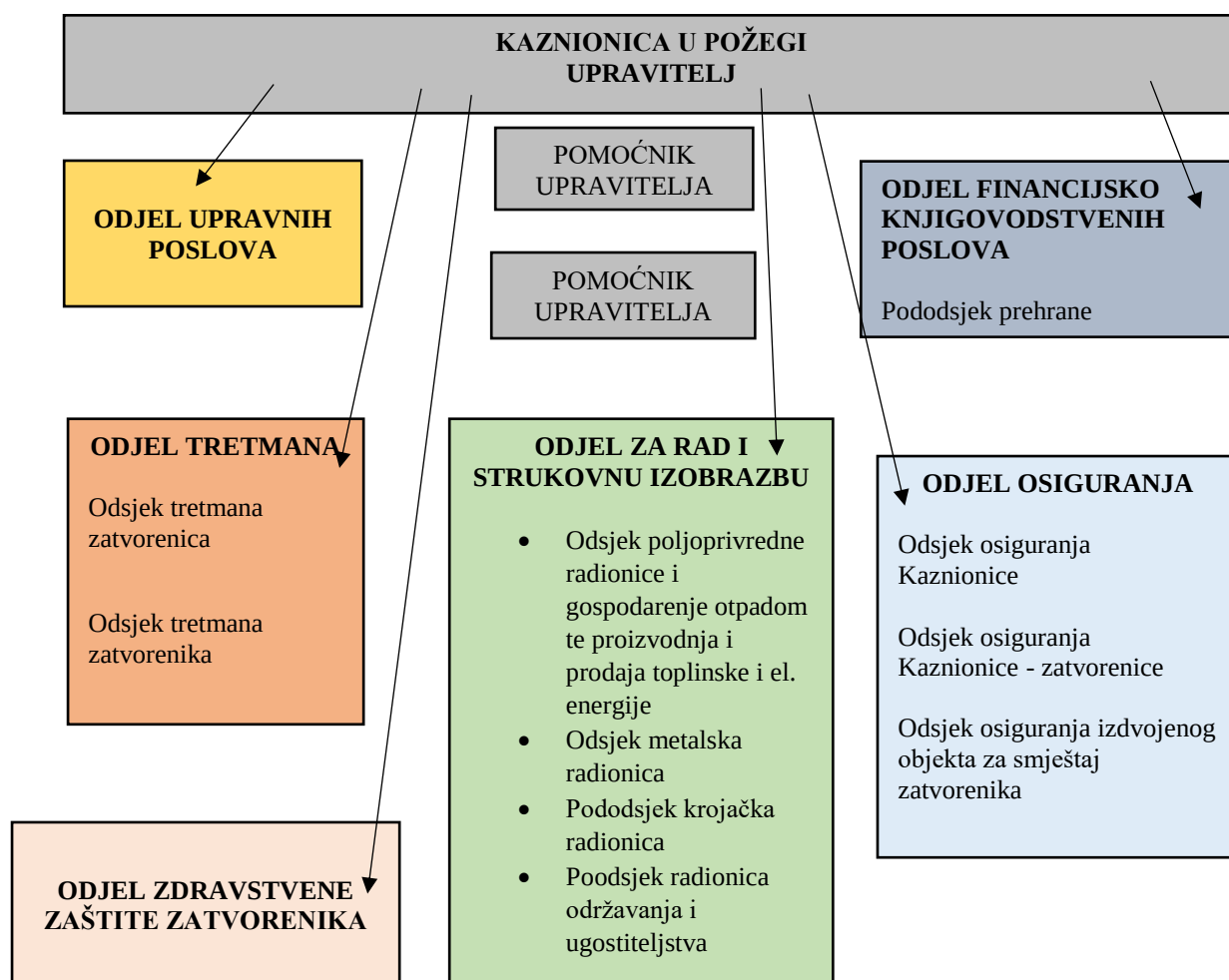
Poslovi tretmana dijele se na opće i stručne. Opći poslovi uključuju sudjelovanje u provođenju posebnih programa, organizaciju i provođenje općih programa tretmana, podršku rehabilitaciji i reintegraciji zatvorenika, nadzor dopisivanja i vođenje evidencija. Stručni poslovi obuhvaćaju

procjenu kriminogenih rizika i tretmanskih potreba, izradu, provođenje i ocjenu programa izvršavanja, psihosocijalne intervencije, sigurnosne mjere te izradu stručnih mišljenja o kazni. Provođe se kroz individualni i grupni rad sa zatvorenicama, a prema čl. 27. ZIKZ-a (NN 14/2021), obavljaju ih socijalni pedagozi, psiholozi i socijalni radnici. Rad službenika tretmana je organiziran kroz 8 - satno radno vrijeme u radne dane, smjenskim rasporedom od 7,00 do 15,00 sati i 11,00 do 19,00 sati te povremenim prekovremenim radom.

Poslovi zdravstvene zaštite zatvorenika uključuju obiteljsku (opću) medicinu, specijalističko-konzilijarnu i dentalnu zdravstvenu zaštitu, suradnju s liječnicima i javnozdravstvenim ustanovama, davanje nalaza i mišljenja o zdravstvenom stanju zatvorenika, nadzor sastava i hranidbene vrijednosti hrane te nadzor osobne higijene zatvorenika i čistoće prostorija, prema čl. 27. ZIKZ-a (NN 14/2021). Rad medicinskih sestara organiziran je kroz 8 – satno radno vrijeme u radne dane, smjenskim rasporedom od 7,00 do 15,00 sati i 12,00 do 20,00 sati te povremenim prekovremenim radom.

Poslovi rada i strukovnog obrazovanja zatvorenica uključuju organizaciju, provođenje, ocjenjivanje, nadzor i praćenje rada i strukovnog obrazovanja zatvorenika, prema čl. 27. ZIKZ-a (NN 14/21). Rad službenika organiziran je kroz 8 – satno radno vrijeme u radne dane, smjenskim rasporedom kroz prijepodnevnne i poslijepodnevnne smjene (ovisno o vrsti posla), kao i prekovremenim radom.

Slika 1.2.

Organizacijska struktura Kaznionice u Požegi

Izvor: autorica rada Ksenija Vuković (2024), prema sistematizaciji kadrova Kaznionice

3.2.2. Žene zatvorenice u Kaznionici u Požegi

Izvor svih podataka koje ovdje navodimo iz službenih su evidencija Kaznionice u Požegi.

Tablica br. 1.1.

Prikaz brojnog stanja zatvorenica u razdoblju od 2001. do 20023. godine.

Godina	Brojno stanje zatvorenica na kraju godine
2001.	48 + 1 mlt. zatvor
2002.	52
2003.	47
2004.	71 + 2 mlt. zatvor
2005.	66
2006.	81 + 1 mlt. zatvor
2007.	90
2008.	109
2009.	138
2010.	153
2011.	166 + 1 supletorna kazna + 1 mlt. zatvor
2012.	107
2013.	105
2014.	123
2015.	112
2016.	76
2017.	91
2018.	84
2019.	90 + 1 mlt. zatvor
2020.	92
2021.	104
2022.	113
2023.	102 + 1 mlt. zatvor

Izvor: autorica rada Ksenija Vuković (2024)

Tablica br. 1.2.

Prikaz brojnog stanja zatvorenica po Odjelima na dan 3. 6. 2024. godine.

UVJETI IZVRŠAVANJA KAZNE	BROJNO STANJE ZATVORENICA	UKUPNO
Zatvoreni odjel 1 (Zajednica UZOR)	25 zatvorenica	116 zatvorenica + 1 osuđena maloljetnica (21 g.) + 1 maloljetnica u statusu istražnog zatvora (15 g. 6 mj.)
Zatvoreni odjel 2	52 zatvorenice	
Poluotvoreni odjel	16 zatvorenica + 1 mlt. zatvor	
Otvoreni odjel	20 zatvorenica	
Prijemni odjel	3 zatvorenice	

Izvor:autorica rada Ksenija Vuković (2024)

- Dobna struktura zatvorenica: najmlađa zatvorenica ima 22 godine, najstarija 82 godine.
- Prosječna starosna dob zatvorenica je 43 godine.
- Dužina kazne: prosječna dužina kazne je 4 godine, najduža kazna (dugotrajni zatvor) 33 godine, a najkraća kazna je 5 mjeseci. Kazne dugotrajnog zatvora izdržava 5 zatvorenica: kaznu od 33 godine 1 zatvorenica, kaznu od 32 godine 1 zatvorenica, kaznu od 30 godina 1 zatvorenica i kaznu od 25 godine 2 zatvorenice.
- Zatvorenica stranih državljanke je 7 i to: 3 državljanke BiH, 1 državljanka SR Njemačke, 1 državljanka SR Brazila, 1 državljanka Mađarske, 1 državljanka Republike Srbije (posjeduje boravišnu iskaznicu kao član obitelji državljanina RH).
- Zatvorenice povratnice: od ukupnog broja zatvorenica (116) povratnice su 45 zatvorenica.
- Zatvorenica koje su majke malodobne djece ima 46 (ukupno 125 - ero djece), od toga je 6 majki lišeno roditeljske skrbi (nad ukupno 15 – ero djece).
- Tijekom 2023. godine, uvjetno je otpuštena 51 zatvorenica, po isteku kazne 32, a 1 zatvorenica je umrla za vrijeme izdržavanja kazne.

Tablica br. 1.3.

Prikaz prema strukturi kaznenih djela zatvornica na dan 3.6.2024.

KZ/11 - KAZNENA DJELA PROTIV	BROJ ZATVORENICA
života i tijela	21
života i tijela – mlt. zatvor	1
radnih odnosa i socijalnog osiguranja	1
osobne slobode	5
privatnosti	1
spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta	2
braka, obitelji i djece	13
protiv zdravlja ljudi	6
protiv opće sigurnosti	1
sigurnosti prometa	1
imovine	46
gospodarstva	6
računalnih sustava, programa i podataka	1
krivotvorenja	1
službene dužnosti	2
pravosuđa	1
javnog reda	2
UKUPNO:	110 zatvorenica + 1 mlt. zatvor i 1 mlt. u statusu istražne zatvorenice
KZ/97 - KAZNENA DJELA PROTIV:	BROJ ZATVORENICA
Protiv života i tijela	3
Imovine	1
Protiv pravosuđa	1
Protiv javnog reda	1
UKUPNO:	6 zatvorenica
UKUPNO KZ/11 + KZ/97	116 + 1 mlt. z. + 1 mlt. istr. z.

Izvor: autorica rada Ksenija Vuković (2024)

Tablica br. 1.4.
Prikaz smještajnih kapaciteta Kaznionice na dan 3. 6. 2024.

KATEGORIJA	ODJEL	KAPACITET	UKUPNO	UKUPNI KAPACITET KAZNIONICE
ZATVORENICE	Zatvoreni odjel	80 + 3 mjesta mlt. zatvor	175 mjesta	418 mjesta
	Poluotvoreni odjel	29 + 4 mjesta mlt. zatvor		
	Otvoreni odjel	56 + 3 mjesta mlt. zatvor		
ZATVORENICI	Poluotvoreni odjel	55 + 4 mjesta mlt. zatvor	243 mjesta	
	Zatvoreni odjel „Orljava”	50 mjesta		
	Zatvoreni odjel „Česma”	134 mjesta		

Izvor: autorica rada Ksenija Vuković (2024)

Dakle, na dan 3. 6. 2024. godine u Kaznionici u Požegi nalazilo se ukupno 359 osoba lišenih slobode (116 zatvorenica + 1 maloljetnica + 1 maloljetnica - istražni zatvor i 241 zatvorenik) što je 85,9 njezinog ukupnog kapaciteta.

Radi boljeg razumijevanja sadržaja rada, ovdje ćemo navesti neke od najvažnijih pojmova i stavki vezanih uz uvjete i način izvršavanja kazne zatvora prema Zakonu o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21) i Pravilnika o tretmanu zatvorenika (NN 123/21), na kojima se temelji svako postupanje prema zatvorenicima. Prema čl. 2. ZIKZ-a (NN 14/21), navedeni pojmovi imaju rodno značenje i odnose se jednako na muški i ženski rod:

- *osoba lišena slobode* je osoba kojoj je u kaznenom postupku određen istražni zatvor, osoba kojoj je u prekršajnom postupku određeno prekršajno zadržavanje, osoba kojoj je izrečena kazna zatvora u kaznenom, prekršajnom ili drugom sudskom postupku ili je izrečena novčana kazna zamijenjena kaznom zatvora
- *istražni zatvorenik* je osoba kojoj je odlukom suda određen istražni zatvor i nalazi se na izvršavanju istražnog zatvora
- *zatvorenik* je osoba kojoj je izrečena kazna zatvora zbog kaznenog djela i nalazi se na izdržavanju kazne zatvora u kaznionici odnosno zatvoru
- *kažnjenik* je osoba kojoj je u prekršajnom postupku izrečena kazna zatvora ili je novčana kazna zamijenjena kaznom zatvora
- *članovi obitelji zatvorenika i osuđenika* jesu: bračni ili izvanbračni drug zatvorenika i osuđenika, životni ili neformalni životni partner zatvorenika i osuđenika, srodnik u

ravnoj lozi, srodnik u pobočnoj lozi do zaključno trećeg stupnja, tazbinski srodnik do zaključno drugog stupnja te skrbnik

- *maloljetnik* je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila četrnaest, a nije navršila osamnaest godina života, a *mlađi punoljetnik* je osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila osamnaest, a nije navršila dvadesetijednu godinu života (prema čl. 2. Zakona o sudovima za mladež, NN 111/97).

Upućivanje na izvršavanje kazne zatvora

Prema čl.6. ZIKZ-a (NN 14/21), izvršavanje kazne zatvora započinje nakon što odluka o kazni postane pravomoćna i izvršna. Sukladno čl. 56. ZIKZ-a (NN 14/21), i čl. 8. Pravilnika o tretmanu zatvorenika (NN 123/21), osobu osuđenu na kaznu zatvora u trajanju do 6 mjeseci ili kojoj neizdržani dio kazne ne prelazi 6 mjeseci, sudac izvršenja rješenjem upućuje u najbliži zatvor prema mjestu prebivališta ili boravišta, a ako se radi o kazni zatvora duljoj od 6 mjeseci ili kojemu neizdržani dio kazne prelazi 6 mjeseci upućuje se u Centar za dijagnostiku u Zagrebu. Ondje se u svrhu inicijalne procjene rizika, tretmanskih potreba i planiranja tretmana zatvorenika obavlja sveobuhvatna obrada koja obuhvaća poslove medicinske, socijalne, psihološke, socijalnopedagoške i kriminološke obrade na osnovu kojih se predlaže pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora (dalje program izvršavanja) kao i (u pravilu) kaznionice odnosno zatvora u kojem će se nastaviti s izvršavanjem kazne.

Prema čl. 56. st.3. ZIKZ-a (NN 14/21), Odluku o upućivanju zatvorenika na daljnje izvršavanje kazne zatvora u kaznionici odnosno zatvoru u kojoj će zatvorenik nastaviti izvršavati kaznu i uvjetima u kojima će boraviti, donosi ravnatelj nadležan za zatvorski sustav na prijedlog Centra za dijagnostiku u Zagrebu i na temelju mišljenja Povjerenstva za upućivanje i razvrstavanje zatvorenika Središnjeg ureda za zatvorski sustav, u skladu s odredbama Okvirnih mjerila za upućivanje i razvrstavanje zatvorenika na izvršavanje kazne zatvora, koja donosi ministar nadležan za poslove pravosuđa. Prilikom odlučivanja o upućivanju i razvrstavanju zatvorenika posebna se pozornost posvećuje osobama koje pripadaju ranjivim skupinama.

Postupajući prema čl. 74. ZIKZ-a (NN 14/21), po dolasku u Kaznionicu zatvorenika se smješta u poseban prostor za prijam u kojem se može zadržati do 30 dana. Kroz to vrijeme se radi ispunjavanja svrhe izvršavanja kazne zatvora donosi program izvršavanja.

U poseban prostor za prijam smještavaju se sve novodošle zatvorenice. Kod dolaska zatvorenice u Kaznionicu već se raspolaže podacima Centra za dijagnostiku o utvrđenom identitetu, zatvorenica je fotografirana, izmjerena joj je tjelesna visina i težina te zabilježen osobni opis i uzeti biometrijski podaci (otisak papilarnih linija prsta). Postupajući prema čl.64., 65. i 66. ZIKZ-a (NN 14/21), prilikom dolaska u Kaznionicu ovlaštene službene osobe istog spola (uvijek obvezno dvije službenice pravosudne policije) obavljaju temeljitu pretragu zatvorenice i pregled tijela te pregledavaju osobne stvari. Nedopuštene stvari ili one koje zatvorenica ne zadržava kod sebe popisuju se, oduzimaju i pohranjuju na polog stvari o čemu joj se izdaje potvrda. U posebnom prostoru za prijam zatvorenica ostaje do utvrđivanja programa izvršavanja.

Procjena rizika i tretmanskih potreba zatvorenica

Prema čl. 4. Pravilnika o tretmanu(NN 123/21)prije donošenja programa izvršavanja, u svrhu planiranja i provođenja općih i specijaliziranih tretmanskih intervencija, provode se stručni poslovi procjene kriminogenih i sigurnosnih rizika i tretmanskih potreba, a ta procjena obuhvaća:

- procjenu vrste i razine rizika za vrijeme izvršavanja kazne, u odnosu na druge osobe i u odnosu na zatvorenicu za koju se radi procjena
- procjenu vrste i razine rizika od kriminalnog povrata
- procjenu vrste i razine rizika od zlouporabe pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom i rizika od ozbiljne štete za pojedinca, grupu i/ili društvenu zajednicu tijekom boravka izvan Kaznionice.

Elementi koji se uzimaju u obzir pri procjeni rizika i tretmanskih potreba:

- vrsta i težina posljedica kaznenog djela, način izvršenja, te duljina izrečene kazne
- način dolaska na izdržavanje kazne
- odnos prema kaznenom djelu i žrtvi kaznenog djela
- ponašanje tijekom eventualnog ranijeg boravka u zatvorskom sustavu
- povijest antisocijalnog i kriminalnog ponašanja, uključujući raniju osuđivanost i nove kaznene postupke
- antisocijalni obrazac ličnosti i teškoće u emocionalnoj samokontroli
- antisocijalni i prokriminalni obrasci razmišljanja
- veze s osobama antisocijalnog ili kriminalnog obrasca ponašanja

- zlouporaba i ovisnost o psihoaktivnim supstancama, te prisutnost ponašajnih ovisnosti
- obiteljski status, odnosi u obitelji i podrška u užem socijalnom okruženju
- funkcionalnost i razina ostvarenosti u području obrazovanja i zaposlenja
- uključenost i zadovoljstvo aktivnostima slobodnog vremena.

Sukladno procjeni rizika zatvorenice se klasificiraju u jednu od četiri razine rizičnosti, za svaku kategoriju rizika (čl. 9. Pravilnika o tretmanu): vrlo visoka razina rizičnosti, visoka razina rizičnosti, srednja razina rizičnosti i niska razina rizičnosti. Utvrđena razina jedan je od važnih elemenata njezinog programa izvršavanja.

Kada se već po dolasku zatvorenice u Kaznionicu ima saznanja o mogućim rizičnim ponašanjima, ili se to utvrdi u postupku procjene rizika i tretmanskim potreba, poduzimaju se nužne radnje. Ponekada je to izricanje sigurnosne mjere pojačanog nadzora nad zatvorenicom, a ako se procijeni da postoji rizik od samoozljeđivanja i/ili suicida, obvezno se izrađuje Individualni plan aktivnosti prevencije navedenih ponašanja u kojemu se navode mogući rizici kao i aktivnosti koje se prema zatvorenicima moraju provoditi. Navedeni plan izrađuju službenici tretmana i on se dostavlja na postupanje svim službenicima uključenim u provođenje programa izvršavanja.

Ako se u postupku procjene rizika utvrdi mogući rizik od povećane izloženosti nasilju, zlostavljanju i manipulaciji od strane drugih zatvorenika, isto je nužno obavijestiti upravitelja izvršavanja te najkasnije u roku od 8 dana od donošenja programa izvršavanja donijeti Individualni plan zaštite zatvorenice od navedenih rizika te se on dostavlja službenicima na provođenje.

Isto se odnosi i na maloljetnice kao i mlađe punoljetnice na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora. Navedena mjera provodi se s ciljem osiguranja poštivanja njihovih temeljnih ljudskih prava i sigurnosti za vrijeme boravka u Kaznionici.

Pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora

Kao što je ranije navedeno, postupajući prema čl. 74. ZIKZ-a (NN 14/21), po dolasku u Kaznionicu zatvorenica se smješta u poseban prostor za prijam u kojem se može zadržati do 30 dana. Kroz to se vrijeme, radi ispunjavanja svrhe izvršavanja kazne zatvora donosi program izvršavanja čl. 75. ZIKZ-a. (NN 14/21), anjegova je glavna svrha da se uz čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva osobe koja se nalazi na izdržavanju kazne zatvora, osposobi za život

na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima, čime se pridonosi i zaštiti društvene zajednice čl. 3. ZIKZ-a (NN 14/21).

Program izvršavanja se prema čl. 75. ZIKZ-a (NN 14/21), sastoji od psihosocijalnih, socijalno-pedagoških, obrazovnih, radnih, okupacijskih, zdravstvenih i sigurnosnih postupaka primjerenih rizicima, potrebama i osobinama zatvorenika, usklađenih s mogućnostima kaznionice, a donosi ga upravitelj na prijedlog Stručnog tima.

Njime se prema čl. 3. Pravilnika o tretmanu zatvorenika (NN 123/21), osigurava poštivanje načela individualizacije, a u postupku njegove realizacije primjenjuju se opće i specijalizirane tretmanske intervencije i programi te pogodnosti zatvorenica, kao poticajno sredstvo u ostvarivanju njihove resocijalizacije, rehabilitacije i socijalnog uključivanja.

Nadalje, sukladno čl. 75. ZIKZ-a (NN 14/21), Stručni tim Kaznionice, za svaku zatvorenica predlaže inicijalni program izvršavanja, koji se tijekom izvršavanja kazne zatvora mijenja, sukladno procjeni rizika i tretmanskih potreba, ostvarenosti ciljeva tretmana, mogućnostima Kaznionice te promjenama u objektivnim okolnostima koje mogu nastupiti protekom vremena. Na prijedlog Stručnog tima, upravitelj Kaznionice donosi program izvršavanja za zatvorenicu u roku od 30 dana od dana njezinog prijama. Stručni tim čine: voditelj Odjela tretmana koji je ujedno voditelj Stručnog tima, voditelji provedbe programa izvršavanja, voditelj Odjela osiguranja, voditelj Odjela za rad i strukovno obrazovanje, voditelj Odjela zdravstvene zaštite zatvorenika (ili službenici zaduženi za ove poslove – u Kaznionici u Požegi su to medicinske sestre).

Elementi programa izvršavanja propisani su čl. 12. Pravilnika o tretmanu zatvorenika (NN 123/21), a odnose se na:

1. opće podatke o rasporedu na zatvorenički odjel i u tretmansku skupinu
2. napomene vezane uz zdravstveno stanje i potrebnu zdravstvenu skrb, uključujući psihijatrijsku skrb
3. procijenjenu vrstu i razinu sigurnosnih rizika za vrijeme izvršavanja kazne zatvora kao što su rizik od samoozljeđivanja, suicida, bijega, zlouporabe sredstava ovisnosti, napada na službene osobe ili druge zatvorenice te rizik od potencijalne viktimizacije od strane drugih zatvorenica kao i mjere i postupke koji će se primijeniti za smanjivanje ovih rizika
4. procijenjenu vrstu i razinu kriminogenih rizika: rizik od općeg i specijalnog kriminalnog povrata, rizik od zlouporabe pogodnosti češćih dodira s vanjskim

svijetom te rizik od ozbiljne štete za pojedinca, grupu i/ili društvenu zajednicu tijekom boravka izvan kaznionice, odnosno zatvora, odnosno nakon otpusta s izdržavanja kazne zatvora

5. procijenjene tretmanske potrebe, primarno vezane uz kriminogene rizike
6. ciljeve tretmana, voditelja provedbe programa izvršavanja i suradnike u provedbi
7. specijalizirane tretmanske intervencije i programe te metode i postupke koji će se primijeniti za realizaciju ciljeva tretmana, kao što su posebni programi, psihosocijalne i socijalnopedagoške intervencije te provođenje sigurnosnih mjera izrečenih uz kaznu zatvora
8. opće tretmanske intervencije i programe te metode i postupke koji će se primijeniti za realizaciju ciljeva tretmana i/ili u svrhu smislenog i svrhovitog provođenja vremena u kaznenom tijelu, u sljedećim područjima: rad i radno-okupacijske aktivnosti, obrazovanje i slobodno vrijeme
9. podatke o osobama s kojima će zatvorenik kontaktirati za vrijeme izdržavanja kazne zatvora: članovi obitelji, druge osobe koje mogu biti izvor pomoći i podrške,
10. druge napomene (zabrana kontakta, obavljanja djelatnosti i sl.)
11. plan pripreme za otpust i organizacije postpenalne zaštite.

Odluka o donesenom inicijalnom programu izvršavanja koja sadrži podatke iz točke 1. do 2. i 5. do 11. uručuje se zatvorenicu, a o naknadnim izmjenama programa ju se upoznaje. Svi podaci i dokumentacija potrebna za praćenje zakonitog izvršavanja kazne zatvora i provedbu programa izvršavanja unose se u osobnik zatvorenice, a ti podaci kao i drugi podaci koje državni službenici i namještenici saznaju tijekom izvršavanja kazne zatvora službena su i profesionalna tajna te strogo povjerljive naravi čl. 78. i 79. ZIKZ-a (NN 14/21).

Sukladno čl. 75. ZIKZ-a (NN 14/21), program izvršavanja preispituje se najmanje jednom u tri mjeseca za zatvorenicu koja izdržava kaznu zatvora u trajanju do pet godina odnosno najmanje jednom u šest mjeseci za zatvorenicu koja izdržava kaznu zatvora dulju od pet godina. Osim redovnog postoji i izvanredno preispitivanje s obzirom na neku novonastalu situaciju.

Specijalizirane i opće tretmanske intervencije

Radi ostvarivanja svrhe izvršavanja kazne zatvora, u postupku realizacije programa izvršavanja, sukladno čl. 27. ZIKZ-a (NN 14/21), te čl. 19. i 20. Pravilnika o tretmanu

zatvorenika (NN 123/21), prema zatvorenicama se, kroz individualni i grupni tretmanski rad, provode specijalizirane i opće tretmanske intervencije.

Individualni tretmanski rad kroz svakodnevne kontakte, razgovore i savjetovanja osnovna je metoda rada službenika tretmana. On omogućava upoznavanje zatvorenica, motiviranje za suradnju u provedbi programa izvršavanja, pomoć u rješavanju osobnih problema te korekciju neprihvatljivih stavova i ponašanja. Sadržaji razgovora najčešće obuhvaćaju obiteljske probleme, međuljudske odnose, aktivnosti iz programa izvršavanja, rješavanje raznih molbi, planiranje pogodnosti i pomoć u kontaktu s vanjskim svijetom.

Grupni tretmanski rad redovno se provodi kroz redovne sastanke tretmanske skupine, koji su tematski vezani uz aktualnu problematiku i potrebe zatvorenica, kao i kroz provođenje specijaliziranih tretmanskih intervencija. One se provode prema specifičnim skupinama zatvorenica s ciljem smanjivanja rizika od ponovnog počinjenja kaznenog djela, a uključuju psihosocijalne i socijalnopedagoške intervencije kroz individualni i grupni rad, kao što su posebni programi tretmana, edukativno-razvojni programi, psihoedukacija, motivacijsko intervjuiranje, psihoterapijsko savjetovanje, kognitivno-bihevioralne intervencije i drugo. Njihovim provođenjem izvršavaju se i sigurnosne mjere iz djelokruga Odjela tretmana.

Tu posebno mjesto zauzimaju posebni programi tretmana, kao niz specijaliziranih tretmanskih intervencija organiziranih u strukturirani program, koji je primarno usmjeren ka otklanjanju ili smanjivanju dinamičkih kriminogenih čimbenika, kao što su: ovisnost o supstancama ili ponašajna ovisnost, antisocijalni, odnosno kriminalni obrasci razmišljanja, nedovoljno razvijene vještine rješavanja problema, teškoće u kontroli emocija, teškoće u kontroli impulzivnosti, odnosno agresivnosti i drugo. Osim posebnih tu su i edukativno – razvojni programi kojima se potiče resocijalizacija i rehabilitacija zatvorenika, primarno kroz podizanje razine znanja i razvoj vještina u određenom području te kroz osnaživanje individualnih zaštitnih čimbenika, čime se omogućava nastanak i održavanje poželjnih promjena kod zatvorenika. Specijalizirane tretmanske intervencije provode službenici odjela tretmana: socijalni pedagozi, psiholozi i socijalni radnici.

Posebni programme sa zatvorenicama provode povremeno i periodično, kada se utvrdi dovoljan broj zatvorenica za uključivanje u takav grupni tretman, u kojemu sudjeluju na temelju izrečene sigurnosne mjere ili na prijedlog Stručnog tima, a u Kaznionici se provode:

- Tretman ovisnica o drogama - po modelu modificirane terapijske zajednice, odnosno Kluba liječenih ovisnica (KLO) kao i kroz posebni program PORTOs(Prevenција ovisničkog recidivizma treningom i osnaživanjem).

Posebni program PORTOs strukturirani je program psihosocijalnog tretmana temeljen na kognitivno-bihevioralnom pristupu i prevenciji relapsa. Sastoji se od 34 radionice koje su tematski podijeljene u pet faza, a održavaju se tjedno u trajanju od 90 minuta. Radionice se provode u malim grupama od osam do deset zatvorenica ovisnika, a grupe su zatvorenog tipa. Namijenjen je zatvorenicima kojima je utvrđena ovisnost o drogi i njome uzrokovani poremećaji. Cilj programa je smanjenje ovisničkog i kriminalnog recidiva vezanog uz ovisnost. Program se provodi kako u gore navedenoj dužoj verziji, tako i u skraćenom obliku u trajanju od 17 radionica s obzirom na duljine kazni zatvorenica. Tijekom 2023. godine u tretman ovisnica o drogama bilo je uključeno 5 zatvorenica (od toga 1 s izrečenom sigurnosnom mjerom).

- Tretman ovisnica o alkoholu također se provodi po modelu modificirane terapijske zajednice, odnosno Kluba liječenih ovisnica (KLA) i posebnom kognitivno – bihevioralnom programu TALK (Tretman zatvorenica s alkoholom uzrokovanim poremećajima).

Posebni program TALK provodi se jednom tjedno tijekom sedamnaest tjedana, grupni rad traje od šezdeset do devedeset minuta, a u grupi je od osam do dvanaest zatvorenica. On obuhvaća aktivnosti koje uključuju edukaciju o alkoholu i problemima koje on uzrokuje, analizu uloge alkohola u životima zatvorenica i krug promjene. Ciljevi programa su prevencija poremećaja uzrokovanih alkoholizmom, prevencija recidiva, održavanje apstinencije, poboljšanje kvalitete života zatvorenica i njihovo motiviranje za odabir zdravih stilova života.

U njega se uključuju zatvorenice koje posjeduju kognitivne i emocionalne kapacitete za rad u grupi, pismene su i nemaju intelektualnih deficita ili težih oblika psihopatologije. Obavezan je za zatvorenice kod kojih je alkohol prisutan kao kriminogeni faktor, kojima je izrečena sigurnosna mjera obveznog liječenja od alkohola te one kod kojih je utvrđena ovisnost o alkoholu ili prisutna zlouporaba alkohola. Nakon provedenog programa zatvorenice nastavljaju daljnji tretman kroz KLA.

Tijekom 2023. godine u tretman ovisnica o alkoholu bilo je uključeno 14 zatvorenica (od toga 8 s izrečenom sigurnosnom mjerom).

- Tretman zatvorenica počiniteljica kaznenih djela s elementima nasilja (NAS)

Posebni program NAS, kroz koji se provodi psihosocijalni tretman počiniteljica nasilja, sastoji se od šesnaest radionica s temama poput lanca ljutnje, treninga asertivnosti i prevencije recidiva nasilnog ponašanja. Namijenjen je zatvorenicama sa sigurnosnom mjerom obveznog psihosocijalnog tretmana prema čl. 70. KZ/11 (NN 61/15) te onima koje su počiniteljice nasilnih kaznenih djela s visokim ili srednjim rizikom ponavljanja.

Sudionice programa ne smiju manifestirati simptome apstinencijske krize ili produktivne psihopatologije, koje bi ometale sudjelovanje. Nužno je da su pismene, s intelektualnim sposobnostima unutar šire prosječnosti, da pokazuju minimalni samouvid i kritičnost prema svom ponašanju te imati motivaciju za osobnu promjenu. Potrebni su im osobni kapaciteti i osobine ličnosti koji omogućuju postizanje ciljanih promjena.

Tijekom 2023. godine u tretman zatvorenica počiniteljica kaznenih djela s elementima nasilja (NAS) bilo je uključeno 7 zatvorenica (od toga 2 s izrečenom sigurnosnom mjerom).

- Tretman počiniteljica seksualnih delikata: kroz program PRIKIP (Prevencija recidivizma i kontrola impulzivnog ponašanja).

Program ima ciljeve smanjenja recidivizma, motivaciju za osobni razvoj, kontrolu impulzivnosti i seksualnog nagona, te se oslanja na kognitivno-bihevioralnu terapiju i psihoedukaciju. Pokriva ključna područja poput promjene stava prema djelu, razvoja empatije, analize počinjenja djela te učenja prihvatljivog seksualnog i kontroliranja agresivnog ponašanja. Program traje deset mjeseci i provodi se uglavnom kroz individualni tretmanski rad zbog malog broja zatvorenica koje su počine takva djela.

- U Kaznionici se provodi i psihoedukativni grupni program JUS – TSV (Jačanje unutarnje snage – trening socijalnih vještina).

Program se preporučuje za zatvorenice koje su sposobne pratiti ga zbog svojih kognitivnih i emocionalnih sposobnosti, te nemaju izražene intelektualne ili teške emocionalne poteškoće. Također, uključuje se one koje nisu adekvatno reagirale u određenim situacijama, ili koje imaju nedostatak socijalnih vještina, ali su motivirane za učenje i promjenu ponašanja. Kroz strukturirane aktivnosti, zatvorenice uče prepoznavati socijalne signale, razvijati pozitivne kognitivne procese i vježbati socijalne vještine u sigurnom okruženju. Ovaj pristup pomaže u njihovoj rehabilitaciji i priprema ih za život nakon izlaska iz zatvora. Provodi se individualno i grupno.

- Od edukativno – razvojnih programa provode se „Zatvorenik kao roditelj” i „Vozač – čimbenik sigurnosti u prometu“.

Program "Zatvorenik kao roditelj" namijenjen je majkama malodobne djece kako bi promovirao roditeljsku odgovornost, razvoj roditeljskih kompetencija te odnos s djetetom. Obuhvaća četrnaest grupnih radionica kroz pet tematskih cjelina tijekom tri do četiri mjeseca, s tjednim susretima trajanja od šezdeset do devedeset minuta. Sudjelovanje je dobrovoljno, a ne mogu se uključiti zatvorenice koje su počinile kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Zbog same teme programa, zatvorenice ga doživljavaju manje kao rad na problemu, što povećava njihovu volju za sudjelovanjem. Organizira se povremeno.

Program "Vozač – čimbenik sigurnosti u prometu" namijenjen je počiniteljima prometnih prekršaja ili kaznenih djela protiv sigurnosti u prometu. Ciljevi programa uključuju prevenciju recidivizma, edukaciju o prometnim propisima, razvoj svijesti o posljedicama nesreća, empatiju prema žrtvama te razvoj odgovornog ponašanja u prometu. Temelji se na teorijama percepcije rizika, motivaciji vozača te suvremenim pristupima sigurnoj vožnji. Održava se tjedno, u trajanju od sat vremena, u grupama otvorenog tipa. Program se sastoji od devet radionica koje pokrivaju prometne propise, posljedice nesreća, uzroke nesreća te prometnu kulturu i psihologiju, koristeći uglavnom grupne diskusije. Organizira se povremeno.

Opće tretmanske intervencije

Provode se prema svim zatvorenim osobama, obuhvaćajući savjetovanje i usmjeravanje u vezi s organizacijom svakodnevnog života i funkcioniranja unutar Kaznionice. Cilj je podržati principe normalizacije, strukturiranja i svrhovitog provođenja vremena tijekom izdržavanja kazne, poboljšati zdravlje, razviti vještine i sposobnosti te smanjiti kriminogene čimbenike kroz obrazovanje, rad i slobodno vrijeme. Ove aktivnosti provode službenici Kaznionice i vanjski suradnici iz organizacija i udruga civilnog društva te obuhvaćaju sljedeća područja: rad i radno - okupacijske aktivnosti, obrazovanje, kreativne, kulturne, umjetničke, sportsko-rekreativne i druge aktivnosti slobodnog vremena.

Rad i radno okupacijske aktivnosti zatvorenica

Sukladno čl. 85. ZIKZ-a (NN 14/21), zatvorenicama se omogućuje rad u skladu s njihovim zdravstvenim sposobnostima, stečenim znanjima i mogućnostima Kaznionice odnosno zatvora.

Na rad ih se potiče radi održavanja i stjecanja stručnog znanja i iskustva, osposobljavanja te njihovih tjelesnih i duševnih potreba. Zatvorenice koje pristaju na rad, na temelju liječničkog mišljenja i programa izvršavanja raspoređuju se na rad kroz uobičajeno radno vrijeme. Organizacija i način rada slični su onima na slobodi, uz provedbu mjera zaštite na radu, a osigurava ih se od ozljeda na radu i profesionalnih bolesti.

Prema čl. 67/2022 Pravilnika o radu i raspolaganju novcem zatvorenika, rad zatvorenica predstavlja dio programa izvršavanja kazne zatvora i ocjenjuje se. Za rad im se isplaćuje naknada jednom mjesečno čl. 15. Pravilnika o tretmanu zatvorenika (NN 123/21), a od naknade za rad 30 % odvaja im se kao obvezna štednja i pohranjuje na polog novca čl. 93. ZIKZ-a (NN 14/21). Godišnji odmor stječu nakon dvanaest mjeseci neprekidnog rada i minimalnog je trajanja 20 radnih dana čl. 19. i 20. Pravilnika o tretmanu zatvorenika (NN 123/21), a mogu ga koristiti u Kaznionici ili kao pogodnost izvan Kaznionice.

Na prijedlog Stručnog tima, upravitelj kaznenog tijela najmanje jednom u šest mjeseci odlučuje o zatvorenicama koji ispunjavaju uvjete za novčanu nagradu za rad i određuje iznos te nagrade čl. 18. Pravilnika o tretmanu zatvorenika (NN 123/21), a tijekom 2023. godine novčano su nagrađene 33 zatvorenice.

Prema čl. 27. ZIKZ-a (NN 14/21), organizaciju, provođenje, ocjenjivanje, nadzor i praćenje rada i strukovnog obrazovanja zatvorenica obavljaju strukovni učitelji, a rad zatvorenica organiziran je u okviru ustrojenih radionica. Jedna od važnih posebnosti Kaznionice je ta, što je svim zatvorenicama koje to žele omogućen radni angažman i promiče se kultura rada. Pohvalna je činjenica i da je većina radno sposobnih zatvorenica koje borave u Kaznionici radno angažirana.

Poslovi koje obavljaju i na koje mogu biti raspoređene zatvorenice Kaznionice u Požegi (na dan 3.6.2024. bilo je radno angažirano 68 zatvorenica): poljoprivredna radionica, krojačka radionica, praonica rublja, pomoćni poslovi u kuhinji (i pekari kruha), poslovi za osobe sa smanjenim psihofizičkim sposobnostima, skladište odjeće i obuće, zatvorska prodavaonica (kantina), pratiteljica osobe s invaliditetom, pratiteljica u Odjelu za roditelje, knjižnica, frizerski salon, radno terapijski poslovi – izrada ručnog rada i dekorativnih predmeta, izdvojeni objekt Otvorenog odjela „Đokić” – peradarstvo, pčelarica i održavanje i čišćenje vanjskih prostora Kaznionice.

Obrazovanje zatvorenica

Prema čl. 99. i čl. 100 ZIKZ-a (NN 14/21), sukladno mogućnostima Kaznionica organizira osnovno obrazovanje za zatvorenicu koja ga nije završila, kao i srednjoškolsko obrazovanje odraslih, prekvalifikacije, osposobljavanja i usavršavanja. Osnovno školovanje organizira se do 21 godine života zatvorenice, a opismenjavanje nepismenih zatvorenica organizira se neovisno o životnoj dobi. Obrazovanje se organizira i provodi u pravilu u Kaznionici, a ako su za to ispunjeni nužni preduvjeti i izvan nje. Zatvorenici se može omogućiti i visokoškolsko obrazovanje na vlastiti trošak, ako se studijski program može uskladiti sa sigurnosnim razlozima. Sve navedene aktivnosti određuju se programom izvršavanja.

Osnovnoškolsko obrazovanje je besplatno za zatvorenice i organizirano je u suradnji s pučkim učilištem, putem konzultativne nastave. Prilikom motivacijskog razgovora, obzirom da se radi o odrasloj populaciji, a osnovnoškolsko je obrazovanje obvezno do 15-e godine života, većina njih ne pokazuje interes, unatoč poticanju i savjetovanju o svrsishodnosti obrazovanja u cilju što bolje resocijalizacije, zapošljavanja i uključivanja u svakodnevni život na slobodi.

Obzirom da srednjoškolsko obrazovanje nije obvezno, osobe lišene slobode dužne su, u slučaju samoinicijativnog uključivanja u obrazovanje putem pučkog učilišta, same snositi troškove obrazovanja. Kaznionica godinama surađuje s raznim udrugama civilnog društva, kroz razne projektne aktivnosti s posebnim interesom za programe obrazovanja, odnosno osposobljavanja za određena zanimanja, koji su za osobe lišene slobode besplatni i koji se provode u suradnji s pučkim učilištem.

Tako su zatvorenice, kroz navedene projekte od 2022. godine, osposobljavane (zajedno sa zatvorenicama) za pčelarice (oformljen je pčelinjak u blizini izdvojenog objekta Otvorenog odjela „Dokić“), upravljanje financijama i za pomoćne kuharice. Jedna zatvorenica je (2023.) na požeškom Veleučilištu završila obrazovni program za voditelja pripreme i provedbe EU projekata.

Ovdje napominjemo da je pribavljanje potrebne dokumentacije (svjedodžbi, domovnica i sl.), za upis zatvorenica i zatvorenika u određene programe, za koju se naknadno utvrdi da je nemaju (ili ne znaju gdje im je) vrlo zahtjevan proces, koji oduzima puno vremena, a za izvršenje svake projektne aktivnosti zadani su rokovi.

Kreativne, kulturne, umjetničke, sportsko-rekreativne i druge aktivnosti slobodnog vremena zatvorenica

Zatvorenice su iznimno angažirane u aktivnostima slobodnog vremena, kroz radionice u koje su uključene prema iskazanim interesima i utvrđenim programom izvršavanja (sportsko – rekreativne, čitateljski klub, likovno – kreativna, dramska, zbor i sl.) kroz različite projekte u organizaciji i provođenju navedenih aktivnosti sudjeluju i razne udruge civilnog društva. Obilježavaju se prigodni datumi i blagdani, a u kino dvorani se prikazuju filmovi i održavaju razni prigodni programi u kojima sudjeluju zatvorenice i zatvorenici (priredbe, karaoke i sl.). Povremeno se organiziraju radionice učenja stranih jezika u kojima zatvorenice koje ga govore (i za to su educirane) podučava grupu zainteresiranih za određeni jezik, što je iznimno korisno kod duljih kazni.

Kaznionica ima svoju knjižnicu koja se nalazi u objektu gdje su smještene zatvorenice, a koja raspolaže s preko 10 000 naslova. Kroz višegodišnju suradnju s Gradskom knjižnicom Požega, redovito se posuđuju knjige i filmovi prema iskazanom interesu zatvorenica.

Suradnja s udrugama civilnog društva

Tijekom 2023. godine u Kaznionici su svoje projektne aktivnosti sa zatvorenicama provodile slijedeće nevladine udruge: Hrvatska udruga pčelara „Pčelinjak“, Udruga „Skribonauti“, Udruga „Liga za prevenciju ovisnosti“, Udruga za kreativni socijalni rad, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika (HDLU), Hrvatska udruga za borbu protiv HIV-a i virusnog hepatitisa (HUHIV), Otvorena računalna radionica „Svi smo protiv“.

Procjena uspješnosti programa izvršavanja

Sukladno čl. 15. Pravilnika o tretmanu zatvorenika (NN 123/21), radi koordinacije provedbe programa izvršavanja, razmjene informacija, predlaganja Stručnom timu izmjena i dopuna sadržaja programa izvršavanja te ocjenjivanja uspješnosti provedbe pojedinih segmenata programa izvršavanja za zatvorenice iz tretmanske skupine tjedno se sastaje Tim tretmanske skupine. Čine ga službenik tretmana koji je nadležan za tretmansku skupinu zatvorenica (a ujedno i voditelj tima tretmanske skupine), službenik pravosudne policije, strukovni učitelj i drugi službenici koji sudjeluju u provedbi programa izvršavanja.

Za svaku zatvorenicu redovito se procjenjuje i utvrđuje uspješnost provedbe programa izvršavanja, koji obuhvaćaju procjenu njenog ponašanja, zatim sudjelovanja i suradnje u provođenju predviđenih aktivnosti te stupanj realizacije ciljeva tretmana. Uspješnost provođenja programa izvršavanja procjenjuje se jednom mjesečno i na četiri razine: »ne zadovoljava«, »zadovoljava«, »uspješan« i »naročito uspješan«, a prilikom procjene Stručni tim u obzir uzima ocjene tima tretmanske skupine i prijedlog voditelja provedbe programa izvršavanja čl. 16. Pravilnika o tretmanu zatvorenika (NN 123/21).

Prva procjena uspješnosti donosi se nakon proteka najmanje 15, a najviše 30 dana od dana dolaska u Kaznionicu i ona obuhvaća samo procjenu ponašanja zatvorenica i pridržavanja odredbi Kućnog reda kaznionice i ne može biti viša od razine »zadovoljava« čl. 17. Pravilnika o tretmanu zatvorenika (NN 123/21).

Pogodnosti zatvorenica

Pogodnosti su skup poticajnih mjera usmjerenih na smanjivanje negativnih učinaka zatvaranja i poticanje u ostvarivanju programa izvršavanja radi ostvarivanja svrhe izvršavanja kazne zatvora, a sastoje se od ublažavanja uvjeta unutar Kaznionice i češćih dodira s vanjskim svijetom a propisane su čl. 137. i 138. ZIKZ-a (NN 14/21).

Pogodnosti ublažavanja uvjeta unutar kaznionice odnosno zatvora su:

- 1) korištenje vlastitog televizijskog prijamnika
- 2) samostalna priprema hrane i napitaka
- 3) uređenje životnog prostora osobnim stvarima
- 4) češće primanje paketa i primanje paketa u većoj težini
- 5) slobodno raspolaganje određenim novčanim iznosom s pologa unutar Kaznionice
- 6) nagrađivanje novčano ili u stvarima
- 7) nezaključavanje prostorija za smještaj i boravak zatvorenica
- 8) produljeni boravak u zajedničkim prostorijama
- 9) produljeni boravak na svježem zraku
- 10) korištenje godišnjeg odmora ili dijela godišnjeg odmora na Poluotvorenom ili
Otvorenom odjelu

11) raspored u odjel za smještaj zatvorenica s blažim uvjetima izdržavanja kazne iste Kaznionice.

Pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom su:

- 1) češći i dulji posjeti obitelji i drugih osoba s nadzorom ili bez nadzora u Kaznionici
- 2) telefoniranje bez nadzora
- 3) boravak s bračnim ili izvanbračnim drugom odnosno životnim ili neformalnim životnim partnerom u posebnoj prostoriji bez nadzora
- 4) izlazak radi izvršavanja posebnog programa koji se provodi u zajednici
- 5) izlazak s posjetiteljem u mjesto u kojem se nalazi Kaznionica ili drugo mjesto sukladno Kućnom redu Kaznionice odnosno zatvora u trajanju od 2 do 8 sati
- 6) izlazak bez posjetitelja u mjesto u kojem se nalazi Kaznionica odnosno zatvor ili drugo mjesto sukladno Kućnom redu Kaznionice odnosno zatvora u trajanju od 2 do 4 sata
- 7) izlazak u mjesto prebivališta odnosno boravišta ili drugo mjesto ili izlazak radi posjeta članovima obitelji ili drugoj osobi u ukupnom trajanju do 120 sati mjesečno, a u mjesecima u kojima su blagdani do 144 sata mjesečno
- 8) korištenje godišnjeg odmora ili dijela godišnjeg odmora u mjestu prebivališta odnosno boravišta ili drugom mjestu.

O pogodnostima zatvorenica odlučuje se na temelju procjene rizičnosti i uspješnosti provođenja programa izvršavanja čl.140. ZIKZ-a (NN 14/21). U postupku preispitivanja uvjeta za odobravanje pogodnosti izlazaka iz Kaznionice, postupajući sukladno čl. 35. Pravilnika o tretmanu zatvorenika (NN 123/21), uzet će se u obzir izvješće nadležnog probacijskog ureda, odnosno ustrojstvene jedinice za podršku žrtvama i svjedocima ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa ako postoji žrtva kaznenog djela. U slučaju kaznenog djela nasilja u obitelji, uzimaju se u obzir podaci nadležnog ureda za socijalni rad i policije. Svakako se uzima u obzir sigurnosna procjena nadležne policijske uprave, kao i podaci nadležnog odvjetništva o eventualnim kaznenim postupcima u tijeku i visini moguće zapriječene kazne.

Tijekom 2023. godine, pogodnosti izvan Kaznionice koristilo je: 48 zatvorenica izlazak s posjetiteljem u grad Požegu (ukupno 136 izlazaka), a 1 bez posjetitelja, 39 ih je koristilo izlazak u mjesto prebivališta (ukupno 259 izlazaka), a 12 godišnji odmor izvan Kaznionice (18

izlazaka). Pogodnosti unutar Kaznionice iste godine, koristilo je: 31 zatvorenica (ukupno 85 puta), 23 zatvorenice boravak s bračnim (izvanbračnim) partnerom u posebnoj prostoriji bez nadzora (ukupno 120), a u blaže uvjete izdržavanja kazne zatvora raspoređeno je 30 zatvorenica. Jedna zatvorenica je raspoređena s Otvorenog na Zatvoreni odjel (nije se vratila s prekida kazne).

Red i sigurnost u Kaznionici

Sukladno čl. 141. ZIKZ-a, (NN 14/21) zatvorenica se tijekom izdržavanja kazne zatvora mora ponašati u skladu sa propisima donesenim na temelju navedenog Zakona te izvršavati naredbe osoba ovlaštenih za sudjelovanje u postupku izvršavanja kazne zatvora, osim kad bi izvršavanje naredbe bilo kažnjiva radnja ili bi tom radnjom zatvorenik prekršio njegove odredbe i propise koji su na temelju njega doneseni.

Organizacija svakodnevnog života i rada u Kaznionici uređuje se Kućnim redom i Dnevnim rasporedom, koje donosi upravitelj uz prethodnu suglasnost ravnatelja nadležnog za zatvorski sustav.

Sukladno čl.143. ZIKZ-a (NN 14/21), prema zatvorenici koja ugrožava red i sigurnost ili prijeti ugrožavanju reda i sigurnosti, pod određenim se propisanim uvjetima provode posebne mjere održavanja reda i sigurnosti: pojačani nadzor, oduzimanje i privremeno zadržavanje stvari koje su zatvorenici dopuštene, vezanje ruku (a po potrebi i nogu), odvajanje od ostalih zatvorenica, smještaj u posebno osiguranu prostoriju bez opasnih stvari, smještaj na odjel pojačanog nadzora i osamljenje.

Prema čl. 153 ZIKZ-a (NN 14/21), stegovni prijestupi jesu lakše ili teže povrede reda i sigurnosti,

- lakši stegovni prijestupi su:
 - 1) posjedovanje ili korištenje nedopuštene stvari, uključujući i novac
 - 2) davanje drugom na korištenje stvari za koju samo ona ima dopuštenje
 - 3) korištenje tuđe stvari bez odobrenja
 - 4) boravak u prostoru u kojem se prema dnevnom rasporedu ne bi trebala nalaziti

- 5) narušavanje mira, kao što je: vikanje, preglasno slušanje radijskog i televizijskog prijamnika, lupanje, bacanje stvari i sl.
- 6) vrijeđanje ili nepristojno ponašanje prema drugim zatvorenicama
- 7) pokušaj kontaktiranja ili kontaktiranje s drugom osobom bez odobrenja ili davanje lažne obavijesti radi kontaktiranja s drugom osobom bez odobrenja
- 8) poticanje druge zatvorenice na ponašanje koje predstavlja lakši stegovni prijestup
- 9) namjerno onečišćenje prostora Kaznionice odnosno zatvora
- 10) simuliranje bolesti, ozljede ili napadaja.

- teži stegovni prijestupi su:

- 1) prijetnja
- 2) vrijeđanje ili nepristojno ponašanje prema državnom službeniku ili namješteniku
- 3) otuđenje tuđe stvari
- 4) sudjelovanje u pobuni
- 5) bijeg ili pokušaj bijega iz Kaznionice ili tijekom sprovođenja
- 6) neovlašteno napuštanje Kaznionice
- 7) nasilničko ponašanje
- 8) zadržavanje bilo koje osobe protiv njezine volje
- 9) posjedovanje ili korištenje opasne stvari ili prijenosnog uređaja za snimanje i komuniciranje bez prethodnog odobrenja ili u svrhu u koju to nije odobreno
- 10) sprječavanje pristupa u bilo koji dio Kaznionice službenoj ili drugoj osobi koja se tu po odobrenju nalazi
- 11) tjelesni napad na bilo koju osobu
- 12) namjerno ili grubom nepažnjom ugrožavanje tuđeg zdravlja
- 13) sprječavanje ovlaštene službene osobe ili bilo koje druge osobe koja je uključena u provedbu programa izvršavanja u obavljanju zadaća

Za počinjene stegovne prijestupe izriču se stegovne mjere čl. 154. ZIKZ-a (NN 14/21): ukor, ograničenje ili privremena uskrata raspolaganja novcem u Kaznionici, uskrata pojedinih ili svih pogodnosti do tri mjeseca (istekom kojeg roka se pogodnosti mogu odobravati postupno ovisno o uspješnosti u provođenju programa izvršavanja) te upućivanje u samicu do 14 dana u slobodno vrijeme ili tijekom cijeloga dana i noći.

Po okončanju stegovnog postupka preispituje se program izvršavanja i razina uspješnosti. Sukladno čl. 160. ZIKZ-a (NN 14/21) upravitelj može Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav i probaciju predložiti premještaj zatvorenice radi ostvarivanja programa izvršavanja, organizacije izvršavanja kazne i zbog sigurnosnih razloga. Tako se u situacijama ako je protiv zatvorenice u tijeku novi kazneni postupak, ili zatvorenik treba izdržati novu kaznu zatvora u trajanju duljem od šest mjeseci, ili je protiv zatvorenice pokrenut postupak zbog težeg stegovnog prijestupa, ili zatvorenica učestalo krši odredbe Kućnog reda može predložiti premještaj i otvorenih i poluotvorenih uvjeta u zatvorene.

Tijekom 2023. godine, 12 zatvorenica je počinilo ukupno 16 težih i 4 lakša stegovna prijestupa.

Smještaj i boravak zatvorenica u Kaznionici

Zatvorenice se sukladno izvješću o provedenoj dijagnostičkoj procjeni i procjeni rizičnosti te podacima iz osobnika, kao i saznanjima kroz opservaciju za vrijeme boravka u posebnom prostoru za prijam utvrđenim programom izvršavanja, raspoređuju u uvjete odnosno Odjele u kojima će izdržavati kaznu, a to mogu biti: Zatvoreni, Poluotvoreni i Otvoreni odjel. Svaki od navedenih Odjela nalazi se u zasebnom objektu, a uvjeti života i boravka zatvorenica u njemu organizirani su sukladno stupnju sigurnosti.

Zatvoreni odjel

Zatvorenice koje kaznu izvršavaju u zatvorenim uvjetima, pod najvišim su mjerama sigurnosti i stalnim nadzorom službenica i službenika pravosudne policije, a pod video nadzorom su sve njihove zajedničke prostorije, osim soba u kojima borave i prostora za održavanje osobne higijene.

One prema čl. 16. st. 10. ZIKZ-a (NN 14/21), imaju pravo boravka na svježem zraku odnosno otvorenom prostoru Kaznionice najmanje 2 sata dnevno u posebno za to predviđenom prostoru, koji je opremljen spravama za vježbanje, uz dostupnost pitke vode. Isto tako svaki Zatvoreni odjel ima natkriveni balkon (terasu) s klupom te zatvorenice i ondje mogu boraviti na svježem zraku, kada god to žele i mogu sukladno Dnevnom rasporedu.

Zatvorenice Zatvorenog odjela u sobama imaju sanitarne čvorove. Nadalje, u svakoj sobi imaju telefone i televizore. Nakon uspješno provedenog pilot projekta uskoro će ima, kao i svim

drugim zatvorenicama biti omogućeno i telefoniranje uz video kontakt putem posebnih i već za to postavljenih komunikacijskih uređaja. Ovisno o postignutoj razini uspješnosti, imaju odobreno vrijeme trajanja razgovora tjedno, što je regulirano Kućnim redom Kaznionice, a sukladno čl. 132. ZIKZ-a (NN 14/21), razgovori se nadziru.

Omogućeni su im telefonski i kontakti s članovima obitelji (ako za to nema nikakvih zapreka), kao i drugim osobama s kojima im je kontaktiranje odobreno. Sve zatvorenice u Kaznionici u tu svrhu imaju svoje telefonske kartice. Događa se da zatvorenica nema sredstava na svojoj kartici, a želi s nekim kontaktirati i za to navede opravdani razlog, isto joj se odobrava na trošak Kaznionice.

Važno je napomenuti da se unazad nekoliko godina, svim zatvorenicama u Kaznionici, koje to žele omogućuju i video kontakti s djecom kao i članovima obitelji, što je bilo iznimno važno tijekom pandemije COVID – 19. Navedi kontakti su besplatni.

Nadalje, prema čl. 131. ZIKZ-a (NN 14/21), zatvorenice imaju pravo na neograničeno dopisivanje, a sadržaj pisma se u zatvorenim uvjetima nadzire. No, imaju pravo bez ograničenja i nadzora sadržaja, dopisivati se s odvjetnikom, tijelima državne vlasti i međunarodnim organizacijama za zaštitu ljudskih prava kojih je Republika Hrvatska članica.

Nadalje, prema čl. 124. ZIKZ-a (NN 14/21), zatvorenice koje kaznu izdržavaju u zatvorenim uvjetima, kao i sve druge zatvorenice imaju pravo na posjet članova obitelji i drugih osoba koje se sukladno postignutoj razini uspješnosti, a najmanje dva puta mjesečno i blagdanom u trajanju od najmanje jedan sat. Malodobna djeca mogu ih posjećivati jednom tjedno i blagdanom s tim da dijete dobi do 16 godina dolazi u pratnji odrasle osobe člana obitelji ili druge odrasle osobe koja je ovlaštena o njemu skrbiti. Sukladno 126. ZIKZ-a (NN 14/21). posjet se može nadzirati iz sigurnosnih razloga, a posjet odvjetnika samo vizualno. Iz razloga sigurnosti, upravitelj može uskratiti posjet čl. 125. ZIKZ-a (NN 14/21).

Zajednica UZOR

Većina zatvorenica koje borave u Kaznionici raspoređuje se i nalazi na Zatvorenom odjelu koji se nalazi u zasebnoj zgradi s dva kata te su i podijeljene u dvije tretmanske skupine – tzv. Z 1 i Z 2. Jedan od ta dva odjela (Z1) organiziran je po principima Zajednice UZOR. Naime, u studenom 2017. godine, nakon višemjesečnih priprema u zatvorskom sustavu započet je proces uspostave Zajednica UZOR u Kaznionici u Lepoglavi, Kaznionici u Glini, tada Kaznionici i

zatvoru u Požegi (žene), Zatvoru u Zagrebu, Kaznionici u Lipovici – Popovači te Kaznionici u Valturi. Navedene Zajednice su jedan od projekata koji se razvio u okviru IPA 2012. Twinning projekta „Podrška zatvorskom sustavu Republike Hrvatske“. Kroz pilot projekt Zajednica je formirana na jednom Zatvorenom odjelu, a nakon što se nakon godine dana potvrdila njezina svrhovitost i opravdanost, nastavila je uspješno egzistirati te je u tijeku sedma godišnjica njezinog funkcioniranja.

To je sustav organizacije svakodnevnog života zatvorenica koji svojom strukturom i načinom rada simulira uvjete života na slobodi. Ovaj sustav omogućuje im slobodu izbora i preuzimanje odgovornosti za vlastito ponašanje te kvalitetu suživota unutar Zajednice. Kroz ovakvu organizaciju, zatvorenice razvijaju ključne vještine poput samodiscipline, timskog rada i rješavanja sukoba, što ih učinkovito priprema za povratak u društvo. Osim toga, Zajednica UZOR pruža priliku za osobni rast i rehabilitaciju, olakšavajući prilagodbu životu na slobodi i smanjujući rizik od ponovnog počinjenja kaznenih djela.

Prema saznanjima dobivenim kroz tretmanski rad sa zatvorenicama uključenim u Zajednicu, one percipiraju međusobnu komunikaciju kao važnu i procjenjuju je boljom nego ranije, većinom su zadovoljne atmosferom na Odjelu i općenito verbaliziraju da im je suživot lakši i kvalitetniji. No, prepoznaju i da ima prostora za napredak i poboljšanje u međusobnim odnosima i kvaliteti suživota.

Poluotvoreni i Otvoreni odjel

Zatvorenice Poluotvorenog i Otvorenog odjela u svoje slobodno vrijeme mogu neograničeno i bez nadzora boraviti na otvorenim i tome namijenjenim prostorima uz objekte u kojima se nalaze, a telefoniranje im je neograničeno. Njihovi posjeti članova obitelji i drugih soba koje su im odobrene ne nadziru se, kao niti dopisivanje i telefoniranje.

Otvoreni odjel Kaznionice ima dva objekta, jedan u krugu Kaznionice, a drugi se nalazi oko 2 km dalje, gdje postoji izdvojeni objekt Otvorenog odjela „Đokić“. Ondje zatvorenice borave i žive potpuno samostalno i same si pripremaju obroke (sve namirnice osigurava Kaznionica), a dnevne aktivnosti su im najsličnije onima kakve bi bile na slobodi. Nadzor službenika

pravosudne policije sveden je na najmanju moguću mjeru i obilazi ih se u pravilu jednom dnevno uz stalnu mogućnost telefonskog kontakta zatvorenica sa službenicima i obrnuto.

Zaštita majčinstva

S obzirom na to da se u Požegi nalazi jedina Kaznionica za žene u Republici Hrvatskoj, njezina je specifičnost i u tome da u njoj uz majku zatvorenicu mogu boraviti i njihova djeca. Naime, prema čl.119. ZIKZ-a (NN 14/21), trudnici i majci s djetetom koje je rodila za vrijeme izdržavanja kazne zatvora osigurava se cjelovita zdravstvena zaštita u vezi s trudnoćom, porodom i majčinstvom. Stoga u Kaznionici postoji Odjel za smještaj roditelja, odnosno majki s djetetom tzv. Odjel za roditelje - jedinstven u hrvatskom zatvorskom sustavu. Prema podacima kojima raspolaže Kaznionica, sveukupno od osnivanja porodiljskog odjela u KPD Požega 1955. godine do sada, uz majke zatvorenice boravilo je više od 350 - ero djece.

Navedeni Odjel nalazi se u izdvojenom objektu, a izgledom i opremljenošću sličan je prosječnim uvjetima četverosobnog stana u vanjskom svijetu. Ima sve potrebne sadržaje za ugodan boravak majki i djece, a svu opremu i potrepštine za dijete osigurava Kaznionica.

Isto tako osigurana im je sva potrebna stručna podrška, pomoć i zdravstvena zaštita, kako od strane službenika Kaznionice tako i vanjskih zdravstvenih ustanova. Na poslove pratiteljice u Odjel za roditelje, prema prethodno obavljenoj procjeni, raspoređuju se zatvorenice koje pomažu majci zatvorenici oko njege i brige o djetetu te su uz njih tijekom dana i noći.

Ondje borave trudnice 6 tjedana prije poroda, te roditelje nakon poroda zajedno s djetetom, do njegove 3. godine života, a iznimno do isteka kazne zatvora, ako preostali dio kazne nije dulji od 6 mjeseci.

Porod se obavlja u specijaliziranoj zdravstvenoj ustanovi, a zatvorenice i maloljetnice upućuju se u Opću županijsku bolnicu u Požegi ili Zatvorsku bolnicu u Zagrebu.

Nakon poroda, dijete uz majku zatvorenicu ostaje na njezin zahtjev, ako je to prema procjeni nadležnog područnog ureda za socijalni rad u najboljem interesu djeteta, a koji je i dužan surađivati s Kaznionicom u vezi sa skrbi o djetetu.

U Odjelu za roditelje, osim zatvorenica, borave i trudnice odnosno majke koje kaznu zatvora izdržavaju u zatvoru u kojem nema odjela za roditelje, kao i maloljetnice Odgojnog zavoda u Požegi. Uz suglasnost nadležnog suda, kada se ukaže potreba, u Odjelu za roditelje mogu boraviti i istražne zatvorenice do realizacije adekvatnog prihvata djeteta.

Djeci je nakon navršene jedne godine života osiguran boravak u predškolskoj ustanovi, odnosno jednom od gradskih vrtića, kamo ih svakodnevno odvozi i dovozi službeno osoblje Kaznionice (u vozilu bez oznaka i civilnoj odjeći).

Djeca uglavnom iz Kaznionice odlaze s majkama – po isteku kazne, uvjetnom otpustu, ili (ranije) pomilovanjem. U situaciji kada majka ostaje na izdržavanju kazne, djecu uz posredovanje nadležne socijalne službe najčešće preuzimaju članovi obitelji, a kada to nije moguće za dijete se pronalazi i osigurava adekvatan alternativni smještaj. Ponekad se takav smještaj osigurava maci i djetetu, jer nemaju podršku obitelji i osiguran prihvata.

Tijekom 2023. godine u njemu su s djecom boravile četiri zatvorenice i dvije maloljetnice Odgojnog zavoda u Požegi. Djeca su iz Kaznionice izašla s otpuštenim majkama uz osiguran poslijepenalni prihvata u obitelji, a za dijete jedne zatvorenice (u dobi od 10-ak dana) intervencijom službenika Kaznionice nadležni područni ured za socijalni rad organizirao je alternativni smještaj (udomiteljska obitelj), iz sigurnosnih razloga (zbog neprihvatljivog ponašanja majke).

Tijekom 2024. godine ondje su boravile jedna zatvorenica i jedna maloljetnica Odgojnog zavoda Požega, koje su otpuštene zajedno s djecom uz osiguran prihvata u obitelji. Na dan 3.6.2024. godine u njemu nalaze jedna maloljetnica (mlađa od 16 g., istražni zatvor) s novorođenčetom i tri zatvorenice trudnice koje uskoro očekuju porod.

Zdravstvena zaštita zatvorenica

Regulirana je čl. 110. ZIKZ-a (NN 14/21), prema kojemu se zatvorenicama osigurava liječenje i zdravstvena zaštita kvalitetom i opsegom određenim u sustavu javnog zdravstva za osigurane osobe iz obveznog zdravstvenog osiguranja, a zatvorenicama koje nemaju zdravstveno osiguranje troškove podmiruje Kaznionica.

Zatvorenice imaju pravo na zdravstvenu zaštitu liječnika obiteljske (opće) medicine i dentalne medicine. U ambulanti za zatvorenice svakodnevno rade medicinske sestre, a liječnica obiteljske medicine (vanjska suradnica) dolazi dva puta tjedno i po potrebi te je u svakodnevnoj telefonskoj komunikaciji s medicinskim sestrama. Liječniku dentalne medicine zatvorenice se sprovodi u ambulantu izvan Kaznionice.

Lijekove prema izdanim receptima za sve zatvorenice u ljekarni podižu medicinske sestre, koje je i dijele zatvorenicama, a iznimno u tome sudjeluju i službenice pravosudne policije kada podjelu terapije nije moguće organizirati na drugačiji način čl. 27. ZIKZ-a (NN 14/21).

Napomene vezane uz zdravstveno stanje i potrebnu zdravstvenu skrb, uključujući i psihijatrijsku dio su programa izvršavanja svake zatvorenice. Kontrole psihijatra obavljaju se u OŽB Požega (koja se nalazi u neposrednoj blizini Kaznionice) te u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, gdje po potrebi zatvorenica bude hospitalizirana radi liječenja.

I na druge specijalističke preglede zatvorenice se po uputi liječnice vodi u OŽB u Požegi, koja se nalazi u neposrednoj blizini Kaznionice, a ako je to potrebno i u neku drugu ustanovu javnog zdravstva. Isto tako, zatvorenice se upućuje i u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu koja je kaznionica sa statusom zdravstvene ustanove.

U prvih 5 mjeseci ove godine, prema evidenciji koja se vodi u ambulanti za zatvorenice, bilo je 340 sprovođenja na specijalističke preglede, među kojima: 53 ginekološka pregleda, 5 hospitalizacija u Zatvorskoj bolnici (među kojima 2 maloljetnice) te 4 hospitalizacije u OŽB u Požegi. Tijekom 2023. godine zabilježena je 21 hospitalizacija u OŽB u Požegi, 4 hospitalizacije u Zatvorsku bolnicu (među njima 3 maloljetnice), a aktualno se u Zatvorskoj bolnici na liječenju nalazi 1 zatvorenica.

Tijekom 2023. godine, 11 je zatvorenica (liječenih ovisnica) bilo na supstitucijskoj terapiji, odnosno zamjenskoj terapiji s obzirom na opijatsku ovisnost, a tijekom 2024. godine njih 9. Navedene zatvorenice pod stalnim su nadzorom liječnika i redovnim kontrolama psihijatra.

Zatvorenice strane državljanke

Prema ZIKZ-u, strane državljanke tijekom izdržavanja kazne zatvora imaju izjednačena prava s pravima državljanke Republike Hrvatske koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora. Imaju pravo kontaktirati i razgovarati s diplomatskim i konzularnim predstavnikom svoje zemlje ili države koja štiti njezina prava. Nakon prijama strane državljanke u Kaznionicu, odmah se obavještava nadležno konzularno predstavništvo s kojim se surađuje tijekom izdržavanja kazne. Kako bi se osigurala što kvalitetnija komunikacija sa zatvorenicama strankinjama, službenici Odjela osiguranja i tretmana imaju na raspolaganju uređaje za prevođenje.

Zatvorenice – osobe s invaliditetom

Pri energetskej obnovi i kompletnog preuređenja objekta Zatvorenog odjela, sukladno čl. 82 ZIKZ-a (NN 14/21), posebna se pažnja posvetila uređenju i opremanju prostorija za zatvorenice – osobe s invaliditetom, tako da one sada borave u prostorijama koje su u potpunosti prilagođene njihovim potrebama u odnosu na vrstu i stupanj invalidnosti.

Zatvorenice dolaskom u Kaznionicu zadržavaju ortopedska i druga nužna medicinska pomagala čl. 69. ZIKZ-a (NN 14/21), a po potrebi im se ona i osiguravaju za vrijeme boravka u Kaznionici.

Kada se procijeni potrebnim s navedenom zatvorenicom u istom prostoru boravi i zatvorenica koja bude radno angažirana kao pratiteljica osobe s invaliditetom i koja za to dobiva novčanu naknadu, a koja joj pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti pruža potrebnu podršku i pomoć.

Dakle, zatvorenicu koja je osoba s invaliditetom ne odvaja se od ostalih zatvorenica već se one nalaze na istom Odjelu i uključene su u suživot s drugim zatvorenicama kroz sve one dnevne aktivnosti u kojima mogu i žele sudjelovati.

Prema Izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2022. godinu, u Kaznionici u Požegi nalazilo se 7 žena koje su bile ograničeno pokretne uz pomoć štake, 3 s oštećenjima sluha, 1 s višestrukim oštećenjima a 4 su bile djelomično lišene poslovne sposobnosti.

Održavanje osobne higijene i čistoće prostorija i prostora

Sukladno čl. 83. ZIKZ-a (NN 14/21), sve prostorije i prostori Kaznionice moraju se propisno održavati i redovito čistiti, a te poslove obavljaju zatvorenice u trajanju do dva sata dnevno bez novčane naknade.

Zatvorenicama se svakodnevno omogućuje pranje tijela i tuširanje. Od zatvorenica se zahtijeva redovito održavanje osobne higijene, a sav pribor u tu svrhu (uključujući i higijenske uloške) osigurava Kaznionica. One si mogu putem prodavaonice (tzv. kantine) kupovati higijenske i druge potrepštine prema vlastitim željama i potrebama. Nadzor nad održavanjem osobne higijene i čistoće obavljaju medicinske sestre. Posteljina i rublje za sve se zatvorenice pere, suši i glača u praonici. Zatvorenice koje borave u otvorenim uvjetima imaju perilice rublja i

samostalno peru svoju odjeću, što će uskoro biti omogućeno i svim drugim zatvorenicama i zatvorenicima u Kaznionici.

Rublje, odjeća, obuća i posteljina

Prema čl. 84. ZIKZ-a (NN 14/21), Kaznionica zatvorenicama osigurava rublje, odjeću, obuću i posteljinu prikladno klimatskim uvjetima. One mogu nositi vlastito rublje, odjeću i obuću te koristiti svoju posteljinu. U Kaznionici u Požegi zatvorenice Otvorenog odjela su u vlastitoj odjeći, a druge izvan slobodnog vremena nose propisanu odjeću. Upravitelj može uskratiti nošenje vlastitog rublja, odjeće i obuće te korištenje vlastite posteljine iz zdravstveno-higijenskih ili sigurnosnih razloga. Za vrijeme radnog angažmana zatvorenice nose propisanu radnu odjeću i obuću te koriste propisana sredstva zaštite na radu. Prilikom posjeta malodobne djece, kao i prilikom korištenja pogodnosti izlazaka iz Kaznionice, zatvorenice nose vlastitu odjeću i obuću, a ako nemaju osigurava im se primjerena.

S obzirom na to da je u tijeku izrada novih Kućnih redova za zatvorenice, razmatrat će se mogućnost nošenja vlastite odjeće za sve zatvorenice i zatvorenike.

Prehrana zatvorenica

Prehrana zatvorenica regulirana je čl. 85. ZIKZ-a (NN 14/21) i Pravilnikom o standardima smještaja i prehrane zatvorenika (NN 78/22), tako da im se osiguravaju odgovarajuće pripremljeni i posluženi obroci, koji kakvoćom i količinom zadovoljavaju prehrambene i higijenske standarde, primjereni dobi, zdravstvenom stanju, naravi posla koji obavljaju, kao i vjerskim zahtjevima. To su najmanje tri obroka dnevno, a u istom im se tjednu neće pripremiti istovrsni obrok dva puta uzastopno. Zatvorenice koje su radno angažirane dobivaju dodatni obrok. Prema čl. 9. navedenog Pravilnika (NN 78/22), jelovnik za zatvorenike tjedno utvrđuje upravitelj na prijedlog Povjerenstva za izradu jelovnika, a čine ga liječnik ili drugi službenik zdravstvene struke, kuhar, predstavnik zajednice zatvorenica i službenik koji obavlja poslove nabave hrane.

Prema uputi liječnice, kada je potrebna određena dijetalna prehrana s obzirom na zdravstveno stanje zatvorenice, ista se omogućava prema posebnom jelovniku. Zatvorenici trudnici i dojilji

priprema se hrana po vrsti i količini koju odredi liječnica Kaznionice. Ako zatvorenica iz vjerskih razloga i uvjerenja želi prilagođenu vrstu prehrane isto joj se omogućuje po posebnom jelovniku. Isto tako, ako nije moguće udovoljiti zahtjevu zatvorenice za izuzećem nekih vrsta hrane, omogućuje im se opskrba određenim prehrambenim proizvodima na vlastiti trošak u prodavaonici za zatvorenice (tzv. kantini). I svim drugim zatvorenicama na isti je način omogućena kupovina prehrambenih proizvoda koje žele.

Zaštita prava zatvorenica u Kaznionici u Požegi i nadzor

Prema čl. 17. i 19. ZIKZ-a, (NN 14/21), zatvorenik i članovi obitelji uz njegovu suglasnost mogu podnijeti pritužbu na postupak i odluku državnog službenika i namještenika Kaznionice odnosno zatvora Središnjem uredu i sucu izvršenja, kao i zahtjev za sudsku zaštitu sucu izvršenja protiv postupka ili odluke kojom ga se nezakonito prikraćuje ili ograničava u pravima iz navedenog Zakona.

Nadalje, člankom 20. istog Zakona (NN 14/21) regulirano je da nadzor nad poštovanjem ljudskih prava i temeljnih sloboda zatvorenika provode pučki pravobranitelj i posebni pravobranitelji sukladno posebnim propisima te međunarodna tijela na temelju međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka.

Nadzor nad izvršavanjem kazne zatvora i mjere istražnog zatvora te nadzor nad postupanjem prema zatvorenicima provode: Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, županijski sud, Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih te Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.

Osim tih državnih tijela, nadzore provode i Pučki pravobranitelj - nadzor proveden 2022. godine, zatim Pravobranitelj za djecu, Pravobranitelj za ravnopravnost spolova, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom te Europski odbor za sprječavanje mučenja, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja Vijeća Europe (CPT) - nadzor proveden 2022 godine. Godine 2023. predstavnici navedenih Ureda pravobranitelja u sklopu projektnih aktivnosti „Temida“, bili su u radnom posjetu Kaznionici te obišli novouređene objekte za zatvorenice i zatvorenike.

U ove nadzore povremeno se uključuju i nevladine udruge koje se bave zaštitom ljudskih prava, što povećava transparentnost zatvorskog sustava i razinu zaštite ljudskih prava zatvorenica, jer te organizacije često ukazuju na opće probleme.

Tijekom 2023. godine u Kaznionici je bilo 19 posjeta predstavnika međunarodnih organizacija za zaštitu ljudskih prava i državnih tijela.

4. Istraživanja kvalitete života i prava žena zatvorenica

Činjenica da žene manje od muškaraca sudjeluju u počinjenju kaznenih djela i da su njihove kriminalne radnje manje štetne očiti je razlog suženog opsega znanstvenih istraživanja koja se bave tom problematikom iz ženske perspektive. Izazovi s kojima se žene susreću tijekom izdržavanja kazne zatvora su brojni i specifični te zaslužuju više pažnje (McQuaide i Ehrenreich, 1998).

Važno je napomenuti da se žene u zatvoru suočavaju se sa složenim emocionalnim, socijalnim i zdravstvenim izazovima, uz ekonomske poteškoće, nezaposlenost, mentalne poremećaje i društvenu isključenost (Farkaš i Žakman-Ban, 2006). Prema Špadijeru Džiniću i sur. (2009), šest čimbenika zatvorske deprivacije za žene uključuje deprivaciju majčinstva, autonomije, individualnosti, ljudske pažnje i suosjećanja, te ulogu žena i prijateljske odnose. Belknap (2001; citirano u Blanchette i Brown, 2006) spominje trajne probleme vezane uz zatvaranje žena, kao što je značajna geografska udaljenost od voljenih osoba zbog udaljenosti i izoliranosti ženskih zatvora, ograničene mogućnosti obrazovanja i zapošljavanja u zatvorima, nedostatak specijaliziranih programa liječenja te nedovoljna uspješnost u odvajanju duševno bolesnih i teških prijestupnika od lakših.

Ovdje ćemo navesti neka istraživanja koja se bave navedenom problematikom.

Prema istraživanju *Quality of Life in Jail: Gender, Correlates, and Drivers in a Carceral Space* (S. G. Prost, L. S. Panisch, L. E. Bedard, 2020), SAD imaju najveću stopu zatvaranja u svijetu, s preko 2 milijuna ljudi zatvorenih na kraju 2017. godine. Zatvori su često zanemareni u istraživanju kaznenog pravosuđa, posebno što se tiče žena, čiji je broj zatvaranja niži u usporedbi s muškarcima. Istraživanje o kvaliteti života (QOL) u američkim zatvorima, posebno

s naglaskom na rodne razlike, nedostaje u literaturi. Navode, kako su programi u zatvorima osmišljeni za muškaraca i „prilagođeni“ ženama, zbog čega mnogi tvrde da „žene ostaju nešto kao naknadna misao u kaznenom sustavu” (prema Blomberg & Lucken, 2010, str. 208).

Cilj istraživanja provedenog na uzorku zatvorenih osoba u velikom, jugoistočnom zatvoru (N = 299) bio je utvrditi kvalitetu života kroz četiri osnovne dimenzije: psihološka, socijalni odnosi, okolina i fizičko zdravlje, te istražiti rodne razlike u kvaliteti života.

Rezultati istraživanja ukazuju na nižu kvalitetu života kod osoba u zatvoru u usporedbi s onima izvan zatvora. Pozivaju se na studije, koje pokazuju da su žene zatvorenice često žrtve zlostavljanja, kako u djetinjstvu tako i kasnije u životu, s višim stopama zlostavljanja u usporedbi s muškarcima, što dodatno komplicira njihovu situaciju. Model rodno uvjetovanih puteva sugerira, da su putevi do zatvora različiti za žene i muškarce, odražavajući njihove specifične životne nedostatke i društvene okolnosti. Životne priče žena zatvorenica često pokazuju, da njihova biopsihosocijalna stvarnost oblikuje njihovu sklonost prema antisocijalnom ponašanju.

Zaključak studije ukazuje da žene zatvorenice prijavljuju nižu kvalitetu života u svim područjima u usporedbi s muškim kolegama, a lošija kvaliteta života često je povezana sa psihijatrijskim problemima poput suicidalnog rizika i psihičkog stresa, što može biti povezano s različitim putevima koji dovode do kriminalnih djela, a posebice kod žena. Ističu, kako je važno napomenuti da je zatvaranje namijenjeno promicanju rehabilitacijske perspektive i uspješnog vraćanja u društvo, a ne povećanju patnje osoba koje su zatvorene. Kao jedno od manjkavosti ovog istraživanja navodi se da njihova anketa nije uključivala mjerenje traume, a da povijest traume vjerojatno služi kao važan pokazatelj QOL te da je ona pokretač recidiva (prema Wolff, Baglivio i Piquero, 2017) – što je od posebne važnosti za žene.

U eseju *Women in Prisons*, Sandra Bucerius and Sveinung Sandberg (2022), predstavljaju se nalazi kvalitativnih studija iskustava žena u zatvorima Kanade, Meksika i Norveške. Donosi se kratki pregled dosadašnjih istraživanja života zatvorenika u zatvorima, zatim se opisuju prevladavajući problemi žena na slobodi: seksualno i fizičko zlostavljanje, probleme mentalnog zdravlja i ovisnosti te identificiraju pet temeljnih izazova s kojima se suočavaju žene u zatvoru: smještaj i hrana, viktimizacija, programi koji se provode, liječenje, posao i majčinstvo. U odnosu na tih pet izazova ispituju se sličnosti i razlike između žena zatvorenih u ove tri zemlje.

U sve tri zemlje, zatvorene žene su doživjele viktimizaciju, često još u djetinjstvu. Zatvorske uprave trebaju provoditi programe koji rješavaju ta iskustva i uzroke zatvaranja, poput zlouporabe tvari i ekonomskih teškoća. Mnoge zatvorenice vide zatvore kao utočišta od teških uvjeta vani, posebno u Kanadi i Meksiku. U Kanadi i Meksiku, ali ne i u Norveškoj, zatvorenice su iskazale da su im programi socijalne skrbi i programi liječenja bili pristupačniji i korisniji u zatvoru nego u zajednici. Uvjeti u zatvorima, kao i socijalne usluge, značajno variraju među zemljama i unutar njih.

Za razliku od žena iz Kanade, zatvorene Meksikanke nisu opisale zatvor kao privremeno utočište koje pruža osnovna materijalna sredstva. Za njih su svakodnevne borbe vezane uz osiguravanje osnovnih egzistencijalnih potreba bile usporedive iznutra i izvana. Zatvorenice u Norveškoj su doživjele zatvor kao oblik privremenog utočišta, ali ne u pogledu hrane i skloništa.

Odvajanje od djece glavna je motivacija zatvorenica da promijene život i odustanu od kriminala, naglašavajući važnost posjeta i zajedničkog stanovanja.

Smještaj u zatvoru značajno varira unutar i između različitih nacionalnih konteksta, ovisno o razini sigurnosti i o tome jesu li žene smještene u mješovitim ili odvojenim zatvorima. Zapadna Europa, a posebno Skandinavija, pružaju relativno udoban smještaj za zatvorenike oba spola. Suprotno tome, zatvori u Kanadi, Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama općenito nude skroman smještaj. U Latinskoj Americi i drugim dijelovima svijeta, zatvori su često nedovoljno financirani i prenapučeni.

Navode kako se programi za žene u zatvoru trebaju se fokusirati na rehabilitaciju kroz kognitivne modele za suočavanje s traumom, mentalnim zdravljem, viktimizacijom i zlostavljanjem (pozivajući se na Wright et al., 2012; Giarratano, Ford, & Noćajski, 2020). Ovi programi trebaju pomoći ženama da restrukturiraju svoje stavove, misli i ponašanja (prema Van Voorhis, Braswell, & Lester, 2009), uzimajući u obzir njihove snage, poput pozitivnih odnosa sa savjetnicima i djecom.

Zaključci do kojih su došli su sljedeći:

- to kako žene doživljavaju zatvor povezano je s njihovim situacijama izvan zatvora,
- na mjestima gdje zatvor ponekad služi kao privremeno utočište za najugroženije, uspješna reintegracija ovisi o resursima i programima izvan zatvora;

- preporuke za politiku i razvoj zatvorskih programa moraju biti osjetljive na varijabilnosti među zatvorenicama, uključujući rasnu i etničku pripadnost, socioekonomski status, seksualnu orijentaciju, rodni identitet i status državljanstva;
- zato što je većina žena zatvorenica posvuda doživjela seksualnu i nasilnu viktimizaciju, zatvorske uprave trebaju usvojiti pristupe i programe koji će se baviti traumama;
- djeca su glavni motivatori odbijanja zatvorenica od kriminala i korištenje droga, stoga bi zatvorski sustavi ženskih zatvora, vodeći računa i o najboljim interesima djece, trebali raditi na olakšavanju posjeta djece i pružanju mogućnosti zajedničkog stanovanja.

U radu *The Assessment of the Quality of Life Among Female Prisoners in Aceh Besar*; Firzalinda, Vera Nazhira Arifin, Hermansyah, Alma Aletta, Dharina, Asnawi Abdullah (2019),

autori istraživanja polaze od pretpostavke, da život u zatvoru ima veliki utjecaj na kvalitetu života (QOL) i mentalno zdravlje, osobito žena, kao i da su istraživanja na tu temu manjkava i ograničena, osobito u zemljama u razvoju, uključujući Indoneziju. Navode i evidentan porast stope kriminala žena, a kao uzroke vide siromaštvo, ekonomske uvjete uključujući nedostatak prihoda, ograničene mogućnosti zapošljavanja, nezaposlenost, uvjete u okolini i sl..

Ovo istraživanje provedeno 2019. godine u zatvoru u Acehu, a analiziralo je kvalitetu života 52 zatvorenice, većinom osuđenih zbog dilanja droge, krađa, prijevara i korupcije. Ispitanice su uglavnom bile udane, prosječne dobi od 36 godina, njih 20% ima niži stupanj obrazovanja, a boravak u zatvoru trajao im je od 1 mjeseca do gotovo 10 godina. Cilj istraživanja bio je utvrditi kvalitetu njihovog života, kako bi se mogli stvoriti učinkoviti i specifični programi za njeno poboljšanje.

Nisu pronađene značajne povezanosti između dobi, obrazovanja, trajanja kazne i bračnog statusa u odnosu na kvalitetu života. Više od polovice ispitanica imalo je niži stupanj duhovnosti, a rezultati su pokazali da je razina duhovnosti snažno povezana s njihovom kvalitetom života.

Dok neke zatvorenice pokazuju otpornost i hrabrost te ostaju psihički zdrave, druge doživljavaju mentalne poremećaje poput očaja, apatije i čak suicidalnih misli. Žene zatvorenice češće pate od psihičkih problema u usporedbi s muškarcima i općom populacijom. Iako dužina kazne nije pokazatelj kvalitete života, neke zatvorenice s dugotrajnim boravkom u zatvoru

imale su visoku kvalitetu života, što sugerira prilagodbu okolini. S druge strane, novopridošle zatvorenice često su suočene s niskom kvalitetom života zbog nedostatka prilagodbe i emocionalne nestabilnosti. Istraživanje je otkrilo da žene zatvorenice često imaju probleme s mentalnim zdravljem, ali većina ima visoku kvalitetu života. Nove zatvorenice pokazale su nižu kvalitetu života, dok su dugotrajno zatvorene osobe često imale visoku kvalitetu života, što sugerira prilagodbu na zatvorsko okruženje.

Zaključno, istraživači predlažu redovne vjerske aktivnosti i aktivnosti koje promiču zajedništvo u zatvorskom okruženju (vježbe, igre odbojke i sl.), kako bi se poboljšala kvaliteta života zatvorenica.

Pregledni rad *Women Behind Bars: A Scoping Review of Mental Health Needs in Prison*, Nur Oktavia Hidayati, Suryani Suryani, Laili Rahayuwati, Efri Widiyanti (2022), imao je za cilj identificirati potrebe zatvorenica u odnosu na njihovo mentalno zdravlje, s obzirom na to da su one osjetljive na te probleme i u odnosu na njih imaju veći rizik nego žene u općoj populaciji, o čemu je do sada bilo vrlo malo studija. Rad je rezultat sustavnog pretraživanja članaka na *Oxford Academic Journals*, *Emerald Insight*, *Science Direct*, *PubMed* i *Google Scholar* koristeći ključne riječi kao što su: mentalno zdravlje, potrebe, procjena potreba, zadovoljavanje potreba, žena, zatvorenici, počinitelji, osuđenici i sl.. Sve ove platforme igraju ključnu ulogu u akademskom i znanstvenom istraživanju pružajući pristup kvalitetnim, recenziranim radovima i omogućujući znanstvenicima i istraživačima da dijele i pronalaze relevantne informacije.

Cilj rada je istražiti različite aspekte mentalnog zdravlja među zatvorenicama, uključujući prevalenciju mentalnih poremećaja, izazove u pristupu zdravstvenoj skrbi, specifične potrebe vezane za mentalno zdravlje, te moguće intervencije koje mogu poboljšati mentalno zdravlje žena u zatvorima. Rezultati su pokazali da su šest glavnih tema mentalnih zdravstvenih potreba žena zatvorenica: liječenje ovisnosti o drogama, drogama i alkoholu, sustav podrške, empatija, obuka, liječenje mentalnih bolesti i pristup zdravstvenim uslugama, te intervencije (terapija i savjetovanje).

Mentalni problemi među zatvorenicima prisutni su diljem svijeta, a žene u zatvorima imaju pet puta veću vjerojatnost za razvoj mentalnih poremećaja nego žene u općoj populaciji. Osim toga, žene zatvorenice suočavaju se sa specifičnim zdravstvenim problemima i ograničenim pristupom zdravstvenim uslugama u zatvorima. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji

(WHO), zdravstvene potrebe zatvorenica uključuju psihičke probleme, suicidalno ponašanje, probleme s uporabom tvari i reproduktivno zdravlje. Mentalni problemi kod žena zatvorenica često su povezani s traumama iz prošlosti, a boravak u zatvoru može pogoršati njihovo stanje. Savjetovanje je ključno kako bi zatvorenice obradile traume i naučile nove načine suočavanja s problemima te preuzele kontrolu nad svojim životom.

Žene u zatvoru imaju otežan pristup uslugama mentalnog zdravlja, jer je manje vjerojatno da će imati redovit izvor zdravstvene skrbi nego opća populacija. Zatvorski sustav, koji je prvenstveno dizajniran za muškarce, ne zadovoljava jedinstvene potrebe žena, što dovodi do neučinkovitog liječenja i loše zdravstvene skrbi. Malo je istraživanja usmjereno na mentalno zdravlje zatvorenica, kako bi se te potrebe identificirale.

Analizom je utvrđeno, da među problemima mentalnog zdravlja zatvorenica spadaju: samoozljeđivanje, zlouporaba droga, ovisnost o alkoholu, anksioznost, depresija, shizofrenija, poremećaji osobnosti, nasilje, posttraumatski stresni poremećaj (PTSP) i stres.

Problem ovisnosti o drogama i alkoholu najčešći je među zatvorenicima, a žene imaju nesrazmjerno veću stopu poremećaja ovisnosti u usporedbi s muškarcima i ženama općenito. Stoga je liječenje ovisnosti prioritet za zatvorenice, jer im omogućuje bolji život nakon izlaska iz zatvora. Međutim, istraživanja pokazuju da zatvorenice često nemaju pristup liječenju od ovisnosti i da postoji vrlo malo rodno osjetljivih programa u zatvorima.

Podrška zatvorenicima, posebno tijekom pritvora, ključna je za smanjenje recidivizma. U Velikoj Britaniji istraživanja su pokazala da zatvorenici koji su imali posjete ili podršku obitelji imaju znatno niže stope prijestupa. Obiteljska podrška povezana je s manjim recidivizmom, većim prilikama za zaposlenje i boljim mentalnim zdravljem nakon povratka u društvo.

Za žene je posebno važna podrška zajednice kako bi se ponovno integrirale u društvo. Podrška službenika koji rade u zatvorima, a koji su upoznati sa specifičnim potrebama zatvorenica, također je ključna, posebno s obzirom na to da su mnoge zatvorenice bile žrtve kaznenih djela i nasilja u prošlosti. Zatvorenice trebaju obrazovanje i obuku, ne samo za učenje čitanja i pisanja, već i za stjecanje praktičnih vještina koje će im pomoći nakon izlaska iz zatvora.

Zaključno se naglašava da zatvorenice imaju specifične zdravstvene potrebe različite od zatvorenika, te da usluge koje dobivaju trebaju biti prilagođene tim specifičnostima, a stoga i preporuka da se u daljnjim istraživanjima treba više usredotočiti na problem rodno utemeljenog

pristupa mentalnom zdravlju u zatvorima. Istraživanje provedeno i objavljeno 2022. godine, *Female Prisoners' Problems Living in an Irish Prison: An Exploratory Study*, Friel, S., Kelleher, C. C., procijenilo je mentalno zdravlje i kvalitetu života zatvorenica kao dio šire studije o zdravstvenoj zaštiti irske zatvoreničke populacije. Zbog dokaza da zatvorenice imaju višu razinu mentalnih poremećaja od svojih muških kolega, istraživanje je posebno razmotrilo problem zlouporabe droga u ženskim zatvorima. Kvaliteta života, važan aspekt mentalnog zdravlja, konceptualizirana je kao percepcija pojedinca o njihovom položaju u životu, modificirana fizičkim i psihičkim stanjem, društvenim odnosima i čimbenicima okoline.

Populacija zatvorenica čini samo 2-3% (60-90 žena) ukupne irske zatvoreničke populacije. Usporedbe su napravljene između zatvorenica (većina je izjavila da su koristile teške droge u prethodnih 12 mjeseci) i muških zatvorenika koji koriste i ne koriste droge, kao i sa ženama iz opće populacije uparene po dobi i socioekonomskom statusu.

U istraživanju je sudjelovalo 59 zatvorenica, što čini 75% ukupne ženske zatvorske populacije u Irskoj, na dane prikupljanja podataka. Prosječna duljina kazne iznosila je 4 godine. Rezultati su pokazali da je 83% zatvorenica, u usporedbi s 72% zatvorenika, koristilo drogu (najčešće heroin) tijekom svog života, a uporaba više droga bila je glavna karakteristika zatvorenica koje koriste droge. Sve zatvorenice u istraživanju izjavile su da puše cigarete.

Zatvorenice su češće doživljavale štetne događaje povezane s tuđim pijenjem, uključujući verbalno zlostavljanje (33% žena naspram 13% muškaraca), fizički napad (28% žena naspram 17% muškaraca) i seksualni napad (16% žena naspram 3% muškaraca). Također, češće su uzimale propisane lijekove (74% žena naspram 29% muškaraca), pri čemu su najčešće korišteni lijekovi bili za spavanje, mentalne poremećaje i održavanje ovisnosti o drogama.

Nalazi pokazuju da žene u irskim zatvorima imaju visoku razinu psiholoških problema i lošu kvalitetu života, znatno lošiju od muških zatvorenika i žena iz opće populacije. Značajan udio zatvorenica prijavio je probleme zbog pijenja drugih ljudi, uključujući fizičko, seksualno i verbalno zlostavljanje, te obiteljske poteškoće. Nasilje je česta pojava u životima žena koje koriste alkohol i droge, a mnoge koriste drogu kao način suočavanja s nasiljem.

Nepovoljne društvene okolnosti, nezdravi stilovi života i negativna životna iskustva pridonose visokim razinama loše kvalitete života irskih zatvorenica, koja je možda prethodila zlouporabi droga i kriminalnim djelima.

Zaključno se naglašava važnost promatranja zatvorske kazne kao prilike za početak ispravljanja nepovoljnog položaja zatvorenica. Kroz integriranu strategiju zatvorske skrbi, treba poticati njihovo zdravlje te socijalnu i ekonomsku reintegraciju. Bitno je usmjeriti pažnju na njihove specifične potrebe i smanjiti faktore stresa. Osim programa za liječenje ovisnosti i trauma, treba se baviti i distresom i depresijom.

Studija *Quality of Prison Life of Female Prisoners in Serbia: Key Challenges and Areas of Strength*, A. Batrićević, O. Pavićević, S. Ćopić, M. Milićević (2024), imala je za cilj razumjeti sveukupno zatvorsko iskustvo zatvorenica u Srbiji analizom kvalitete zatvorskog života i ispitivanjem različitih dimenzija kroz pet sveobuhvatnih kategorija zatvorske klime, na uzorku od 91 zatvorenice (prosječne dobi 39,77 godina), na izdržavanju kazne zatvora u Kazneno-popravnom zavodu za žene u Požarevcu.

Iako je taj zatvor jedina ustanova za zatvorenice i starije maloljetnice, prijašnja istraživanja su istaknula loše životne uvjete, potičući potrebu za širom primjenom alternativnih sankcija, većim proračunskim izdvajanjima i poboljšanjem uvjeta zatvora, kako bi se zaštitila osnovna prava zatvorenica i olakšao rad osoblja. Nedostatak sredstava i prenapučenost su glavni izazovi, a glavni smještajni objekt nije prošao značajne renovacije od izgradnje 1874. godine. Potrebno je unaprijediti zdravstvene usluge, pružiti radne prilike, obrazovanje i stručno osposobljavanje te socijalno učenje, kako bi se poboljšala kvaliteta zatvorskog života. Identificiranje specifičnih dimenzija zatvorske klime, koje trebaju poboljšanje, ključno je za unaprjeđenje srpskog zatvorskog sustava.

Rezultati su pokazali, da je sveukupno iskustvo u zatvoru u odnosu na kvalitetu života ocijenjeno relativno nisko, pri čemu je samo jedna četvrtina zatvorenica dala pozitivnu ocjenu. Međutim, bilo je relativno pozitivnih iskustava vezano uz uvjete i obiteljske kontakte, harmoniju i sigurnosne kategorije. S druge strane, profesionalizam i kategorije blagostanja i razvoja dobile su niže rezultate u uzorku, što ukazuje na potrebu za pažnjom i poboljšanjima.

Usporedivo sa stanjem u susjednoj Hrvatskoj (prema Getoš Kalac i Bezić, 2023), postoji značajan problem u vezi s lokacijom, s obzirom na to da je to jedini ženski zatvor u Srbiji, što utječe na nemogućnost zatvorenica u održavanju društvenih i obiteljskih veza, a što je u

suprotnosti s Pravilom 4 Bangkoških pravila (United Nations, 2010), naglašavajući važnost postojanja zatvora bliže domovima zatvorenika ili mjestima socijalne rehabilitacije.

Identificiranje i rješavanje prepreka kao što su ove, od ključne je važnosti, kako bi se osiguralo da zatvorenice dobiju potrebnu podršku za učinkovitu reintegraciju i smanjenje vjerojatnosti kriminalnog povrata. Kontakt s obitelji, visoko cijenjen od strane zatvorenica u ovom istraživanju igra značajnu ulogu u njihovoj rehabilitaciji i cjelokupnom blagostanju. Uklanjanjem prepreka za održavanje tih važnih odnosa kaznenopravni sustav može pridonijeti uspješnijim ishodima za zatvorenice.

Navodi se i kako općenito, dvije skupine faktora mogu utjecati na to kako se zatvorenice prilagođavaju i doživljavaju dobrobit tijekom boravka u zatvoru: uvezeni čimbenici, koji obuhvaćaju iskustva i okolnosti zatvorenica prije ulaska u zatvor i čimbenici deprivacije, koji se odnose na uvjete i okruženje s kojima se susreću unutar samog zatvora (prema Slotboom i sur., 2011). Društvena klima u zatvoru prepoznata je kao ključna za rehabilitaciju i resocijalizaciju te opću dobrobit zatvorenika. To uključuje odnose između osoblja i zatvorenika, interakcije zatvorenika, organizaciju aktivnosti i osjećaj sigurnosti (prema Auty & Liebling, 2020; Harding, 2014.; Ilijić i sur., 2022). Prethodna istraživanja potvrdila su povezanost između pozitivne društvene klime i njenog utjecaja na bolju prilagodbu na zatvorske uvjete, smanjenje nasilja u zatvoru i stropu recidiva, smanjenje negativnih psiholoških iskustava te pozitivne ishode liječenja (prema Auty & Liebling, 2020; Bosma i sur., 2020; Harding, 2014; Schubert et al., 2012; Skar i sur., 2019; van Ginneken & Palmen, 2023; Ginneken i sur., 2019).

Jedan od zaključaka je i da su rodno specifična razmatranja u zatvorskim sustavima, ljudska prava i zaštita prava zatvorenika temeljni za osiguranje kvalitete života u zatvoru, no da načini na koji društvo progovara o ženskom kriminalitetu obično odražavaju paternalizam, rodnu neravnopravnost i seksizam te da baveći se određenim područjima, zatvorski sustav može stvoriti više podrške i rehabilitacijskog okruženja te u konačnici poboljšati kvalitetu njihovog života tijekom boravka u zatvoru i uspješnu reintegraciju u društvo nakon njega.

Experience of Imprisonment from the Perspective of Female Offenders in the Republic of Croatia, M. Majdak, A. Jandrić Nišević, A. Duvnjak (2023) - cilj ovog kvalitativnog istraživanja bio je ispitati iskustva zatvorenica u vezi sa zatvorskim životom i institucionalnim tretmanom,

odnosno steći uvid u perspektivu zatvorenica o njihovom lišenju slobode i tretmanu u Kaznionici, s ciljem poboljšanja uvjeta izdržavanja kazne zatvora i omogućavanja učinkovitih programa tretmana.

Podaci su prikupljeni putem polustrukturiranih intervjua s deset zatvorenica koje borave u jedinoj kaznionici za žene – Kaznionici u Požegi, u dobi od 33 do 56 godina. Od 10 sudionica, 6 ih je osuđeno za kaznena djela protiv imovine, 4 kaznena djela protiv života i tijela. Raspon dužine kazne bio je od 1 godine i 10 mjeseci do 12 godina.

Istraživačka pitanja su se fokusirala na iskustva boravka u zatvoru, tretman, uočene promjene i prijedloge za poboljšanje tretmana. Identificirano je pet glavnih tema: očekivanja prije dolaska u zatvor, iskustva boravka u zatvoru, iskustva tretmana, percepcija osobnih promjena te prijedlozi za poboljšanje institucionalnog tretmana.

Može se zaključiti da su zatvorenice općenito zadovoljne boravkom i tretmanom u Kaznionici u Požegi. Smatraju da postoje uvjeti za njihovu rehabilitaciju te prepoznaju stručnost i trud osoblja uz preporuku kako je nužno kontinuirano evaluirati programe tretmana koji se provode u kaznenim ustanovama, kako bi se utvrdila njihova učinkovitost te utjecalo na kreiranje mjera i politika koje država provodi u odnosu na te ustanove.

Projekt „Temida“ – osnaživanje OCD-a u zaštiti ljudskih prava zatvorenica, koji je podržan kroz Fond za aktivno građanstvo, sredstvima Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP grantova, a nositelj projekta je Udruga za kreativni socijalni rad iz Zagreba, uz partnerske organizacije Udrugu Roda, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, zatim Pravni fakultet Sveučilišta Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada te KUN – Centar za jednakost i različitost, Nordfold, Norveška.

Ovo je prvo istraživanje u R. Hrvatskoj o pravima žena koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora, a provedeno je u sklopu navedenog Projekta. Podaci su se prikupljali od samih žena zatvorenica, a provedeno je u Kaznionici u Požegi 2023. godine.

Ovaj rad kombinira kvantitativno (51 zatvorenica) i kvalitativno istraživanje (10 zatvorenica) kako bi istražio kvalitetu života zatvorenica u Kaznionici u Požegi te njihovu informiranost o pravima u vezi s reproduktivnim zdravljem i roditeljstvom. Također, cilj je bio razumjeti

načine zaštite majčinstva unutar Kaznionice, izazove koje zatvorenice susreću pri ostvarivanju majčinstva te organizaciju skrbi za njihovu djecu.

Rezultati pokazuju nizak stupanj zadovoljstva zatvorenica određenim aspektima kvalitete života u zatvoru. Analiza nije pokazala značajnu povezanost dužine kazne, nacionalnosti, zatvorskog režima ili stupnja recidiva sa samoprocjenom zadovoljstva zatvorenica različitim aspektima života u zatvoru. Međutim, zatvorenice koje su prethodno bile u zatvoru 2-5 puta iskazuju više zadovoljstva kontaktom s vanjskim svijetom. Analiza prema nacionalnosti i zatvorskim režimima nije otkrila statistički značajne razlike u samoprocjeni zatvorenica.

Jedan od značajnijih nalaza je povezanost između održavanja značajnih obrazovnih aktivnosti i samoprocjene mentalnog zdravlja. Također je primijećena povezanost između pružanja kvalitetnog sadržaja i pogodnosti te samoprocjene mentalnog zdravlja.

U pogledu otvorenih pitanja, zatvorenice ističu brojne pozitivne aspekte života u zatvoru, poput mogućnosti rada, kontakata s obitelji i podrške stručnjaka. S druge strane, ističu negativne aspekte poput problema u odnosima s osobljem, usamljenosti i nepravednih sustava ocjenjivanja.

Zatvorenice naglašavaju važnost stručne podrške, posebno psihološke pomoći, edukacije te pravednog sustava nagrada i kazni. Otvorena pitanja također otkrivaju pojedinačne priče o iskustvima i perspektivama zatvorenica, pružajući dublji uvid u njihove stvarnosti i potrebe.

Istraživanje je pokazalo da zatvorenicama omogućuje ostvarivanje većine prava vezanih uz reproduktivno zdravlje i roditeljstvo, uključujući redovite ginekološke preglede i pravo na dječje posjete, telefonske razgovore i video-posjete. Posebno je istaknuto pravo majki koje su rodile tijekom izdržavanja kazne, da dijete boravi s njima na Odjelu za roditelje do treće godine života. Ipak, suočavaju se s izazovima poput dugih čekanja na preglede, ograničenja posjeta zbog problema u protoku informacija, udaljenosti od mjesta prebivališta i troškova putovanja, te nedostatka osoblja.

Kao ograničenje vezano za ovo istraživanje navodi se kako su intervjui su provedeni sa svega 10 žena zatvorenica, stoga se rezultati ne mogu općenito primijeniti na sve žene koje izdržavaju kaznu zatvora, budući da uvjeti i prakse mogu varirati između zatvora. Nadalje, sudionice možda nisu bile slobodne iznijeti sve aspekte svojih iskustava ili su mogla biti prisutna iskrivljenja, kako bi se zadovoljile društvene norme ili očekivanja.

Istraživanje ističe prava žena na izdržavanju kazne zatvora vezana uz reproduktivno zdravlje i roditeljstvo te izazove koje one susreću u ostvarivanju tih prava. Unatoč nekim ograničenjima, pruža vrijedan uvid u pozitivne aspekte prava žena u zatvoru, posebno ističući pravo majki da zadrže dijete s njima do treće godine života. Identificirani problemi poput dostupnosti ginekoloških pregleda i izazovi u komunikaciji, pružaju temelj za poboljšanje prakse i potiču dijalog o potrebama žena u zatvoru. Ovo istraživanje može potaknuti promjene u politikama i praksi, kako bi se bolje odgovorilo na potrebe i izazove žena u zatvoru.

Na temelju prikupljenih podataka, s ciljem unaprjeđenja poznavanja prava žena zatvorenica, oblikovane su sljedeće preporuke:

- Potrebno je organizirati redovite edukativne programe unutar zatvorskog sustava, kako bi ženama zatvorenicama pružili sveobuhvatno razumijevanje njihovih prava vezanih uz reproduktivno zdravlje, roditeljstvo i ostala područja. Edukacija treba biti pristupačna, razumljiva i prilagođena njihovim potrebama.
- Također, važno je poboljšati komunikacijske mehanizme unutar zatvorskog sustava, kako bi se smanjilo vrijeme čekanja na ginekološke preglede i ostvarivanje drugih prava. Transparentnost i dostupnost informacija ključne su za bolje razumijevanje i ostvarivanje prava.
- Uvođenje programa mentorstva omogućilo bi iskusnijim zatvorenicama da pruže podršku i informacije novim zatvorenicama, olakšavajući prijenos znanja i iskustava te osiguravajući kontinuiranu edukaciju o pravima na praktičan i osoban način.

Zaključno, ovo istraživanje naglašava važnost kontinuirane evaluacije i poboljšanja uvjeta života u zatvoru te pružanja podrške zatvorenicama u procesu resocijalizacije kako bi se poboljšala njihova kvaliteta života unutar zatvorskog sustava.

5. METODOLOGIJA

5.1. Ciljevi, problemi i hipoteze

Svrha ovog istraživanja bila je dobiti uvid u perspektivu zatvorenica o kvaliteti života u Kaznionici, kako bi se moglo predložiti mjere unaprjeđenja kvalitete njihovog života.

Cilj istraživanja bio je, ispitati kako zatvorenice u Kaznionici u Požegi vide kvalitetu njihovog života za vrijeme izdržavanja zatvorske kazne.

U ovom istraživanju koristio se kvantitativni istraživački pristup, a u skladu s navedenim ciljem postavljena su sljedeća istraživačka pitanja odnosno problemi i hipoteze:

Problem 1: Ispitati kako zatvorenice koje se nalaze u Kaznionici u Požegi procjenjuju kvalitetu svog života u Kaznionici (od organizacije Kaznionice, osjećaja sigurnosti, odnosa, poštivanja pravila, privatnosti, poštivanja potreba, jasnosti pravila, adekvatnih aktivnosti, suicidalnosti, konzumacije opojnih sredstava, iskorištavanja, prava na posjet ...).

Problem 2: Ispitati razliku u procjeni kvalitete života zatvorenica u Kaznionici s obzirom na ranije izdržavanje zatvorske kazne, duljinu zatvorske kazne, vrstu Odjela u Kaznionici i stegovne postupke.

Hipoteza 2: Očekuje se statistički značajna razlika između zatvorenica u procjeni kvalitete života u Kaznionici s obzirom na ranije izdržavanje zatvorske kazne, duljinu zatvorske kazne, vrstu odjela u Kaznionici i stegovne postupke. Zatvorenice koje su već ranije bile na izdržavanju kazne zatvora (i u istoj Kaznionici), zatim one čija je kazna zatvora duža, kao i zatvorenice koje se nalaze na Zatvorenom odjelu u Kaznionici, te one protiv kojih su poduzimani stegovnih postupci za vrijeme trajanja kazne, će kvalitetu života u Kaznionici procjenjivati lošijom.

Problem 3: Ispitati razliku u procjeni kvalitete života zatvorenica u Kaznionici s obzirom na socio - demografska obilježja zatvorenica (dob, državljanstvo, nacionalnost i religiju).

Hipoteza 3: Očekuje se statistički značajna razlika između zatvorenica u procjeni kvalitete života u Kaznionici s obzirom na socio – demografska obilježja. Mlađe zatvorenice, zatvorenice drugih državljanstava (ne hrvatskog), drugih nacionalnosti i drugih manjinskih religija (ne katoličke) će kvalitetu života u Kaznionici procjenjivati lošijom.

Problem 4: Ispitati razliku u procjeni kvalitete života zatvorenica u Kaznionici s obzirom na probleme vezane uz konzumaciju opojnih sredstava (alkohola i droga) i uključenost u liječenje od ovisnosti.

Hipoteza 4: Očekuje se statistički značajna razlika između zatvorenica u procjeni kvalitete života u Kaznionici s obzirom na probleme vezane uz konzumaciju opojnih sredstava (alkohola i droge) i liječenje od ovisnosti. Zatvorenice koje imaju problem s konzumacijom alkohola i droge, kao i one koje su uključene u programe liječenja od ovisnosti, za vrijeme trajanja kazne zatvora će kvalitetu života u Kaznionici procjenjivati lošijom.

5.2. Instrumenti

Za utvrđivanje sociodemografskih karakteristika sudionica korišten je **Upitnik o sociodemografskim podacima**, kojim su se prikupili osnovni podaci, kao što su: *dob, nacionalnost, državljanstvo, religija, blizina zatvora, informacije o kontaktu s vanjskim svijetom, problemima sa sredstvima ovisnosti, duljina kazne, prethodno izdržavanje kazne, stegovno kažnjavanje, vrstu odjela u Kaznionici, uključenost u liječenje od ovisnosti.*

Za ispitivanje zadovoljstva kvalitete života zatvorenica korišten je upitnik **HM Prison Service „Measuring the quality of prison life“**, čiji Cronbach alpha koeficijent iznosi od 0.78 do 0.92. Upitnik sadrži ukupno 128 čestica, koje se odnose na ukupno 21 odrednicu značajnu za istraživanje, odnosno u upitniku se nalaze subskale kojima se mjere sljedeće odrednice važne za istraživanje: *osjećaj autonomije, sigurnosti, odnosi u zatvoru, kontakt s vanjskim svijetom, sadržaj i pogodnost i mentalno zdravlje.*

Mjerna skala kojom se ispituje kvaliteta života odgovara tipu „Likertove skale“ u rasponu od 1 do 5, pri čemu: „1 = u potpunosti se ne slažem... 5 = u potpunosti se slažem“, pri čemu viši rezultati upućuju na pozitivniju percepciju pojedine mjerene odrednice kvalitete života.

Dodano je za potrebe ovog istraživanja i pitanje o ukupnoj procjeni kvalitete života koje glasi: „*Na ljestvici od 1 do 10 (gdje je 1 = najniža i 10 = najveća vrijednost), zaokružite broj koji mislite da se odnosi na kvalitetu života zatvorenika u ovom zatvoru.*“

Normalitet mjerenih varijabli ispitan je Kolmogorov Smirnovljevim testom te je utvrđeno statistički značajno odstupanje distribucije rezultata od normalne distribucije na svim varijablama u istraživanju (K - S vrijednosti kreću se od 0.103 do 0.128; $p < 0.05$). Vrijednosti indeksa asimetričnosti kreću se od 0.632 do 0.813, a indeksa zakrivljenosti od - 0.001 do - 0.039 čime odstupaju od nultih vrijednosti karakterističnih za normalnu distribuciju.

Na temelju navedenog u daljnjoj su obradi korišteni neparametrijski postupci, koji predstavljaju dobru alternativu prikladnim parametrijskim testovima.

5.3. Sudionici

Planiran uzorak za provođenje istraživanja bio je 52 zatvorenice (a možda i više, ovisno o odazivu), koje kaznu izvršavaju u zatvorenim, poluotvorenim i otvorenim uvjetima, dakle svim uvjetima u kojima borave u Kaznionici u Požegi, kako bismo dobili cjelovitu sliku iz njihovih različitih perspektiva. Jedini kriterij za njihovo uključivanje bila je iskazana dobrovoljnost.

U ovom istraživanju, u konačnici su sudjelovale ukupno 102 ispitanice ženskog spola, zatvorenice Kaznionice u Požegi sa Zatvorenog, Poluotvorenog i Otvorenog odjela, u dobi od 20 do 82 godine.

5.4. Način prikupljanja podataka i etičnost

Istraživanje je provedeno u skladu sa svim etičkim načelima i standardima, uz suglasnost Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta u Zagrebu te suglasnost Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, Središnjeg ureda za zatvorski sustav - Uprave za zatvorski sustav i probaciju, kao i Kaznionice u Požegi.

Nakon dobivenih suglasnosti i obavljenih priprema, istraživanje je provedeno grupno tijekom 12. i 13. lipnja 2024. godine od 16,00 do 17,00 sati u zajedničkim prostorijama koje koriste zatvorenice Kaznionice u Požegi.

Zatvorenicama, koje su se prema prethodnom pozivu odazvale sudjelovanju u ovom istraživanju i u dogovoreno vrijeme došle u prostoriju u kojoj je održano anketiranje, a prije podjele upitnika obratila se provoditeljica istraživanja i usmeno im dala sve potrebne upute.

Upoznate su s ciljem istraživanja i svrhom istraživanja, uz obrazložene dobrobiti i benefite provedenog istraživanja, što se posebno odnosi na kvalitetu njihovog života u Kaznionici i zaštitu njihovih ljudska prava s perspektivom njihovog unapređenja.

U odnosu na zaštitu privatnosti, rečeno im je, da će svi prikupljeni podaci biti tretirani s najvišom razinom povjerljivosti, a da će rezultati istraživanja bit predstavljeni isključivo u zbirnom obliku, što znači da niti jednu od njih neće biti moguće identificirati te da će njihovi odgovori biti korišteni samo u svrhu ovog istraživanja. Naglašeno im je, kako je sudjelovanje u ovom istraživanju potpuno dobrovoljno, što znači da nemaju nikakvu obvezu u njemu sudjelovati i da mogu odbiti sudjelovanje, kao i da u svakom trenutku mogu odustati od ispunjavanja upitnika, bez ikakvih posljedica. Pozvane su, prilikom ispunjavanja upitnika koncentrirati se na postavljena pitanja i na njih davati istinite odgovore, uz uputu da se pitanja odnose na kaznu koju sada izdržavaju te da se usredotoče na svoja konkretna iskustva koja su imale u protekla tri mjeseca.

Skrenuta im je pažnja da upitnik ispunjavaju samostalno, bez komunikacije s drugim zatvorenicama, a ako im nešto ne bude bilo jasno ili budu trebale pojašnjenje ili pomoć pri ispunjavanju upitnika, neka se jave dizanjem ruke. Rečeno im je da budu opuštena, jer ispunjavanje upitnika nije vremenski ograničeno te da će imati onoliko vremena koliko im bude potrebno. S obzirom na dužinu upitnika i činjenicu da se sastoji od dva dijela, rečeno im je da ćemo nakon nekog vremena napraviti jednu stanku, kako bi mogle predahnuti i osvježiti se toplim ili hladnim napitkom te lakše koncentrirati na nastavak ispunjavanja upitnika.

Isto tako im je rečeno, ako se zbog odgovaranja na neko ili neka od pitanja u upitniku budu loše osjećale, da se obratite provoditeljici istraživanja te će im se pružiti stručna pomoć od strane službenika Kaznionice (savjetnik za tretman, medicinska sestra, liječnica), kao i da će, ako to bude potrebno, biti upućene psihijatru Opće županijske bolnice Požega, što im je i inače poznato.

Nakon navedenog, dobile su i uputu, da po završetku svoj upitnik presaviju na pola i ubace u za to pripremljenu kutiju. Zatvorenice su prihvatile rečeno, nije bilo postavljenih pitanja te se pristupilo podjeli upitnika. Uz upitnik su dobile kemijske olovke, koje su im poklonjene.

Tijekom ispunjavanja upitnika, nekim je zatvorenicama bila potrebna podrška i pomoć, u smislu pojašnjenja pitanja i načina na koji na njega treba odgovoriti, što im je bilo pruženo. Zatvorenice su se ponašale u skladu s dobivenim uputama te je anketiranje prošlo kako je i planirano, u ugodnoj atmosferi i bez poteškoća.

U odnosu na rezultate dobivene ovim istraživanjem, rečeno im je da će dobiti povratnu informaciju i s njima biti upoznate na isti način na koji su bile i s njegovim provođenjem, dakle na jednom od njihovih Odjelnih sastanaka, a informirat će ih provoditeljica istraživanja te da to mogu očekivati u rujnu ili listopadu 2024. godine. Isto tako, za sva pitanja u odnosu na navedeno, provoditeljica istraživanja će im biti na raspolaganju te će od nje dobiti i sva potrebna pojašnjenja.

Tijekom istraživanja, a i nakon njega, vodila se briga o potencijalnim rizicima za sudionice u istraživanju, odnosno o tome je li kod neke od zatvorenica moguće došlo do destabilizacije psihičkog stanja, kako bi dobila potrebnu pomoć i podršku. Određenu sigurnost u tom smislu, predstavljala je činjenica da su pitanja koja se nalaze u anketnom upitniku u skladu su s preporukama Europskog odbora za sprečavanje mučenja, neljudskog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) – Žene u zatvoru (2018). Pitanja su postavljena tako da ih svaka zatvorenica može razumjeti. Provoditeljica istraživanja bila je prisutna cijelo vrijeme tijekom provođenja anketiranja i na raspolaganju zatvorenicama za sva pitanja ili nedoumice te su se najprije njoj mogle obratiti, ako su mislile da se u provedbi istraživanja nisu poštovala etička načela, kao i upravitelju Kaznionice, sucu izvršenja, Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav, Uredu pučkog pravobranitelja – s čime su bile upoznate. Isto tako, zatvorenicama je rečeno da je za navedeno istraživanje zatražena i dobivena suglasnost Kaznionice u Požegi, Središnjeg ureda za zatvorski sustav te Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta u Zagrebu.

5.5. Način analize podataka

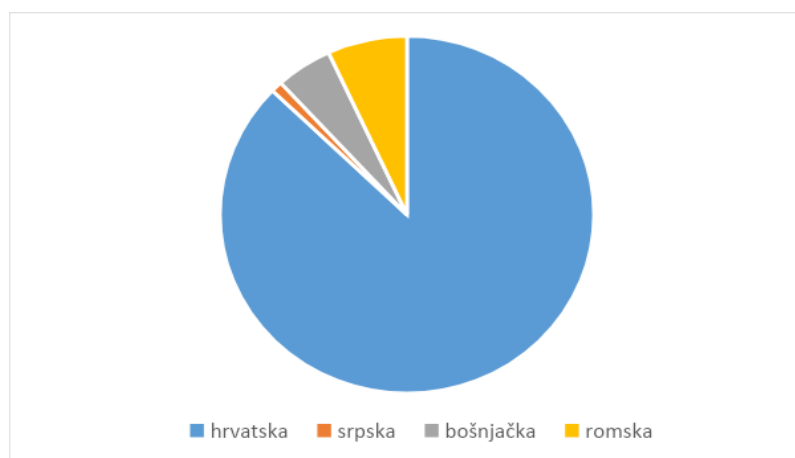
Nakon što su bili prikupljeni podaci za analizu, potrebno je na samom početku ispitati normalitet mjerenih varijabli. Normalitet mjerenih varijabli je ispitan Kolmogorov Smirnovljevim testom te je utvrđeno statistički značajno odstupanje distribucije rezultata od normalne distribucije na svim varijablama u istraživanju (K-S vrijednosti kreću se od 0.103 do 0.128; $p < .05$). Vrijednosti indeksa asimetričnosti kreću se od 0.632 do 0.813, a indeksa zakrivljenosti od -0.001 do -0.039 čime odstupaju od nultih vrijednosti karakterističnih za normalnu distribuciju (Field, 2009). Na temelju svega navedenog u daljnjoj su obradi korišteni neparametrijski postupci koji predstavljaju dobru alternativu prikladnim parametrijskim testovima.

U istraživanju su korišteni različiti postupci obrade podataka sukladno postavljenim problemima te su u skladu s tim prvo ispitane frekvencije socio - demografskih podataka važnih za istraživanje. Zatim su podaci su obrađeni u SPSS 21 programu korištenjem deskriptivne statistike, Pearsonovog koeficijenta korelacije i Kruskal-Wallisovo test.

6. Rezultati

Rezultati socio - demografska obilježja sudionica pokazuju, kako se s obzirom na nacionalnu pripadnost 87,3 % ispitanica izjašnjavaju kao pripadnice hrvatske nacionalne pripadnosti, 1% srpske, 4,9 % bošnjačke i 6,9 % romske nacionalne pripadnosti.

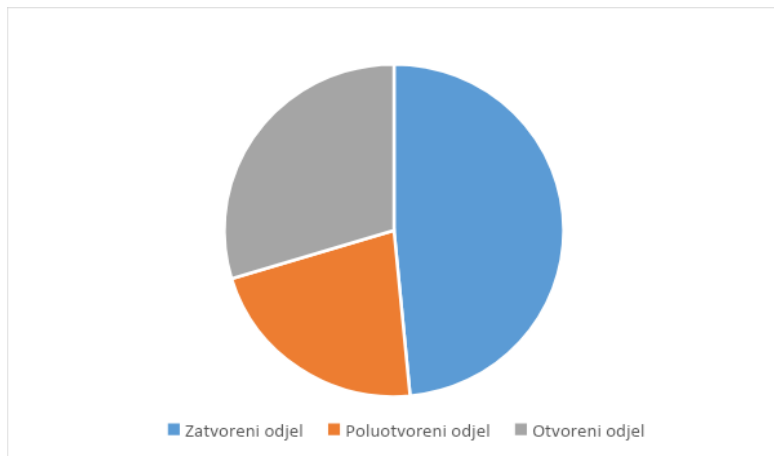
Slika 6.3.

Udio nacionalnosti među zatvorenicama

Raspon dobi sudionica kreće se od 20 godina do 82 godine. Najviše sudionica smješteno je na Zatvorenom odjelu Kaznionice u Požegi 48 %, zatim na Poluotvorenom odjelu 21,6 % te na Otvorenom odjelu 29,4 %.

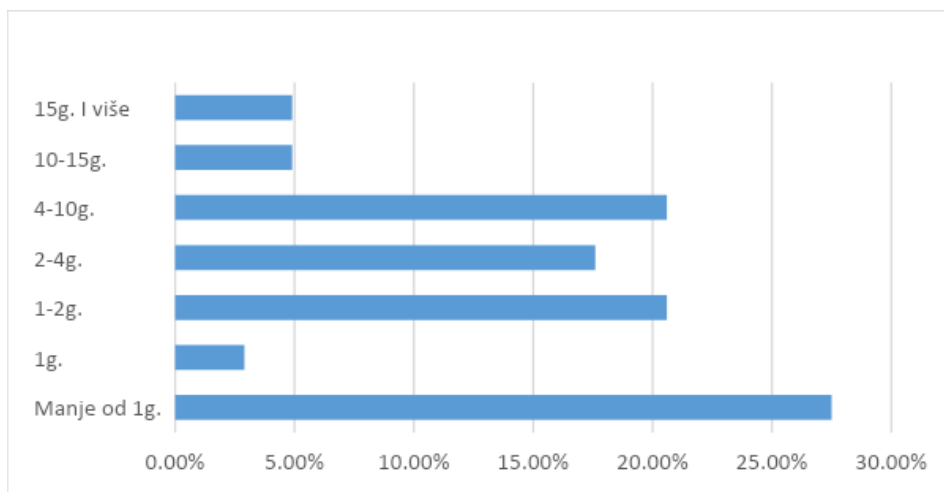
Slika 6.4.

Udio zatvorenica s obzirom na stupanj sigurnosti smještaja

U odnosu na duljinu kazne zatvora, najveći postotak sudionica, njih 27,5 % nalazi se na izdržavanju kazne zatvora u trajanju manjem od 1 godine, zatim 20,6 % u trajanju više od 1 do 2 godine, 17,6 % u trajanju više od 2 do 4 godine, 20,6 % u trajanju više od 4 do 10 godina, 4,9 % u trajanju više od 10 do 15 godina, 4,9 % u trajanju od 15 i više godina te 2,9 % u trajanju od jedne godine.

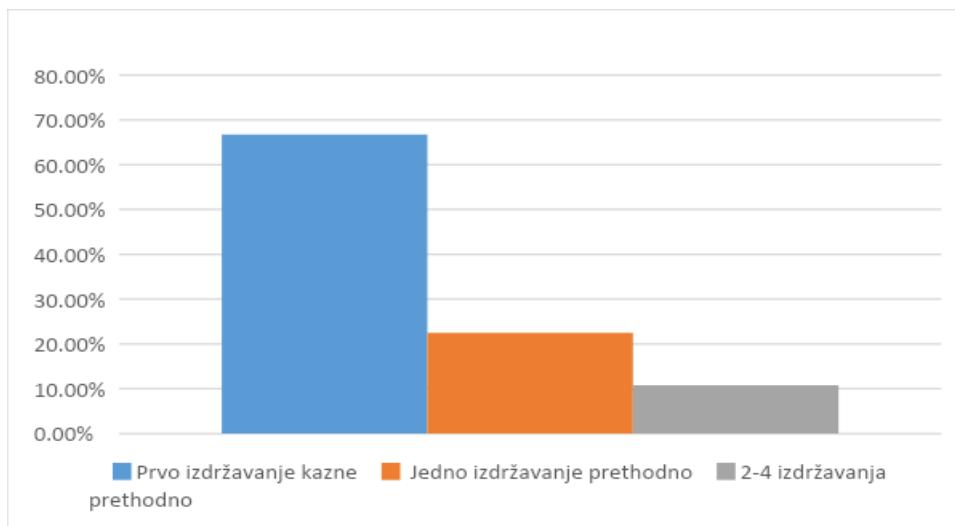
Slika 6.5.

Udio zatvorenica s obzirom na duljinu kazne

Nadalje, 66,7 % zatvorenica prvi se put nalazi na izdržavanju kazne zatvora, 22,5 % je prethodno jednom bilo na izdržavanju kazne zatvora, a 10,8 % sudionica je 2 do 5 puta prethodno izdržavalo kaznu zatvora.

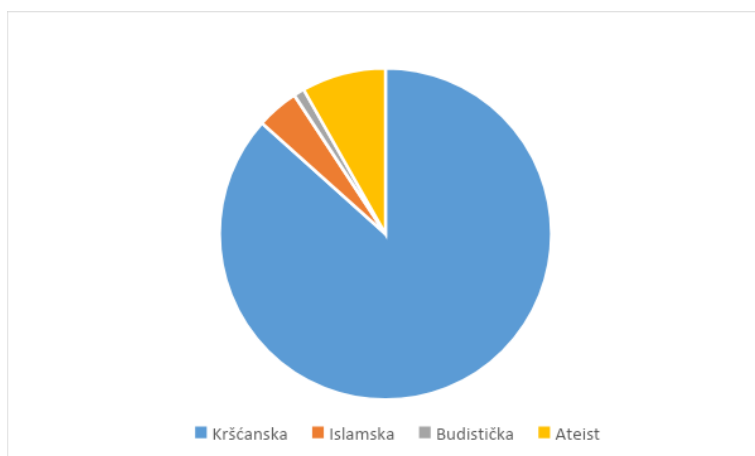
Slika 6.6.

Udio zatvorenica s obzirom na ranije izdržavanje kazne

Što se tiče religije sudionica: 82,4 % navodi kako su kršćanske vjeroispovijesti, 7,8 % kao ateisti, 1 % budisti, a 3,9 % islamske vjeroispovijesti.

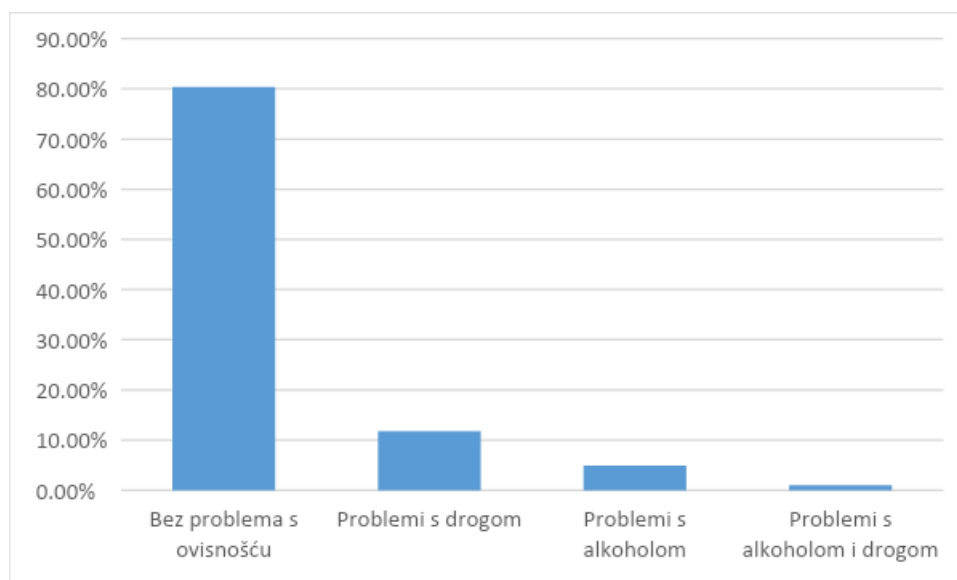
Slika 6.7.

Udio zatvorenica s obzirom na religioznost

Uzimajući u obzir probleme s alkoholom ili drogom prije dolaska u zatvor: 80,4 % sudionica navodi kako nisu imale problema s ovisnošću, 11,8 % navodi probleme s drogom, 4,9 % navodi probleme s alkoholom, dok 1 % ispitanica navodi kako su imale probleme i s alkoholom i s drogom.

Slika 6.8.

Udio zatvorenica s obzirom na probleme ovisnošću

Stegovno odgovorno (s izrečenim stegovnim mjerama), bilo je 12,7 % ispitanica, dok 86,3% ispitanica nikada nije bilo stegovno odgovorno.

Od ukupnog broja sudionica, 68,6 % ima posjete u zatvoru, 71,6 % sudionica nema prebivalište u blizini zatvora, a 86,3 % je u redovnom kontaktu s članovima svoje obitelji putem telefona ili pošte.

Procjena kvalitete života u Kaznionici

Analizom povezanosti samoprocjene kvalitete života i subskala procjene kvalitete života, pokazalo se kako postoji statistički značajna **pozitivna povezanost između ukupne samoprocjene kvalitete života i svih subskala**, a rezultati su prikazani u Tablici 6.5. kako slijedi:

Tablica 6.5.

Korelacije samoprocjene kvalitete života i subskala kvalitete života (N=102)

	sigurnost	autonomija	odnosi	Kontakt vanjskim svijetom	s aktivnosti	sadržaj i pogodnosti	mentalno zdravlje
kvaliteta života (r)	0,536**	0,511**	0,560**	0,471**	0,507**	0,612**	0,583**

Napomena. r=Pearsonov koeficijent korelacije, **p<0.01

Kako bismo odgovorili na prvi problem, odnosno kako bismo utvrdili koja je razina kvalitete života sudionica, provjerili smo aritmetičke sredine varijabli koja se odnosi na samoprocjenu ukupne kvalitete života i sastavnica kvalitete života podijeljenih u subskale: sigurnost, autonomija, odnosi, kontakt s vanjskim svijetom, aktivnosti, sadržaj i pogodnosti i mentalno zdravlje.

U Tablici 6.6. prikazane su aritmetičke sredine, standardne devijacije, minimum i maksimum navedenih varijabli.

	M	SD	Min	Max
Ukupna kvaliteta života	4,45	0,237	0	10
Sigurnost	63,16	11,915	35	89
Autonomija	45,75	9,994	24	70
Odnosi	116,71	25,689	67	178
Kontakt s vanjskim svijetom	12,56	4,114	4	25
Aktivnosti	21,75	5,218	11	35
Sadržaj i pogodnosti	27,74	7,860	10	46
Mentalno zdravlje	41,13	8,302	20	61

Prema rezultatima Tablice 6.6. može se vidjeti kako sudionice ispitanice svoju ukupnu kvalitetu života procjenjuju ispodprosječnom (M = 4,45, SD = 0,237). Gledajući po subskalama možemo zamijetiti da sudionice na subskalama aktivnost (M = 21,75, SD = 5,218), sadržaj i pogodnosti (M = 27,74, SD = 7,860) i mentalno zdravlje (M = 41,13, SD = 8,302) postižu iznadprosječni rezultat, na subskalama autonomija (M = 45,75, SD = 9,994) i kontakti s vanjskim svijetom (M = 12,56, SD = 4,114) postižu prosječan rezultat, dok na subskalama sigurnost (M = 63,16, SD = 11,915) i odnosi (M = 116,71, SD = 25,689) postižu ispodprosječan rezultat.

Dobiveni rezultati su iznad naših očekivanja obzirom da su sudionice procijenile iznadprosječnim aktivnosti, sadržaj i pogodnosti, čak i mentalno zdravlje. To nam govori da je program koji se sa zatvorenicama provodi dobar i da su one zadovoljne. Na subskalama autonomija i kontakti s vanjskim svijetom za koje bi bilo za očekivati da će procijeniti lošijim sudionice su procijenile prosječnim rezultatom, dakle bez obzira što su im sloboda i kontakt s

vanjskim svijetom ograničeni njihov doživljaj nije da nemaju autonomije i kontakta s vanjskim svijetom što je također vrlo pozitivno i daje nam dojam o tome da se poštuju prava zatvorenica po tom pitanju. Jedino glede sigurnosti i odnosa sudionice su postigle ispodprosijećan rezultat. Odnosi zatvorenica zasigurno su kompleksni jer one dosta vremena provode zajedno jedne s drugima, zapravo sa osobama koje nisu mogle birati, te osobama koje su u kaznionicu došle sa svojim osobnostima, navikama i poteškoćama. Stoga nije čudno da upravo ovu subskalu zatvorenice procjenjuju ispodprosijećno. Također, subskala sigurnosti procijenjena je ispodprosijeka. Bilo bi dobro dodatno provjeriti u kojem smislu se osjećaju nesigurno, jesu li se njihovi odgovori odnosili na sigurnost vezano uz stručne osobe (tretman i pravosudnu policiju) ili vezano uz druge zatvorenice.

Procjena kvalitete života zatvorenica obzirom na neka obilježja izdržavanja kazne

Kako bismo odgovorili na drugi istraživački problem te ispitali razlike u procjeni kvalitete života zatvorenica u Kaznionici s obzirom na ranije izdržavanje zatvorske kazne, duljinu zatvorske kazne, vrstu odjela u Kaznionici i stegovne postupke, proveden je Kruskal-Wallisov test.

Obzirom na ranije izdržavanje kazne zatvora, provedenim Kruskal-Wallisovim testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika u kvaliteti života na subskali „kontakti s vanjskim svijetom“ ($c^2 = 0,015$, $p < 0,05$) (Tablica 6.7.).

Tablica 6.7.

Kruskal – Wallisov test za ukupnu kvalitetu života i subskale sigurnost, autonomija, odnosi, kontakt s vanjskim svijetom, aktivnosti, sadržaj i pogodnosti i mentalno zdravlje (doživljaj) obzirom na ranije izdržavanje kazne zatvora (N=102)

Ranije izdržavanje kazne zatvora		
	Asymp. Sig.	Chi-square(c^2)
Ukupna kvaliteta života	0,30	2,381
Sigurnost	0,49	0,781
Autonomija	0,22	3,020
Odnosi	0,33	2,219
Kontakt s vanjskim svijetom	0,15**	8,406**
Aktivnosti	0,12	4,167
Sadržaj i pogodnosti	0,26	2,722

Mentalno zdravlje	0,20	3,202
--------------------------	------	-------

**** $p < 0.05$**

Nakon što je Kruskal-Wallisovim testom utvrđeno kako postoji statistički značajna razlika ($p < 0.05$) u subskali „kontakti s vanjskim svijetom“ obzirom na ranije izdržavanje kazne, provedena je analiza kako bismo utvrdili između kojih grupa postoji statistički značajna razlika te se pokazalo kako zatvorenice koje su izdržavale zatvorsku kaznu jednom iskazuju više zadovoljstvo sastavnicom kvalitete života „kontakti s vanjskim svijetom“ u usporedbi sa zatvorenicama koje su prethodno dva do pet puta bile na izdržavanju kazne zatvora. Rezultati su prikazani u Tablici 6.8. Dugotrajno odsustvo od obitelji i prijatelja može dovesti do intenzivnog osjećaja usamljenosti i izolacije, a ova vrsta odvajanja posebno je teško za one koji su bili primarni skrbnici (što su najčešće žene) ili su imali jake veze u zajednici.

Tablica 6.8.

χ^2 za varijablu kontakti s vanjskim svijetom obzirom na ranije izdržavanje kazne zatvora

Ranije izdržavanje kazne zatvora	N	t	p
Nisu prethodno bile u zatvoru	68	1.044	0,89
Prethodno su 1 bile u zatvoru	23	-2,869	0,12
Prethodno su 2-5 puta bile u zatvoru	11	-2,461	0,04

U pogledu duljine zatvorske kazne, rezultati su ukazali na statistički značajnu razliku u ukupnoj kvaliteti života, pri čemu zatvorenice koje izdržavaju dulje kazne zatvora procjenjuju sve sastavnice kvalitete života nižima.

Rezultati su prikazani u Tablici 6.9. kako slijedi:

Tablica 6.9.

Kruskal - Wallisov test za ukupnu kvalitetu života i subskale sigurnost, autonomija, odnosi, kontakt s vanjskim svijetom, aktivnosti, sadržaj i pogodnosti i mentalno zdravlje (doživljaj) obzirom na duljinu kazne zatvora (N=102)

	Duljina kazne zatvora	
	Asymp. Sig.	Chi-square(c^2)
Ukupna kvaliteta života	0,005**	19,520
Sigurnost	0,007**	17,865
Autonomija	0,012**	16,272

Odnosi	0,007**	17,865
Kontakt s vanjskim svijetom	0,045**	12,878
Aktivnosti	0,050**	12,614
Sadržaj i pogodnosti	0,012**	16,272
Aktivnosti	0,061**	17,548
Mentalno zdravlje	0,20**	16,254

** $p < 0.05$

Obzirom da je utvrđeno kako postoji statistički značajna razlika ($p < 0.05$), dalje smo provjerili između kojih grupa ona postoji te su rezultati varijabli između kojih postoji statistički značajna razlika u ukupnoj kvaliteti života obzirom na duljinu kazne prikazani u Tablici kako slijedi:

Tablica 6.10.

χ^2 za kategorije varijable „duljina kazne“ za koje se pokazalo kako postoji statistički značajna razlika u ukupnoj kvaliteti života

Kategorije varijable duljina kazne između koji postoji statistički značajna razlika u kvaliteti života	N	t	p
1-2 godine i 4-10 godina	43	-2,931	0,03
2-4 godina i 4-10 godina	40	-4,175	0,00
4-10 godina i 10-15 godina	27	-2,297	0,02

Rezultati prikazani u Tablici 6.10. ukazuju kako postoji statistički značajna razlika ($p < 0.05$) u ukupnoj kvaliteti života obzirom na duljinu kazne, pri čemu zatvorenice čija je duljina kazne od 1 do 2 godine pokazuju više razine kvalitete života od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina, zatvorenice čija je duljina kazne od 2 do 4 godina pokazuju više razine kvalitete života od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina, a zatvorenice čija je duljina kazne 4 do 10 godina pokazuju više razine kvalitete života u odnosu na zatvorenice čija je kazna zatvora duljine od 10 do 15 godina.

Nadalje, provjerili smo između kojih grupa postoji statistički značajna razlika ($p < 0.05$) u svim prethodno navedenim sastavnicama ukupne kvalitete života obzirom na duljinu kazne te su rezultati prikazani u Tablicama koje slijede:

Tablica 6.11.

χ^2 za kategorije varijable „duljina kazne“ za koje se pokazalo kako postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „sigurnost“

Kategorije varijable duljina kazne između koji postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „sigurnost“	N	t	p
1-2 godine i 4-10 godina	43	-2,685	0,07
2-4 godina i 4-10 godina	40	-4,035	0,00

4-10 godina i 10-15 godina	27	-2,186	0,03
-----------------------------------	----	--------	------

Rezultati prikazani u Tablici 6.11. ukazuju kako postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „sigurnost“ obzirom na duljinu kazne, pri čemu zatvorenice čija je duljina kazne od 1 do 2 godine pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „sigurnost“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina, zatvorenice čija je duljina kazne od 2 do 4 godina pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „sigurnost“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina, a zatvorenice čija je duljina kazne 4 do 10 godina pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „sigurnost“ u odnosu na zatvorenice čija je kazna zatvora duljine od 10 do 15 godina.

Tablica 6.12.

χ^2 za kategorije varijable „duljina kazne“ za koje se pokazalo kako postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „autonomija“

Kategorije varijable duljina kazne između koji postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „autonomija“	N	t	p
1-2 godine i 4-10 godina	43	-2,963	0,03
2-4 godina i 4-10 godina	40	-2,010	0,04
4-10 godina i 10-15 godina	27	-3,756	0,00

Rezultati prikazani u Tablici 6.12. ukazuju kako postoji statistički značajna razlika ($p < 0.05$) u sastavnici kvalitete života „autonomija“ obzirom na duljinu kazne, pri čemu zatvorenice čija je duljina kazne od 1 do 2 godine pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „autonomija“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina, zatvorenice čija je duljina kazne od 2 do 4 godina pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „autonomija“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina, a zatvorenice čija je duljina kazne 4 do 10 godina pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „autonomija“ u odnosu na zatvorenice čija je kazna zatvora duljine od 10 do 15 godina.

Tablica 6.13.

χ^2 za kategorije varijable „duljina kazne“ za koje se pokazalo kako postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „odnosi“

Kategorije varijable duljina kazne između koji postoji stastistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „odnosi“	N	t	p
1-2 godine i 2-4 godine	39	-2,278	0,23
1-2 godine i 4-10 godina	43	-2,123	0,04
2-4 godina i 4-10 godina	40	-3,665	0,00
4-10 godina i 10-15 godina	27	-3,756	0,00

Rezultati prikazani u Tablici 6.13. ukazuju kako postoji statistički značajna razlika ($p < 0.05$) u sastavnici kvalitete života „odnosi s vanjskim svijetom“ obzirom na duljinu kazne, pri čemu zatvorenice čija je duljina kazne od 1 do 2 godine pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „odnosi“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 2 do 4 godine, zatvorenice čija je duljina kazne od 1 do 2 godine pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „odnosi“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina, zatvorenice čija je duljina kazne od 2 do 4 godina pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „odnosi“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina, a zatvorenice čija je duljina kazne 4 do 10 godina pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „odnosi“ u odnosu na zatvorenice čija je kazna zatvora duljine od 10 do 15 godina.

Tablica 6.14.

χ^2 za kategorije varijable „duljina kazne“ za koje se pokazalo kako postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „kontakt s vanjskim svijetom“

Kategorije varijable duljina kazne između koji postoji stastistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „kontakt s vanjskim svijetom“	N	t	p
1-2 godine i 2-4 godine	39	-2,067	0,04

2-4 godina i 4-10 godina	40	-2,618	0,09
4-10 godina i 10-15 godina	27	-3,576	0,00

Rezultati prikazani u Tablici 6.14. ukazuju kako postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „kontakt s vanjskim svijetom“ obzirom na duljinu kazne, pri čemu zatvorenice čija je duljina kazne od 1 do 2 godine pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „kontakt s vanjskim svijetom“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 2 do 4 godine, zatvorenice čija je duljina kazne od 2 do 4 godina pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „kontakt s vanjskim svijetom“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina, a zatvorenice čija je duljina kazne 4 do 10 godina pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „kontakt s vanjskim svijetom“ u odnosu na zatvorenice čija je kazna zatvora duljine od 10 do 15 godina.

Tablica 6.15.

χ^2 za kategorije varijable „duljina kazne“ za koje se pokazalo kako postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „aktivnosti“

Kategorije varijable duljina kazne između koji postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „aktivnosti“	N	t	p
1-2 godine i 2-4 godine	39	-2,974	0,03
1-2 godine i 4-10 godina	43	-2,434	0,02
2-4 godina i 4-10 godina	40	-3,375	0,00

Rezultati prikazani u Tablici 6.15. ukazuju kako postoji statistički značajna razlika ($p < 0.05$) u sastavnici kvalitete života „aktivnosti“ obzirom na duljinu kazne, pri čemu zatvorenice čija je duljina kazne od 1 do 2 godine pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „aktivnosti“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 2 do 4 godine, kao i od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina, a zatvorenice čija je duljina kazne 2 do 4 godine više razine u sastavnici kvalitete života „aktivnosti“ u odnosu na zatvorenice čija je kazna zatvora duljine od 4 do 10 godina.

Tablica 6.16.

χ^2 za kategorije varijable „duljina kazne“ za koje se pokazalo kako postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „sadržaj i pogodnosti“

Kategorije varijable duljina kazne između koji postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „sadržaj i pogodnosti“	N	t	p
1-2 godine i 4-10 godina	43	-2,987	0,03
2-4 godina i 4-10 godina	40	-3,575	0,00
4-10 godina i 10-15 godina	27	-2,618	0,01

Rezultati prikazani u Tablici 6.16. ukazuju kako postoji statistički značajna razlika ($p < 0.05$) u sastavnici kvalitete života „sadržaj i pogodnosti“ obzirom na duljinu kazne, pri čemu zatvorenice čija je duljina kazne od 1 do 2 godine pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „sadržaj i pogodnosti“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina, zatvorenice čija je duljina kazne od 2 do 4 godine pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „sadržaj i pogodnosti“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina a zatvorenice čija je duljina kazne 4 do 10 godina pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „sadržaj i pogodnosti“ u odnosu na zatvorenice čija je kazna zatvora duljine od 10 do 15 godina.

Tablica 6.17.

χ^2 za kategorije varijable „duljina kazne“ za koje se pokazalo kako postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „mentalno zdravlje“

Kategorije varijable duljina kazne između koji postoji statistički značajna razlika u sastavnici kvalitete života „mentalno zdravlje“	N	t	p
1-2 godine i 4-10 godina	43	-2,974	0,03
2-4 godina i 4-10 godina	40	-3,375	0,00

Rezultati prikazani u Tablici 6.17. ukazuju kako postoji statistički značajna razlika ($p < 0.05$) u sastavnici kvalitete života „mentalno zdravlje“ obzirom na duljinu kazne, pri čemu zatvorenice

čija je duljina kazne od 1 do 2 godine pokazuju više razine u sastavnici kvalitete života „mentalno zdravlje“ od zatvorenica čija je duljina kazne od 4 do 10 godina, kao i a zatvorenice čija je duljina kazne od 2 do 4 godine.

Zatvorenice koji izdržavaju duže kazne često doživljavaju višu razinu nezadovoljstva budući da dugotrajni boravak u zatvoru može dovesti do teških problema s mentalnim zdravljem, uključujući depresiju, tjeskobu i osjećaj beznada. Neizvjesnost u pogledu njihove budućnosti, posebno za one s kaznama dugotrajnog zatvora, može dovesti do sveprisutnog osjećaja beznada, gubitka socijalnih i obiteljskih veza i socijalne podrške i kontakta s vanjskim svijetom. Nedostatak jasnog puta za oslobađanje ili reintegraciju u društvo može biti mentalno i emocionalno iscrpljujuće. Također, ponavljajuća i monotona priroda zatvorskog života može dovesti do osjećaja stagnacije pa nas stoga dobiveni rezultati ne iznenađuju i u skladu su s našim očekivanjima.

Nadalje, ispitivali smo postojanje razlike u kvaliteti života obzirom na to jesu li zatvorenice bile stegovno odgovorne ili nisu. Rezultati Kruskal – Wallisovog testa su prikazani u Tablici 6.18., kako slijedi:

Tablica 6.18.

Kruskal – Wallisov test za ukupnu kvalitetu života i subskale sigurnost, autonomija, odnosi, kontakt s vanjskim svijetom, aktivnosti, sadržaj i pogodnosti i mentalno zdravlje (doživljaj) obzirom na stegovnu odgovornost (N=102)

	Ukupna kvaliteta života	sigurnost	autonomija	odnosi	kontakt s vanjskim svijetom	aktivnosti	sadržaj i pogodnosti	mentalno zdravlje
Asymp. Sig	0,112	0,09	0,018	0,81	0,133	0,132	0,213	0,105
c ²	4, 373	9,404	8, 052	5, 023	4, 030	4, 056	3, 091	4, 517

Tablica 6.19.

χ^2 za sastavnicu kvalitete života „sigurnost“ obzirom na stegovno kažnjavanje

	N	t	p
Stegovno kažnjavanje	102	-3,066	0,02

Tablica 6.20.

χ^2 za sastavnicu kvalitete života „autonomija“ obzirom na stegovno kažnjavanje

	N	t	p
Stegovno kažnjavanje	102	-2, 518	0,012

Rezultati prikazani u Tablicama 19. i 20. ukazuju kako postoji statistički značajna razlika ($p < 0.05$) na subskalama „sigurnost“ i „autonomija“, obzirom na to jesu li zatvorenice bile stegovno kažnjavane ili ne, u smjeru da zatvorenice koje su bile stegovno odgovorne pokazuju niže razine sigurnosti i autonomije. Život u zatvoru strogo je reguliran. Zatvorenice slijede strogi dnevni raspored koji uključuje vrijeme obroka, radne zadatke i rekreaciju. Kako bi im se olakšala prilagodba na gubitak slobode, odobravaju im se određene pogodnosti. Izgradnja i održavanje odnosa može biti izazovno. Zatvorenici stvaraju društvene mreže unutar zatvora, ali ti su odnosi često puni napetosti i sukoba. No, ukoliko zatvorenice ne pokazuju prilagođeno i prikladno ponašanja, mogu im se izreći stegovne mjere kojima im se pogodnosti uskraćuju, što dodatno može utjecati na percepciju kvalitete života i njenih sastavnica.

Razlika u procjeni kvalitete života zatvorenica u Kaznionici obzirom na socio - demografska obilježja zatvorenica - dob, državljanstvo, nacionalnost i religiju

Kako bi se ispitala razlika u procjeni kvalitete života zatvorenica u Kaznionici obzirom na socio - demografska obilježja zatvorenica (dob, državljanstvo, nacionalnost i religiju), odnosno kako bismo odgovorili na treći problem, proveden je Kruskal - Wallisov test te se pokazalo kako **ne postoji statistički značajna razlika** u kvaliteti života obzirom na navedena socio - demografska obilježja ($p > 0,05$) što je prikazano u Tablici 6.21. Obzirom na navedeno, treća hipoteza je odbačena.

Tablica 6.21.

Kruskal - Wallisov test za ukupnu kvalitetu života i subskale sigurnost, autonomija, odnosi, kontakt s vanjskim svijetom, aktivnosti, sadržaj i pogodnosti i mentalno zdravlje (doživljaj) obzirom na dob, državljanstvo, nacionalnost i religiju (N=102)

	Ukupna kvaliteta života	sigurnost	autonomija	odnosi	kontakt s vanjskim svijetom	aktivnosti	sadržaj i pogodnosti	mentalno zdravlje
Dob								
Asymp. Sig	0,153	0,421	0,286	0,594	0,217	0,265	0,512	0,537
c²	49,127	41,230	44,558	37,263	46,667	45,157	39,059	38,154

Državljanstvo								
Asymp. Sig	0,236	0,447	0,166	0,288	0,236	0,153	0,388	0,558
c²	4,250	2,659	5,079	3,761	4,234	5,265	3,023	2,071
Nacionalnost								
Asymp. Sig	0,273	0,20	0,13	0,16	0,335	0,18	0,15	0,110
c²	3,896	9,886	10,759	10,296	3,393	10,031	11,421	6,038
Religija								
Asymp. Sig	0,401	0,621	0,126	0,441	0,759	0,28	0,371	0,299
c²	7,268	5,322	11,295	6,686	4,178	15,722	7,581	8,395

Dobiveni rezultati mogu se objasniti činjenicom da je uzorak bio prigodan te 80,4 % ispitanica navodi kako 82,4 % navodi kako su kršćanske vjeroispovijesti, a 87,3 % ispitanica izjašnjava kao pripadnice hrvatske nacionalne pripadnosti.

Razlika u procjeni kvalitete života zatvorenica u Kaznionici obzirom na probleme vezane uz konzumaciju opojnih sredstava (alkohola i droga) i uključenost u liječenje od ovisnosti

Četvrti je problem bio ispitati razliku u procjeni kvalitete života zatvorenica u Kaznionici obzirom na probleme vezane uz konzumaciju opojnih sredstava (alkohola i droga) i uključenost u liječenje od ovisnosti radi čega je korišten Kruskal – Wallisov test te se pokazalo kako **ne postoji statistički značajna razlika u ukupnoj kvaliteti života i sastavnica kvalitete života** kod zatvorenica ($p > 0.05$) te je četvrta hipoteza odbačena. Rezultati su prikazani u Tablici koja slijedi:

Tablica 6.22.

Kruskal – Wallisov test ukupne kvalitete života i pojedinih sastavnica kvalitete života zatvorenica s obzirom na probleme vezane uz konzumaciju opojnih sredstava prije dolaska u zatvor (alkohola i droga) i uključenost u liječenje od ovisnosti (N=102)

Ukupna kvaliteta života	sigurnost	autonomija	odnosi	kontakt s vanjskim svijetom	aktivnosti	sadržaj i pogodnosti	mentalno zdravlje
--------------------------------	------------------	-------------------	---------------	------------------------------------	-------------------	-----------------------------	--------------------------

Konzumiranje opojnih sredstava prije dolaska u Kaznionicu								
Asymp. Sig.	0,658	0,255	0,671	0,438	0,143	0,306	0,407	0,556
c ²	2,425	5,326	2,352	3,769	6,877	4,826	3,990	3,009
Uključenost u liječenje od ovisnosti								
Asymp. Sig.	0,520	0,251	0,313	0,065	0,19	0,570	0,292	0,200
c ²	2,264	4,099	3,557	7,212	10,007	2,012	3,729	4,643

Ovakvi rezultati mogu se objasniti činjenicom da je uzorak bio prigodan te 80,4 % ispitanica navodi kako nisu imale problema s drogom te zbog toga nije bilo moguće utvrditi postojanje razlika između zatvorenica.

Osim navedenog, u istraživanju su u sklopu korištenog upitnika postavljena **dva otvorena pitanja**: „Koje su 3 najpozitivnije stvari života u ovom zatvoru?“ i „Koje su 3 najnegativnije stvari života u ovom zatvoru?“. Na pitanje „Koje su tri najpozitivnije stvari života u zatvoru“, ispitanice na 1. mjestu najčešće navode: *posao i rad, posjete, disciplinu te pomoć voditeljice tretmana*.

Pojedinačno se navode sljedeći odgovori: aktivnosti, briga za druge, „cijene me“, čistoća, „da možeš odspavati“, higijena, higijenski paketići, izlazak u grad, kolegice, kontakt s obitelji, kontrola i korektnost osoblja, Kućni red, neograničeni telefonski kontakti, Otvoreni odjel – sloboda kretanja, par prijateljstava za cijeli život, poznanstva, pravosudna policija, pristojna hrana, pristupačnost i profesionalnost pravosudne policije, rad u vrtu, radne navike i razne radionice.

Nadalje, na 2. mjestu najčešće navode: *posao, higijenu i čistoću, izlazak u grad te službenike pravosudne policije*. Pojedinačno se navode sljedeći odgovori: čitanje, „da nisi gladan“, „da se

slažemo“, disciplina, dobrotu, dozvola komunikacije s drugim osobama, održavanje higijene, hrana, izlasci na vikend, kolegice s odjela, posjeti obitelji, kontakt s obitelji, mogućnost posjeta, korištenje audio uređaja, ljubaznost i susretljivost, mogućnost kupovanja, mogućnost obrazovanja, mogućnost slobodnih aktivnosti, „moja šefica“ (strukovna učiteljica), odlazak na posao, izlazak u mjesto prebivališta, odnos osoblja i zatvorenika, odnos osoblja prema pojedincu, „tretman nas sluša kao čovjeka“, pogodnosti i „pojedinci iz pravosudne policije“.

Na 3. mjestu najpozitivnijih stvari života u zatvoru najčešće navode: ***dobri higijenski uvjeti, mogućnosti rada i edukacije te posjete i prirodu koja ih okružuje***. Pojedinačno se navode sljedeći odgovori: boravak na „Đokiću“, cijenjenje vanjskog svijeta, da se možeš okupati, disciplina, dobar odnos s pravosudnom policijom, igre, izvanzatvorske pogodnosti, korištenje klime kod velikih vrućina, naučiš samostalnost, „neki pravosudni policajci“, Odjel tretmana – savjetnici, neograničenost u svakodnevnim potrebama, „pojedinci koje sam upoznala“, pravosudna policija, poštivanje i više cijenjenje malih stvari, pozitivna, „pozitivno mi je ovdje“, poznanstva i pranje rublja.

Nadalje, na pitanje „Koje su tri najnegativnije stvari života u zatvoru“, na 1. mjestu ispitanice najčešće navode: ***udaljenost od obitelji i sustav ocjenjivanja***. Pojedinačno se navode sljedeći odgovori: bespomoćnost, bez obitelji, daleko od svog grada – 750 km, distanciranje od zatvorenica, nema psihologa, doticaj s obitelji, droga, galama, grupiranje, gužva, hrana, iskorištavanje, kupovanje, laž, maltretiranje, prijetnja, medicinska skrb, nepoštivanje čovjeka, nedostatak ljubavi – obitelj, nedovoljna plaća, negativan doživljaj, nekvaliteta, neljubaznost, nemam negativnih iskustava, nemogućnost dodira s prirodom, nemogućnost intime, nemogućnost odlaska s djecom i obitelji u grad, nepisana pravila i nepoštivanje ljudskih bića.

Zatim, na 2. mjestu ispitanice najčešće navode: ***nemogućnost intime, nedostatak psihologa, nedostatak slobode kretanja, galamu, prehranu, premalo vremena na zraku, sistem pogodnosti i ponižavanje***. Pojedinačno se navode sljedeći odgovori: agresivno ponašanje, bahato i nekulturno ponašanje zatvorskih službenika, bez obitelji, čitanje osobnih dokumenata, dvoličnost, galama, gužva, hrana, iskorištavanje zatvorenica za rad, izoliranost, „jasno definiranih pravila nema - kako tko odluči tako će biti“, „maltretiranje na psihičkoj bazi – ponižavanje“, medicinski tretman, „miješanje“ zatvorenica svih odjela, nepoštivanje ljudskih prava, neadekvatna zdravstvena zaštita, nedovoljno sredstava za dostojanstveno izdržavanje kazne i nedovoljno vjerskih aktivnosti.

Na 3. mjestu najnegativnijih stvari života u zatvoru ispitanice najčešće navode: kažnjavanje i ograničavanje pogodnosti, nedostatak adekvatne stručne podrške (prvenstveno psihologa), nepravedan sustav ocjenjivanja i odnosa prema zatvorenicama, nošenje uniforme i zdravstvena skrb. Pojedinačno se navode sljedeći odgovori: škrtost zdravstvene zaštite, agresivno ponašanje određenih pravosudnih policajaca, ograničavanje pogodnosti, dodir s vanjskim svijetom, droga, hodanje u stroju, odvojenost od obitelji, izolacija, „kažnjavanje s minusima bez razloga“, krađa, loša hrana, malo posjeta, nedostatak adekvatne stručne pomoći, „nema psihologa koji bi slušali zatvorenice koje imaju puno problema, nema suradnje“.

7. Rasprava

Rezultati ovog istraživanja pokazali su, kako **zatvorenice sastavnice kvalitete života procjenjuju prosječnima do iznadprosječnima**, što je u skladu s našim očekivanjima, no kada se zatvorenice pitalo da samoprocjene ukupnu kvalitetu života na Likertovoj skali od 1 do 10, rezultati su pokazali **ispodprosječnu razinu kvalitete života zatvorenica**, s prosječnom ocjenom od 4,45. Ovo je prilično niska ocjena, što može odražavati izazove s kojima se zatvorenice suočavaju u svakodnevnom životu u Kaznionici. Međutim, kada se analiziraju pojedinačni aspekti kvalitete života, vidljivo je da su percepcije različite:

- **Sigurnost** je ocijenjena iznadprosječno ($M = 63,16$), što sugerira da se zatvorenice uglavnom osjećaju sigurnima unutar Kaznionice i pozitivan je pokazatelj u kontekstu zatvorskog okruženja.
- **Autonomija** je ocijenjena prosječno ($M = 45,75$), što može ukazivati na ograničenja u slobodi donošenja odluka i očekivano je u zatvorskom okruženju, ali nije percipirano kao izrazito negativno.
- **Odnosi** su procijenjeni ispodprosječnima ($M = 116,71$), što može odražavati izazove u interpersonalnim odnosima unutar zatvorske zajednice i čest je problem u takvim okruženjima.
- **Kontakti s vanjskim svijetom** ocijenjeni su prosječnima ($M = 12,56$), što ukazuje na to da zatvorenice imaju određeni, ali ograničeni kontakt s vanjskim svijetom.
- **Aktivnosti, sadržaji i pogodnosti** unutar zatvora ocijenjeni su iznadprosječno ($M = 21,75$ i $M = 27,74$). Ovo može značiti da su zatvorenice zadovoljne dostupnim

aktivnostima i pogodnostima, što može pozitivno utjecati na njihovo svakodnevno iskustvo.

- **Mentalno zdravlje** također je procijenjeno iznadprosječno ($M = 41,13$), što sugerira, da unatoč izazovima, zatvorenice percipiraju svoje mentalno zdravlje kao relativno dobro.

Rezultati u skladu s našim očekivanjima i navedenom teorijom autonomije, teorijom održavanja sigurnog okruženja, teorijom socijalne podrške i socijalne integracije te teorijom institucionalne korelacije, kao i s prethodnim istraživanjima koja su pokazala kako se u kontekstu zatvora, autonomija odnosi na stupanj kontrole i izbora koji zatvorenici imaju nad svojim svakodnevnim aktivnostima i odlukama. Čak i unutar ograničenja zatvorskog okruženja, povećanje percipirane autonomije može značajno poboljšati dobrobit zatvorenika. Nadalje, održavanje društvenih veza, ostvarivanje osjećaja sigurnosti i njegovanje osjećaja pripadnosti ključni su za kvalitetu života zatvorenica.

S obzirom da se zatvorska okruženja značajno razlikuju od vanjskog svijeta, čimbenici kao što su ograničena sloboda, nedostatak privatnosti i sigurnosni problemi utječu na kvalitetu života zatvorenica, a stigma povezana sa zatvorom može utjecati na samopoimanje i kvalitetu života što je u skladu s navedenom teorijom autonomije prema kojoj je ona jedno od osnovnih ljudskih prava i potreba. Osim toga, moguće je da sastavnice kvalitete života, a koje su obuhvaćene upitnikom, nisu toliko značajne zatvorenicama u cjelini te je moguće kako neke od sastavnica manje ili više utječu na subjektivnu procjenu ukupne kvalitete života. Također, moguće je da je zatvorenicama Likertova skala od 1 do 10 bila preapstraktna pa rezultati zapravo ne odražavaju njihove realne stavove.

Nadalje, druga hipoteza je djelomično potvrđena. S obzirom na **ranije izdržavanje kazne zatvora**, pokazalo se kako zatvorenice koje prethodno nisu bile u zatvoru iskazuju više razine kvalitete života od zatvorenica koju su ranije izdržavale kaznu zatvora te se pokazalo kako postoji statistički značajna razlika u kvaliteti života za sve subskale, s obzirom na toda zatvorenice koje izdržavaju dulju kaznu zatvora procjenjuju nižima sastavnice kvalitete života, što je u skladu s našim očekivanjima i rezultatima prethodnih istraživanja. Prema teoriji sigurnog okruženja, zatvorenici sličnog rizika imaju veću vjerojatnost povratka u zatvor kada su smješteni u ustanove visokog stupnja sigurnosti pa ne čudi da zatvorenice koje prethodno

nisu bile u zatvoru iskazuju više razine kvalitete života od zatvorenica koje su ranije izdržavale kaznu zatvora.

Nadalje, rezultati su u skladu i s teorijom socijalne podrške i socijalne integracije budući da zatvorenice koje izdržavaju duže kazne često imaju problema s održavanjem odnosa s obitelji i prijateljima, zbog produljenog trajanja kazne. Ova izolacija može duboko utjecati na kvalitetu života zatvorenica, kao i na dobrobit onih koji su im bliski. Osobama koje nikada nisu bile osuđivane ili koje su prvi put počinile neko kazneno djelo, isto im se uzima kao olakotna okolnost pa mogu dobiti manje kazne, djelomično uvjetne ili uvjetne osude, imaju očuvan osobni ili profesionalni život, dok istraživanja pokazuju kako opetovani boravak u zatvoru može imati negativne učinke na životnu putanju pojedinca i sliku o sebi (Adler Markoff & Associates, 2021; Jaksa, W., n. d.). Nadalje, duže zatvorske kazne mogu pogoršati osjećaj usamljenosti, odvojenosti i gubitka društvenih veza, što pridonosi nižoj samoprocjeni kvalitete života (Cunha, Castro Rodrigues, Caridade, i sur., 2023).

U odnosu na prethodna iskustva boravka u zatvoru, većina je žena (66,7 %) prvi put u zatvoru. To ukazuje na nekoliko stvari, uključujući činjenicu da mnoge žene počinu kazneno djelo koje je rezultiralo zatvorskom kaznom tek nakon dužeg razdoblja života izvan kriminalnih aktivnosti, ili da kazneni sustav u kojem se nalaze nije ranije uključivao zatvorsku kaznu za njihove prijestupe. S druge strane, 22,5 % zatvorenica već je jednom bilo na izdržavanju kazne, što ukazuje na ponavljanje kriminalnih aktivnosti nakon što su već bile kažnjene. Ovo može upućivati na nedostatke u sustavu rehabilitacije, gdje zatvor možda nije imao željeni preventivni učinak. Manji postotak, 10,8 % zatvorenica, ima znatno više iskustva sa zatvorskim sustavom, s dva do pet prijašnjih boravaka u zatvoru. To sugerira ozbiljnije, ili ponavljajuće kriminalne aktivnosti i može biti pokazatelj da je ovoj grupi žena teže reintegrirati se u društvo nakon odsluženja kazne, možda zbog nedovoljnih programa podrške i resocijalizacije. U konačnici, ovi podaci mogu potaknuti daljnju analizu i razvoj programa koji bi se fokusirali na sprječavanje prvih počinitelja od povratka u kriminal, kao i na pružanje bolje podrške onima koji se suočavaju s recidivom.

Uzimajući u obzir **vrstu Odjela u Kaznionici** na kojemu se nalaze, pokazalo se kako ne postoji statistički značajna razlika na svim subskalama kvalitete života zatvorenica, što nije u skladu s našim očekivanjima, jer su navedena istraživanja i teorije pokazale kako percipirani osjećaj autonomije, ostvarivanja i održavanja socijalnih veza, njegovanja osjećaja pripadnosti i

sigurnosti utječu na kvalitetu života zatvorenica, a isti se bitno razlikuju prema vrsti Odjela na kojemu se zatvorenice nalaze (npr. mogućnost korištenja pogodnosti izlaska izvan Kaznionice u grad Požegu ili u mjesto prebivališta), no isto se može objasniti činjenicom, da je riječ o prigodnom uzorku, jer se 48 % zatvorenica nalazi na Zatvorenom odjelu te većina njih ostvaruje redovite kontakte s vanjskim svijetom. Također, moguće je da druge sastavnice kvalitete života imaju veći utjecaj na procjenu kvalitete života zatvorenica te da vrsta Odjela ne utječe značajno na tu procjenu.

Raspodjela zatvorenica po različitim Odjelima u Kaznionici u Požegi - (48% na Zatvorenom odjelu, 21,6% na Poluotvorenom odjelu i 29,4% na Otvorenom odjelu) pruža uvid u strukturu zatvoreničke populacije, ozbiljnost njihovih kaznenih djela, te procjenu njihove rizičnosti i sposobnosti za rehabilitaciju. Činjenica, da je gotovo polovica zatvorenica smještena na Zatvorenom odjelu, sugerira da značajan dio populacije čine zatvorenice koje su počinile ozbiljnija kaznena djela, ili se smatraju visoko rizičnima te se prema njima provode strože mjere sigurnosti. Zatvorenice u Zatvorenom odjelu trebaju intenzivnije rehabilitacijske programe, kao i psihološku i socijalnu podršku kako bi se smanjio rizik od recidiva nakon izlaska iz Kaznionice. Grupa zatvorenica koje borave na Poluotvorenom odjelu je manje rizična i često uključuje one koje su počinile manje ozbiljna kaznena djela ili su bliže ispunjenju uvjeta za uvjetni otpust. Poluotvoreni odjeli omogućavaju veći stupanj slobode, ali uz određena ograničenja, a visoki postotak zatvorenica u Otvorenom odjelu upućuje na to da značajan dio zatvorenica ispunjava kriterije za blaže uvjete izdržavanja kazne (zatvorenice koje su pri kraju izdržavanja kazne, koje se korektno ponašaju ili su počinile manje ozbiljna kaznena djela).

Nadalje, pokazalo se, kako postoji statistički značajna razlika na subskalama „**sigurnost**“, „**autonomija**“, „**odnosi**“ i „**mentalno zdravlje**“, s obzirom na to jesu li zatvorenice bile pod stegovnom odgovornošću ili nisu, jer zatvorenice koje su bile stegovno odgovorne pokazuju niže razine kvalitete života, što je u skladu s našim očekivanjima, budući da utvrđena stegovna odgovornost uključuje izricanje stegovne mjere. Navedeno može prema teoriji autonomije dovesti do smanjenja kvalitete života budući da se izricanjem stegovnih mjera smanjuje mogućnost utjecaja na donošenje odluka i percipirani osjećaj autonomije, odnosno stupanj kontrole i izbora koji zatvorenice imaju nad svojim svakodnevnim aktivnostima i odlukama. Nadalje, prema teoriji socijalne podrške i socijalne integracije ukidanjem pogodnosti ili upućivanja u samicu smanjuju se socijalni kontakti i socijalna podrška. Osim toga, samo počinjenje stegovnih prijestupa može ukazivati na lošiju prilagodbu zatvorskom sustavu što,

prema teoriji institucionalne korelacije i teoriji održavanja sigurnog okruženja može utjecati na percipiranu kvalitetu života. Istraživanja konzistentno pokazuju kako zatvorenici, i muškarci i žene, doživljavaju znatno lošiju fizičku i psihičku kvalitetu života u usporedbi s općom populacijom, a čimbenici koji pridonose ovoj smanjenoj kvaliteti života uključuju samo zatvorsko okruženje, nedostatak autonomije, ograničene društvene interakcije i ograničen pristup resursima, koji postaju dodatno ograničeni ako dođe do stegovnog kažnjavanja (Dore, 2010). Samo zatvaranje negativno utječe na mentalno zdravlje, što dovodi do psihopatoloških simptoma kao što su depresija, tjeskoba i ljutnja. Navedeni izazovi mentalnog zdravlja dodatno utječu na dobrobit zatvorenika i njihovu sposobnost da se nakon izlaska na slobodu uspješno reintegriraju u društvo. Štoviše, pokazalo se, da se nakon puštanja na slobodu, bivši zatvorenici suočavaju s većim rizikom od smrti, osobito u prvih nekoliko tjedana, s predoziranjem drogama i samoubojstvom, kao vodećim uzrocima (Shepard, 2024).

Rezultati nam pokazuju i kako ne postoji statistički značajna razlika u procjeni kvalitete života zatvorenica u Kaznionici s obzirom na njihove socio-demografske karakteristike poput **dobi, državljanstva, nacionalnosti i religije** te je treća hipoteza odbačena što nije u skladu s našim očekivanjima, budući da smo u skladu s navedenim teorijama očekivali kako će osobe starije dobi, stranci te osobe koje nisu kršćani ili državljani Republike Hrvatske pokazivati niže razine kvalitete života. Dobiveni rezultati mogu se objasniti činjenicom da je uzorak bio prigodan te da je značajna većina sudionica kršćanske vjeroispovijesti, Hrvatice i državljanke Republike Hrvatske. Nadalje, to znači da su zatvorenice, bez obzira na svoje socio-demografske karakteristike, slične u svojim percepcijama kvalitete života u zatvoru. Ovi rezultati mogu ukazivati na to da percepcija kvalitete života u zatvoru više ovisi o drugim faktorima, poput uvjeta unutar Kaznionice, osobnog mentalnog stanja, odnosa s drugim zatvorenicama ili zatvorskim osobljem, a ne nužno i o sociodemografskim razlikama među zatvorenicama. Važno je osvrnuti se i na **raspon dobi zatvorenica u Kaznionici**, koji se kreće od 20 do 82 godine, što donosi sa sobom razne prednosti i nedostatke koji mogu utjecati na svakodnevni život i njihovu rehabilitaciju. Moguće prednosti su raznolikost životnih iskustava i međugeneracijska podrška, jer starije zatvorenice mogu ponuditi bogatstvo životnih iskustava i mudrosti, što može pomoći mlađim zatvorenicama u učenju iz tuđih grešaka i donošenju boljih odluka u budućnosti. Nadalje, mlađe i starije zatvorenice često imaju različite interese i prioritete, što može smanjiti rizik od sukoba između zatvorenica unutar iste dobne skupine. Nedostaci mogu biti: različite potrebe i interesi (npr. mlađe zatvorenice mogu imati različite potrebe u obrazovanju i karijeri,

dok starije mogu trebati veću medicinsku skrb), generacijski jaz, zdravstveni problemi starijih zatvorenica te može biti teško osigurati da sve zatvorenice imaju jednak pristup programima i aktivnostima prilagođenih njihovoj dobi.

Također, rezultati istraživanja su pokazali, kako ne postoji statistički značajna razlika u kvaliteti života na svim subskalama kod zatvorenica, sobzirom na **probleme vezane uz konzumaciju opojnih sredstava** (alkohola i droga) i uključenost u liječenje od ovisnosti te je četvrta hipoteza odbačena, što nije u skladu s našim očekivanjima i prethodnim istraživanjima. Ovakvi rezultati mogu se objasniti činjenicom da je uzorak bio prigodan te da je većina ispitanica (80,4%) izjavila je da nisu imale problema s ovisnošću prije dolaska u zatvor. Manji postotak, 11,8%, prijavio je probleme s drogom, dok je 4,9% imalo problema s alkoholom. Najmanji udio, 1%, navodi da su imale probleme i s alkoholom i s drogom. Ovo pokazuje da, iako određeni broj ispitanica dolazi u zatvor s problemima ovisnosti, većina njih nije imala ovakvih problema prije ulaska u zatvor. Ovi podaci mogu biti korisni za razumijevanje potreba za rehabilitacijskim programima u zatvoru, kao i za razvoj preventivnih mjera.

Rezultati socio-demografskih obilježja zatvorenica pokazuju značajnu pretežitu pripadnost hrvatskoj nacionalnosti. Analizom ovakvih rezultata, moguće je uočiti nekoliko prednosti i nedostataka koje ovakav demografski sastav može imati u odnosu na kvalitetu njihovog života za vrijeme boravka u Kaznionici. Kao prednosti, možemo navesti činjenicu da to što je većina zatvorenica iz iste nacionalne skupine, rezultira lakšom uspostavom međusobnog razumijevanja i komunikacije, a zajednički jezik i kulturne norme mogu pridonijeti smanjenju sukoba i olakšati socijalnu integraciju unutar zatvora. Nadalje, zatvorenice koje dolaze iz iste nacionalne zajednice mogu pružati međusobnu podršku i razumijevanje, što može biti korisno za njihovu prilagodbu i smanjenje stresa vezanog uz boravak u zatvoru, a s obzirom na relativno malu prisutnost drugih nacionalnih skupina, može se smanjiti mogućnost kulturalnih sukoba i napetosti između različitih etničkih grupa unutar Kaznionice. Kao moguće nedostatke navodimo, da se pripadnice manje zastupljene nacionalne skupine, kao što su srpske, bošnjačke i romske zatvorenice, mogu se osjećati izolirano ili marginalizirano, što može utjecati na njihovu psihološku dobrobit i socijalnu integraciju. K tome, dominacija jedne nacionalne skupine može ograničiti raznolikost perspektiva i iskustava unutar Kaznionice, što može utjecati na kvalitetu rehabilitacijskih programa i društvenih interakcija. Mogući su i potencijalni problemi s integritetom i integracijom, ako se politika ili praksa u Kaznionici ne prilagodi

potrebama manjih nacionalnih skupina, što može otežati njihov proces rehabilitacije i reintegracije u društvo nakon izlaska iz zatvora.

Podaci o duljini kazne zatvora zatvorenica u Kaznionici u Požegi pružaju uvid u prirodu i težinu počinjenih kaznenih djela te strukturu zatvoreničke populacije. Iz njih se može zaključiti da najveći postotak zatvorenica izdržava kaznu manju od jedne godine, što sugerira da je značajan broj njih osuđen za lakša kaznena djela, koja ne nose duge kazne. Ovaj veliki postotak kratkotrajnih kazni ukazuje na visoku fluktuaciju zatvoreničke populacije, što zahtijeva stalno prilagođavanje programa za resocijalizaciju i integraciju, budući da se zatvorenice brzo izmjenjuju. Obzirom da će se dio njih vjerojatno brzo vratiti u društvo, nužna je usmjerenost na pružanje intenzivnih, kratkoročnih rehabilitacijskih programa koji im mogu pomoći da se bolje prilagode životu izvan zatvora. Za skupinu zatvorenica koja izdržava dulje kazne, od 1 do 2 godine (20,6%) i od 2 do 4 godine (17,6%), što sugerira da su osuđene za ozbiljnija kaznena djela, potrebna je dublja rehabilitacijsocijalizacija zahtijevaju duži vremenski okvir i kompleksnije programe koji se fokusiraju na promjenu ponašanja, obrazovanje i pripremu za povratak u društvo. Značajan postotak zatvorenica služi kazne između 4 i 10 godina (20,6%) što ukazuje na počinjenje težih kaznenih djela te je prema njima nužno provoditi dugotrajnije programe rehabilitacije i podrške, jer dugotrajni boravak u zatvoru može utjecati na njihove društvene vještine i prilagodbu nakon izlaska. Duže kazne zatvora (više od 10 godina - 4,9% do više od 15 godina - 4,9%) izdržava manji broj zatvorenica, što ukazuje na to da su ovakvi slučajevi relativno rijetki. Ove zatvorenice suočavaju se s dugim periodima rehabilitacije i potrebni su im posebno osmišljeni programi koji uključuju psihološku podršku, obrazovanje i pripremu za povratak u društvo nakon dugog perioda izolacije.

Podaci nam pokazuju i da je relativno mali postotak ispitanica (12,7%) bio **stegovno odgovoran**, odnosno da su im izricane stegovne mjere. To znači da su one prekršile određena pravila ili propise, što je rezultiralo sankcijama unutar zatvorskog sustava. S druge strane, velika većina ispitanica (86,3%) nikada nije bila stegovno odgovorna, što sugerira da su se pridržavale pravila i nisu bile uključene u incidente koji bi zahtijevali disciplinske mjere. Ovi podaci ukazuju na činjenicu to da većina zatvorenica u tom uzorku poštuje zatvorske propise i ponaša se u skladu s njima, što može biti povezano s uspješnijom rehabilitacijom i reintegracijom nakon izdržavanja kazne.

Podaci koji nam pružaju uvid u **socijalne kontakte i podršku** koju ispitanice imaju dok su u zatvoru, pokazuju da većina ispitanica (68,6%) ima posjete u zatvoru, što ukazuje na to da imaju socijalnu podršku izvana. Ove posjete mogu biti ključne za mentalno zdravlje i dobrobit zatvorenica, jer održavanje veza s vanjskim svijetom može pomoći u smanjenju osjećaja izolacije i podržati proces rehabilitacije. Većina ispitanica (71,6%) nema prebivalište u blizini zatvora, što može otežati učestalost posjeta. Unatoč tome, značajan postotak njih ima posjete, što sugerira da članovi njihovih obitelji i prijatelji ulažu napor da ostanu povezani unatoč geografskim preprekama. Velika većina ispitanica održava redovan kontakt s članovima obitelji (86,3%) putem telefonskih razgovora ili dopisivanjem, što dodatno naglašava važnost socijalne podrške. Ovi oblici komunikacije mogu djelovati kao važan izvor emocionalne podrške i mogu olakšati prilagodbu životu u zatvoru.

Odgovori ispitanica na pitanje o **najpozitivnijim stvarima u životu** u zatvoru mogu se tumačiti na nekoliko načina, pri čemu svaki odgovor reflektira specifične aspekte njihove situacije i potrebe u zatvoru, a na 1. mjestu najčešće navode: ***posao i rad, posjete, disciplinu te pomoć voditeljice tretmana***.

Rad u zatvoru može pružiti zatvorenicama osjećaj svrhe, odgovornosti i postignuća, normalnosti i rutine, pomaže im da ispune vrijeme i drži ih angažiranim, što može smanjiti osjećaj izolacije i depresije. Posao može pomoći u strukturiranju dana i olakšati mentalnu prilagodbu, a često uključuje i mogućnosti za stjecanje novih vještina koje mogu biti korisne nakon izlaska iz zatvora te zaradu vlastitog novca dok su u zatvoru, što pridonosi njihovoj financijskoj neovisnosti o članovima obitelji. Posjete obitelji i prijatelja ključne su za održavanje emocionalne povezanosti s vanjskim svijetom. One omogućavaju zatvorenicama da se osjećaju podržano i povezano, što je važno za njihovo mentalno zdravlje. Posjete također mogu pružiti motivaciju za pozitivno ponašanje i planiranje budućnosti nakon izlaska iz zatvora.

U zatvoru, disciplina može imati dvostruko značenje. S jedne strane, ona može pomoći zatvorenicama da uspostave strukturu i red u svom životu, što može biti posebno važno za one koje su ranije imale kaotičan ili neuređen život. Disciplina ih može potaknuti na odgovornost, samokontrolu i pozitivne promjene u ponašanju.

Voditelj tretmana ima važnu ulogu u rehabilitaciji zatvorenica. Pomoć od strane voditelja tretmana može se odnositi na psihološku podršku, savjetovanje, organizaciju rehabilitacijskih programa ili pripremu za život nakon zatvora, što im može pomoći da se lakše nose s boravkom u zatvoru.

Ovi odgovori ukazuju na to da ispitanice prepoznaju važnost strukture, podrške i smislenog angažiranja tijekom boravka u zatvoru. Iako život u zatvoru nosi mnoge izazove, ove tri stvari mogu im pomoći u očuvanju mentalnog zdravlja, održavanju kontakta s vanjskim svijetom i pripremi za eventualni povratak u društvo.

Nadalje, na 2. mjestu u 3 najpozitivnije stvari života u zatvoru zatvorenice navode: ***posao, higijenu i čistoću, izlazak u grad te službenike pravosudne policije***

Osim radnog angažmana, ovdje navode i druge stvari koje pridonose njihovom osjećaju pozitivnosti unatoč životu u zatvoru. Održavanje higijene i čistoće unutar zatvora može značajno utjecati na kvalitetu života zatvorenica. Čista i uredna okolina pridonosi općem osjećaju dobrobiti, smanjuje stres i može pomoći u održavanju mentalnog zdravlja. Osim toga, higijena i čistoća su bitni za prevenciju bolesti i stvaranje ugodnijeg okruženja.

Iako može biti ograničen, izlazak iz zatvora u grad može pružiti zatvorenicama osjećaj slobode i povezanosti sa svijetom izvan zatvora. Takvi izlasci mogu donijeti osjećaj normalnosti i osvježiti svakodnevicu, čime se smanjuje osjećaj izolacije.

Odnos sa službenicima pravosudne policije može značajno utjecati na iskustvo zatvorenica. Ako su službenici pravosudne policije pristupačni, pravedni i podržavajući, to može poboljšati ukupno iskustvo zatvorenica i pridonijeti njihovom osjećaju sigurnosti i poštovanja. Sve u svemu, ove tri stavke ukazuju na to da zatvorenice pronalaze pozitivne aspekte u svojoj svakodnevici unatoč okolnostima u kojima se nalaze, te da održavanje neke razine normalnosti i kontakta s vanjskim svijetom može imati važnu ulogu u njihovom mentalnom zdravlju i općem zadovoljstvu.

Na 3. mjestu najpozitivnijih stvari života u zatvoru zatvorenice najčešće navode: ***dobri higijenski uvjeti, mogućnosti rada i edukacije te posjete i prirodu koja ih okružuje.***

Iako je život u zatvoru daleko od idealnog, zatvorenice uviđaju vrijednost u stvarima koje im omogućuju održavanje osobne higijene, pružaju im prilike za rad i učenje te im omogućuju

kontakt s vanjskim svijetom i prirodom. Osim toga, boravak u okruženju gdje imaju pristup prirodi, makar i u ograničenom obliku, može imati pozitivan utjecaj na psihičko zdravlje, pružajući im osjećaj mira i povezanosti s okolinom. Ove stvari im pomažu da se nose s izazovima zatvorskog života i održavaju određeni nivo kvalitete života.

Na pitanje „Koje su tri najnegativnije stvari života u zatvoru“, na 1. mjestu zatvorenice najčešće navode: ***udaljenost od obitelji i sustav ocjenjivanja.***

Udaljenost od obitelji na vrhu je popisa najnegativnijih aspekata života u zatvoru. Zatvorenice često doživljavaju izolaciju i emocionalnu bol zbog odvojenosti od svojih obitelji. Obiteljske veze su ključne za emocionalnu stabilnost i podršku, a njihova odsutnost može dovesti do osjećaja usamljenosti, tuge i anksioznosti. Nedostatak redovitih kontakata s voljenima može dodatno otežati prilagodbu na zatvorski život i pogoršati mentalno zdravlje zatvorenica.

Sustav ocjenjivanja može se odnositi na način na koji se ponašanje zatvorenica procjenjuje i kako se te ocjene koriste za donošenje odluka o njihovim uvjetima u zatvoru, uključujući mogućnosti za rad, edukaciju ili ranije puštanje na slobodu. Zatvorenice mogu sustav ocjenjivanja doživljavati kao nepošten, nejasan ili nepravedan. Ako osjećaju da su ocjenjivane na način koji nije transparentan ili na temelju subjektivnih kriterija, to može izazvati frustraciju, osjećaj bespomoćnosti i nesigurnost u vezi s njihovom budućnošću u zatvoru.

Ukratko, najnegativnije aspekte života u zatvoru zatvorenice vide u emocionalnoj patnji zbog odvojenosti od obitelji i u percepciji nepravednosti ili nesigurnosti povezanoj sa sustavom ocjenjivanja. Ovi faktori dodatno pogoršavaju stres i nelagodu povezane s boravkom u zatvoru.

Na drugom mjestu među najnegativnijim aspektima života u zatvoru, zatvorenice često navode četiri različita čimbenika: ***posao, higijenu i čistoću, izlazak u grad te službenike pravosudne policije.***

Iako su mogućnosti rada u zatvoru ranije navedene kao nešto pozitivno, ovdje se može pretpostaviti da se zatvorenice žale na prirodu, uvjete ili vrstu posla koji im je dostupan. Rad u zatvoru mogu doživljavati teškim, loše plaćenim, monotonim ili neadekvatnim u odnosu na njihove kvalifikacije i interese, što može pridonijeti osjećaju nezadovoljstva.

Iako su dobri higijenski uvjeti spomenuti kao pozitivni, neke zatvorenice te standarde ne doživljavaju dovoljno kvalitetnim.

Zatvorenice mogu imati problema s neodobrenim, ograničenim ili kontroliranim izlascima u grad. Ograničen pristup vanjskom svijetu može izazvati frustraciju, osjećaj zatočenosti i nedostatak slobode. Ako su dopušteni izlasci u grad rijetki ili povezani s brojnim ograničenjima, to može pogoršati osjećaj izoliranosti i otuđenosti (posebno za zatvorenice u zatvorenim uvjetima).

Nadalje, neke zatvorenice navode negativna iskustva s osobljem zatvora, odnosno službenicima pravosudne policije. To može uključivati neprijateljski odnos, nepoštovanje, zlouporabu moći ili nedostatak empatije i razumijevanja. Ako zatvorenice doživljavaju službenike kao nepravedne ili surovo nastrojene, to može značajno utjecati na njihovu dobrobit i osjećaj sigurnosti.

Na trećem mjestu među najnegativnijim aspektima života u zatvoru, zatvorenice najčešće navode: nemogućnost intime, nedostatak psihologa, nedostatak slobode kretanja, galamu, prehranu, premalo vremena na zraku, sistem pogodnosti i ponižavanje.

U zatvoru je omogućeno, no ponekad teško i nemoguće (npr. zbog sigurnosnih razloga, udaljenosti i sl.) održavati intimne odnose, bilo s partnerom izvan zatvora ili onim koji se također nalazi na izdržavanju kazne zatvora. Odsutnost intime može stvoriti osjećaj emocionalne praznine, frustracije i izolacije. Intimnost je važan dio ljudske prirode, a njeno uskraćivanje može imati značajan utjecaj na mentalno i emocionalno zdravlje. Nedostatak pristupa psihološkoj podršci može biti ozbiljan problem za zatvorenice koje se suočavaju s visokim razinama stresa, depresije, anksioznosti i drugih mentalnih poteškoća. Bez adekvatne psihološke pomoći, ove poteškoće mogu se pogoršati, što dodatno otežava prilagodbu životu u zatvoru i negativno utječe na rehabilitaciju.

Ograničena sloboda kretanja unutar zatvorskog prostora može dovesti do osjećaja klaustrofobije i dodatno pogoršati osjećaj zatočenosti. Sloboda kretanja je osnovna ljudska potreba, a njeno ograničenje može stvoriti osjećaj bespomoćnosti i frustracije.

Buka i galama unutar zatvora mogu biti izuzetno stresni i narušavati mir, koncentraciju i kvalitetu sna. Ovo može dovesti do povećane nervoze, iritabilnosti i stresa među zatvorenicama, što dodatno otežava svakodnevni život u zatvoru.

Neke zatvorenice nisu zadovoljne prehranom, što može upućivati na njihovu procjenu da je

kvaliteta hrane loša, neukusna, jelovnik monoton, obroci nisu nutritivno bogati neprilagođeni su njihovim potrebama i navikama, što može rezultirati nezadovoljstvom.

Procjena nekih zatvorenica je i da nedovoljno vremena provode na otvorenom, na svježem zraku (uz napomenu da samo zatvorenice Zatvorenog odjela imaju ograničeno vrijeme boravka na otvorenom prostoru), što može utjecati na njihovo fizičko i mentalno zdravlje. Boravak na otvorenom prostoru važan je za održavanje zdravlja, smanjenje stresa i općenito boljeg raspoloženja.

Nadalje, sustav pogodnosti može biti viđen kao nepravedan ili diskriminatoran. Ako se o odobravanju pogodnosti odlučuje na način koji zatvorenice doživljavaju kao nepravedan, to može izazvati frustraciju, zavist i sukobe unutar zatvorske zajednice.

Iskustva ponižavanja, bilo od strane drugih zatvorenica ili zatvorskog osoblja, mogu imati duboko negativan utjecaj na samopoštovanje i mentalno zdravlje zatvorenica. Ponižavanje može uključivati verbalno zlostavljanje, nepoštovanje, ili nehumano postupanje, što dodatno otežava ionako težak život u zatvoru.

Postoji nekoliko **nedostataka i ograničenja ovog istraživanja**. Uzorak je bio prigodan pa je stoga smanjena mogućnost generalizacije podataka, a budući da je istraživanje korelacijskog karaktera, nije moguće zaključivati o uzročno - posljedičnoj vezi. Također, s obzirom na vrstu istraživanja, bilo bi korisno usporediti ove rezultate s onima kojima bi se (na sličnom uzorku) procjenjivala kvaliteta života žena izvan zatvora, kao i muških zatvorenika koji borave u Kaznionici u Požegi.

Ograničena je i mogućnost uspoređivanja s rezultatima istraživanja iz drugih zemalja, s obzirom na različitosti u društvenim kontekstima, obzirom na materijalne uvjete, socijalne aspekte, zdravstvenu skrb, zakonska prava i sigurnosne mjere

Nadalje, postavlja se i pitanje mogućeg davanja socijalno poželjnih odgovora, s obzirom na to da je riječ o zatvorenicama koje aktualno izdržavaju kaznu zatvora.

Također, istraživanja se često ne bave na odgovarajući način različitim potrebama specifičnih podskupina unutar ženske zatvoreničke populacije, kao što su starije žene, žene s invaliditetom ili one iz različitih kulturnih sredina te bi se buduća istraživanja trebala usmjeriti na navedene

podskupine. U istraživanju su korištene kvantitativne metode analize. Kombinacija kvalitativnih i kvantitativnih pristupa pružila bi sveobuhvatnije razumijevanje problema istraživanja. S obzirom da je ovo istraživanje bilo transverzalnog karaktera, buduća istraživanja trebala bi se baviti longitudinalnim istraživanjima koje prate promjene u kvaliteti života tijekom vremena, osobito nakon izlaska iz zatvora. Longitudinalni podaci ključni su za razumijevanje dugoročnih učinaka zatvora i programa rehabilitacije.

8. Zaključak

Na kvalitetu života zatvorenica utječu različiti čimbenici, uključujući mentalno zdravlje, pristup zdravstvenoj skrbi, obiteljske veze i samo zatvorsko okruženje.

Rezultati ovog istraživanja mogu pomoći stručnjacima u planiranju, organizaciji i provođenju programa, terapijskih tehnika, rodno specifičnih rehabilitacijskih programa, koji se bave jedinstvenim potrebama žena. Nadalje, rezultati nam mogu pomoći u razumijevanje zatvorskog okruženja specifičnog za zatvorenice, što nam zauzvrat pomaže razumjeti, kako se kvaliteta života zatvorenica mijenja tijekom vremena i pomaže nam identificirati karakteristike različitih sastavnica kvalitete života u zatvoru i njihov utjecaj na zatvorenice i njihovu resocijalizaciju. Osim toga, korištenjem provjerenih anketa, promatranja i intervjua, istraživači procjenjuju kvalitetu života i osoblja i zatvorenika, što daje informacije upravi kaznionica i zatvora o učinkovitosti, napretku i područjima za poboljšanje. Također, istraživanje je moguće replicirati u drugim kaznionicama, zatvorima i odgojnim zavodima, čime se mogu utvrditi relativne snage i slabosti među ustanovama. Ukratko, istraživanje kvalitete života u kaznionicama pomaže u poboljšanju upravljanja kaznionicama te promiče dobrobit i donosi informacije o nacionalnim politikama, koje se odnose na zatvorski sustav.

Zatvorenice često imaju veće stope problema s mentalnim zdravljem u usporedbi s muškim kolegama. Mnogi imaju povijest trauma, uključujući fizičko i seksualno zlostavljanje, što može pogoršati probleme mentalnog zdravlja. Osim toga, pristup odgovarajućoj zdravstvenoj skrbi značajan je problem. Mnogim zatvorima nedostaju potrebni resursi za pružanje sveobuhvatne medicinske i mentalne zdravstvene zaštite, što može dovesti do neliječenih stanja i pogoršanja zdravlja. Održavanje odnosa s obitelji, posebno s djecom, ključno je za dobrobit zatvorenica. Programi koji olakšavaju posjete obitelji i komunikaciju mogu značajno poboljšati kvalitetu njihovog života. Fizički uvjeti zatvora, uključujući prenapučenost, sanitarne uvjete i

pristup osnovnim potrepštinama poput higijenskih proizvoda, mogu uvelike utjecati na kvalitetu života. Iz navedenih razloga, potrebno je uspostaviti programe koji su usmjereni na zatvorenice koji su rodno osjetljivi. Ovi programi osmišljeni su za rješavanje specifičnih potreba zatvorenica, uključujući skrb s informacijama o traumi, usluge mentalnog zdravlja i liječenje ovisnosti. Nadalje potrebno je naglasiti važnost istraživanja kvalitete života zatvorenica te osigurati financiranje istoga putem državnih i nacionalnih politika. Istraživanja kvalitete života zatvorenica neophodna su iz nekoliko razloga: 1. razvoju politike: informiranje o politikama i praksi koje mogu poboljšati uvjete i tretman zatvorenica, 2. razvoj zagovaranja: isticanje jedinstvenih izazova s kojima se suočavaju zatvorenice, zalažući se za njihova prava i bolji tretman, 3. rehabilitacija: pomaganje u osmišljavanju učinkovitih programa rehabilitacije koji se bave specifičnim potrebama zatvorenica, u konačnici pomažući u njihovoj ponovnoj integraciji u društvo. Razumijevanje i rješavanje ovih čimbenika može dovesti do značajnih poboljšanja kvalitete života zatvorenica, promicanja boljeg mentalnog zdravlja, dobrobiti i uspješne reintegracije u društvo.

Buduća bi istraživanja vezano uz kvalitetu života zatvorenica trebala uzeti u obzir istraživane sastavnice kvalitete života, ali bi trebala biti i longitudinalnog karaktera, gdje bi se pratile promjene tijekom vremena, dajući uvid u dinamiku razvoja unutar zatvora, a rezultati mogu dati korisne i bitne informacije za donošenje odluka na nacionalnoj razini, temeljenih na dokazima. Odgovori dobiveni ovim istraživanjem važni su nam za analizu stanja, govore nam o klimi među zatvorenicama i tome kako se one međusobno doživljavaju te kako doživljavaju službenike Kaznionice, kao i postupanja, odnosno sve ono što prema njima čini u procesu resocijalizacije. Rezultati ovog istraživanja, stoga nam daju važne i nezanemarive smjernice za daljnji rad na poboljšanju kvalitete njihova života za vrijeme boravka na izdržavanju kazne zatvora i pripreme za život na slobodi u skladu sa zakonskim i društvenim normama. S obzirom na navedeno, i nadalje su nužne kontinuirane evaluacije, kroz praćenja stanja, kako bi se pronašla adekvatna rješenja za uočene probleme, kako bi dobile potrebnu podršku i pomoć, koja odgovara njihovim konkretno iskazanim potrebama, a realizacijom kojih bi se unaprijedila kvaliteta njihovog života i postigla glavna svrha izvršavanja kazne zatvora.

Rezimirajući navedeno, a kako bi se unaprijedila kvaliteta života zatvorenica u Kaznionici u Požegi, mogu se dati i neke konkretne **preporuke** u smislu:

- s obzirom na organizaciju rada i nedostatak službenika tretmana (psihologa, socijalnih pedagoga, socijalnih radnika), nužno je osigurati potreban broj izvršitelja tih poslova, a

sistematizaciju radnih mjesta i broja potrebnih službenika uskladiti s realnom situacijom (brojno stanje zatvorenica);

- u odnosu na gore navedeno, potrebno je iznaći načine i utvrditi okvirne standarde u odnosu na broj zatvorenica u tretmanskoj skupini po jednom službeniku tretmana, vodeći brigu o uvjetima u kojima radi i statusu zatvorenica (zatvoreni, poluotvoreni ili otvoreni uvjeti);
- revidirati opise poslova službenika tretmana (posebno u administrativnom dijelu), kako bi im se omogućilo obavljanje isključivo stručnih poslova i prisutnost na zatvoreničkim odjelima, kao i vrijeme koje je im potrebno za obavljanje redovnog individualnog i grupnog rad sa zatvorenicama;
- organizirati povremene edukacije službenika Kaznionice, koje bi sadržajno pokrivale područja zaštite ljudskih prava zatvorenica, posebno u odnosu na njihove specifične potrebe;
- nužne su i kontinuirane edukacije svih službenika Kaznionice koji su u neposrednom kontaktu i radu sa zatvorenicama, kako bi dobili potrebna stručna znanja i upute za postupanja prema njima (što se posebno odnosi na način komuniciranja);
- svim službenicima koji su u direktnom radu sa zatvorenicama nužno je organizirati redovne supervizijske sastanke, kako bi se detektirali problemi s kojima se nose i dobili potrebnu stručnu podršku i pomoć (što bi unaprijedilo kvalitetu njihovog rada);
- u odnosu na poboljšanje zdravstvene zaštite zatvorenica (i zatvorenika), potreba je za iznalaženjem načina da se osigura svakodnevna prisutnost liječnika u Kaznionici;
- nekim zatvorenicama članovi obitelji (uključujući i djecu) ne dolaze u posjet, jer (s obzirom na udaljenost) nemaju dovoljno novca za podmirenje putnih troškova, bilo bi dobro kroz sustav socijalne skrbi povremeno im osigurati ta sredstva, kako bi im se isto omogućilo;
- kroz suradnju sa sustavom obrazovanja, nužno je iznaći načina da se zatvorenicama omogući besplatno obrazovanje za određena zanimanja (a posebno kada je riječ o dužim kaznama), a što bi se realiziralo kroz suradnju s obrazovnim ustanovama na području grada Požege;
- službenici tretmana nerijetko se suočavaju s problemom nemogućnosti rješavanja poslijepenalnog prihvata nekih zatvorenica, jer ni nakon obavljenih svih mogućih kontakata s institucijama izvana nemaju rješenja (i nemaju kamo), stoga bi to područje trebalo zakonski regulirati, kako bi se znalo u čijoj je nadležnosti rješavanje tog problema.

LITERATURA

1. Adler Markoff & Associates (2021). Criminal Court Proceedings: First-Time vs. Repeat Offenders, <https://www.amalaw.com/blog/criminal-court-proceedings-first-time-vs-repeat-offenders/> (pristupljeno 16. 6. 2024.)
2. Babić, V., Josipović, M., Tomašević, G. (2006). *Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika*. Zagreb: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 13, broj 2/2006, str. 685-743. <https://hrcak.srce.hr/en/file/130351> (posjećeno 2. 5. 2024.)
3. Batchelor, S. A., & Burman, M. J. (2004). *Working with girls and young women, women who offend*. London: Jessica Kingsley
4. Batrićević A., Pavićević O., Čopić S., Milićević M. (2024). *Quality of Prison Life of Female Prisoners in Serbia: Key Challenges and Areas of Strength*. Ljubljana: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 74 / 2023 / 4, 273–289 <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/publikacije/revija-za-kriminalistiko-in-kriminologijo/rkk> (posjećeno 13. 5. 2024.)
5. Belušić, I. (2003). *Kriminalitet žena*. Zagreb: Kriminologija i socijalna integracija, časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, 11 (2), 165-176. <https://hrcak.srce.hr/99015> (posjećeno 2. 5. 2024.)
6. Blanchette, K., & Brown, S. L. (2006). *The Assessment and Treatment of Women Offenders: An integrative perspective*. England: John Wiley & Sons
7. Bloom, B., Owen, B., & Covington, S. (2005). *Gender-responsive strategies. A summary of research, practice, and guiding principles for women offenders*. Washington D.C.: U.S. Department of Justice, National Institute of Corrections. <https://s3.amazonaws.com/static.nicic.gov/Library/018017.pdf> (posjećeno 23. 4. 2024.)
8. Bucerius S., Sandberg S. (2022). *Women in Prisons* <https://www.journals.uchicago.edu/doi/full/10.1086/722105> (posjećeno: 14. 5. 2024.)
9. Butorac K., Doležal D. i Mikšaj Todorović Lj. (2015). *Kriminalna karijera i kriminalni životni stil žena*. Zagreb: MUP RH, Policijska akademija, Zbornik sažetaka radova IV međunarodne znanstveno-stručne konferencije istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu. (posjećeno: 17. 5. 2024.)
10. Chesney-Lind, M., & Pasko, L. (2004). *The Female Offender: Girls, Women, and Crime*. Sage Publications.
11. Connell, R. W. (1987). *Gender and Power: Society, the Person, and Sexual Politics*. Stanford University Press.
12. Council of Europe. (1950). *European Convention on Human Rights*. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (posjećeno 5. 5. 2024.)

13. Council of Europe. (1973). *European Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/065> (posjećeno 5. 5. 2024.)
14. Council of Europe. (1983). *Convention on the Transfer of Sentenced Persons*. Strasbourg, 21.3.1983. Retrieved from <https://rm.coe.int/1680079529>(posjećeno 5. 5. 2024.)
15. Council of Europe. (1987). *European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/126> (posjećeno 6. 5. 2024.)
16. Council of Europe. (1987). *European Prison Rules, 1987*. <https://www.coe.int/en/web/penal-reform/european-prison-rules>(posjećeno 6. 5. 2024.)
17. Council of Europe. (2006). *European Prison Rules, 2006*. <https://www.coe.int/en/web/penal-reform/european-prison-rules>(posjećeno 6. 5. 2024.)
18. Council of Europe. (2018). *Informativni dokument. Žene u zatvoru. (Informational document. Women in prison.)*.<https://rm.coe.int/16808b642c>(posjećeno 10. 5. 2024.)
19. *Council framework decision on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law*, The Council of the European Union, 2008/913/JHA (2008). https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2008/913/oj(posjećeno 4. 3. 2024.)
20. Cunha, O., Castro Rodrigues, A., Caridade, S. i sur. (2023)*The impact of imprisonment on individuals' mental health and society reintegration: study protocol*.BMC Psychol 11, 215 (2023). <https://doi.org/10.1186/s40359-023-01252-w> (posjećeno 15. 6. 2024.)
21. *Considering Sociodemographic and Criminological Traits*. (1994). Zagreb: *Croatian Annual of Criminal Law and Practice*, 13(2), 957-990. <https://hrcak.srce.hr/en/file/130360>(posjećeno 18. 4. 2024.)
22. Covington, S. S. (2002). *A woman's journey home: Challenges for female offenders and their children*. Washington, DC: Urban Institute.
23. Coyle, A. (2005). *A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff*.United Nations Office on Drugs and Crime.
24. Czerwinski, T., König, E., & Zaichenko, T. (Eds.). (2016). *Youth and Adult Education in Prisons: Experiences from Central Asia, South America, North Africa, and Europe*. International Perspectives in Adult Education, 69. https://www.dvv-international.de/fileadmin/files/ipe_69_eng_web.pdf(posjećeno 18. 4. 2024.)

25. Davis, A. Y. (2003). *Are Prisons Obsolete?* Seven Stories Press. European Commission. (2021). *Ethics in Social Science and Humanities*.
https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/ethics-in-social-science-and-humanities_heen.pdf (posjećeno 3. 4. 2024.)
26. Dore, G. (2010). Health-Related Quality of Life in Prisoners. U: Preedy, V.R., Watson, R.R. (ur.) *Handbook of Disease Burdens and Quality of Life Measures*. Springer: New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-0-387-78665-0_197
27. Europska Konvencija o ljudskim pravima, Europski sud za ljudska prava (2013).
<https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/KLJU%C4%8CNI%20DOKUMENTI/Konvencija%20za%20za%C5%A1titu%20ljudskih%20prava%20i%20temeljnih%20sloboda.pdf> (posjećeno 2. 3. 2024.)
28. Europska konvencija o sprječavanju mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, (CPT) Europski odbor za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (2002).
<https://rm.coe.int/16806dbabf> (posjećeno 2. 3. 2024.)
29. *Europski odbor za sprečavanje mučenja, neljudskog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, CPT* (2018). Informativni dokument, <https://rm.coe.int/16808b642c> (posjećeno 2. 3. 2024.)
30. Europska socijalna povelja, tekst preveo Puljiz, V. (1998).
<https://hrcak.srce.hr/file/47192> (posjećeno 3. 3. 2024.)
31. Majdak M., Jandrić Nišević A., Duvnjak A. (2023). *Experience of Imprisonment from the Perspective of Female Offenders in the Republic of Croatia*. Zagreb: Nova prisutnost 21 (2023) 2, 385-400, Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu <https://hrcak.srce.hr/306176> (posjećeno 4. 5. 2024.)
32. Farkaš, R. i Žakman - Ban, V. (2006). *Obilježja procesa prilagodbe zatvorskim uvjetima zatvorenika/zatvorenica s obzirom na sociodemografske i kriminološke osobujnosti*. Zagreb: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 13(2), 957-990.
33. Firzalinda, Vera Nazhira Arifin, Hermansyah, Alma Aletta, Dharina, Asnawi Abdullah, (2019). *The Assessment of the Quality of Life Among Female Prisoners in Aceh Besar*, <https://www.atlantis-press.com/proceedings/ishr-19/125934948> (posjećeno 14. 5. 2024.)
34. Friel, Sharon; Kelleher, Cecily C. (2002). *Perceived quality of life and mental health status of female prisoners*.
<https://aran.library.nuigalway.ie/bitstream/handle/10379/2549/02%202002> (posjećeno 14. 5. 2024.)
35. Friel, S., Kelleher, C. C. (2022). *Female Prisoners' Problems Living in an Irish Prison: An Exploratory Study*. Irish Medical Journal: 95(8), 241-243.
<http://hdl.handle.net/10379/2549> (posjećeno 14. 5. 2024.)

36. Grozdanić, V. (2011). *Kada žena ubije – interdisciplinarni pristup*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci. (str. 11., 135., 136)
37. Garland, D. (1990). *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory*. University of Chicago Press.
38. Hawley, J., Murphy, I., & Souto-Otero, M. (2013). *Prison Education and Training in Europe: Current State-of-Play and Challenges*. A summary report authored for the European Commission by GHK Consulting.
http://www.antoniocasella.eu/nume/hawley_ue_education_may13.pdf (posjećeno 20. 5. 2024.)
39. Jadrešin A. i Mustapić J. (2014). *Žene koje čine kaznena djela*. Osijek: Život i škola, časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, 60 (32), 129-135.
<https://hrcak.srce.hr/131222>(posjećeno 23. 5. 2024.)
40. Johnson, B. H., Pierce, G. R., Rost, K. B. (1996). *Handbook of Social Support and the Family*. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4899-1388-3> (posjećeno 1. 6. 2024.)
41. Jaksa, W. (n. d.) WHY CRIMINAL FIRST TIME OFFENDERS GO TO JAIL!
<https://www.toronto-criminal-lawyer.co/blog/first-time-offenders-jail/> (posjećeno 17. 6. 2024.)
42. Kazneni zakon (NN 125/11) https://narodne.novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_11_125_2498.html
43. Lempert, L. B. (1997). *Women Doing Life: Gender, Punishment and the Struggle for Identity*. University of California Press.
44. Liauw, J., Jurgutis, A., Nouvet, E., Dinely, K., Kearney, M., Reaka, N., Fitzpatrick-Lewis, D., Pierson, K., & Kouyomdijan, A. (2021). *Reproductive healthcare in prison: A qualitative study of women's experiences and perspectives in Ontario, Canada*. *PLoS One*, 16(5), e0251853. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0251853> (posjećeno 17. 4. 2024.)
45. Liebling, A., Hulley, S., & Crewe, B. (2011). *Conceptualising and Measuring the Quality of Prison Life*. In D. Gadd, S. Karstedt, & S. Messner (Eds.), *The Sage Handbook of Criminological Research Methods*. London: Sage.
46. MacKinnon, C. A. (1989). *Toward a Feminist Theory of the State*. Harvard University Press.
47. McQuaide, S., Ehrenreich, J.H. (1998). Women in Prison: Approaches to Understanding the Lives of a Forgotten Population. *Journal of Women & Social Work*, 13(2), 233-246.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/088610999801300207>(posjećeno 24. 4. 2024.)

48. Milanović Litre, T. (2022). *Kazna zatvora*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet (diplomski rad). <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:496731>(posjećeno 4. 3. 2024.)
49. Milas, G. (2005), *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
50. Milić Babić Milić M. (2019). *Socijalna podrška i roditeljstvo*. Zagreb: Socijalne teme, Studijski Centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb <https://hrcak.srce.hr/file/339281>(posjećeno 25. 5. 2024.)
51. Ministarstvo pravosuđa i uprave (2022). *Izješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara u Republici Hrvatskoj za 2021. godinu*.<https://mpu.gov.hr>
52. Nur Oktavia Hidayati, Suryani Suryani, Laili Rahayuwati, Efri Widiyanti (2022) *Women Behind Bars: A Scoping Review of Mental Health Needs in Prison*.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10113576/>(posjećeno 16. 5. 2024.)
53. Obiteljski zakon (2023). NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23
<https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>
54. Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, Vlada Republike Hrvatske, NN 12/2009-143. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/2009_11_12_143.html (posjećeno 2. 3. 2024.)
55. Penal Reform International. (2015). *Questionnaire for Women and Girls: Survey on Non-Discrimination and Equality with Regard to the Right to Health and Safety*.https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WG/righthealth/States/MALTA_1.pdf(posjećeno 6. 4. 2024.)
56. Petersilia, J. (2003). *When Prisoners Come Home: Parole and Prisoner Reentry*. Oxford University Press.
57. Pleić, M. (2010). *Međunarodni instrumenti zaštite prava zatvorenika i nadzora nad sustavom izvršavanja kazne zatvora*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu(stručni rad).<https://hrcak.srce.hr/89867> (posjećeno 20.6.2024.)
58. Povelja Europske unije o temeljnim pravima, Službeni list Europske unije C 202/389 (2016). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=RO> (posjećeno 7. 3. 2024.)
59. Pravilnik o radu i raspolaganju novcem zatvorenika https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_06_67_998.html
60. Pravilnik o standardima smještaja i prehrane zatvorenika (NN 78/2022)https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_07_78_1135.html
61. Pravilnik o tretmanu zatvorenika (NN br. 14/21.) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2021_11_123_2109.html

62. Prost, S. G. Lisa, Panisch, S., Bedard L. E. (2019). *Quality of Life in Jail: Gender, Correlates, and Drivers in a Carceral Space*. <https://www.academia.edu/55834847> (posjećeno 18. 5. 2024.)
63. Ustav Republike Hrvatske (1990). NN, 85/10.
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html
64. Richie, B. E. (2001). *Challenges incarcerated women face as they return to their communities: Findings from life history interviews*. *Crime & Delinquency*, 47(3), 368-389. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0011128701047003005>
65. Sheppard, S. (2024). *Mental Health Effects Facing Recently Released Prisoners*, <https://www.verywellmind.com/mental-health-effects-facing-former-inmates-5195312> (posjećeno 17. 6. 2024.)
66. Sufrin, C., Kolbi-Molinas, A., & Roth, R. (2015). *Reproductive Justice, Health Disparities And Incarcerated Women in the United States*. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 47(4), 213-219.
<https://www.jstor.org/stable/48576280>(posjećeno 10. 4. 2024.)
67. Špadijer-Džinić, J., Pavićević, O., & Simeunović-Patić, B. (2009). *Žena u zatvoru - deprivacije zatvoreničkog života (Women in Prison - Deprivations of Inmate Life)*. *Sociology*, 51(3), 225-246. <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/0038-03180903225S.pdf> (posjećeno 16. 5. 2024.)
68. Šućur Z i Žakman-Ban V (2005). *Značajke života i tretmana žena u zatvoru*. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 14 (6), 1055-1079.
<https://hrcak.srce.hr/18095>(posjećeno 27. 4. 2024.)
69. United Nations (2014). *Women´s Rights are Human Rights*.<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Events/WHRD/WomenRightsAreHR.pdf>(posjećeno 25. 4. 2024.)
70. United Nations General Assembly. (2003). *Resolution 58/183: Human Rights in the Administration of Justice*.
https://digitallibrary.un.org/record/509363/files/A_RES_58_183-EN.pdf?ln=en(posjećeno 26. 4. 2024.)
71. United Nations General Assembly. (2006). *Resolution 61/143: Intensification of efforts to eliminate all forms of violence against women*.
<https://www.un.org/womenwatch/daw/documents/ga61.htm>(posjećeno 26. 4. 2024.)
72. United Nations. (1945). *Charter of the United Nations*.
<https://www.un.org/en/charter-united-nations/>(posjećeno 25. 4. 2024.)
73. United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*.
<https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>(posjećeno 25. 4. 2024.)

74. United Nations. (1957). *Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*. https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UN_Standard_Minimum_Rules_for_the_Treatment_of_Prisoners.pdf(posjećeno 25. 4. 2024.)
75. United Nations. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights*. <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>(posjećeno 25. 4. 2024.)
76. United Nations. (1980). *Report of the Sixth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders*. <https://digitallibrary.un.org/record/30439/usage?ln=fr>(posjećeno 25. 4. 2024.)
77. United Nations. (1984). *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman, or Degrading Treatment or Punishment*. <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cat.aspx>(posjećeno 25. 4. 2024.)
78. United Nations. (2000). *Tenth United Nations Congress. Report of the Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders*. Vienna, 10-17 4. 2000. Retrieved from https://digitallibrary.un.org/record/432663/files/A_CONF.187_15-EN.pdf(posjećeno 26. 4. 2024.)
79. United Nations. (2000). *Vienna Declaration on Crime and Justice: Meeting the Challenges of the Twenty-First Century*. https://digitallibrary.un.org/record/432663/files/A_CONF.187_15-EN.pdf(posjećeno 26. 4. 2024.)
80. United Nations. (2010). *United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders -Bangkok Rules* https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf(posjećeno 26. 4. 2024.)
81. United Nations. (2015). *United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders*. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/WomenPrisoners/UN_Rules_for_the_Treatment_of_Women_Prisoners_and_NonCustodial_Measures_for_Women_Offenders_ENG_2015.pdf(posjećeno 26. 4. 2024.)
82. Ustav Republike Hrvatske (1990). NN, 85/10. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html
83. Yuval-Davis, N. (1997). *Gender and Nation*. SAGE Publications.
84. Zajednice UZOR u zatvorskom sustavu, Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, službena stranica (2017.): <https://mpudt.gov.hr/vijesti/zajednice-uzor-u-zatvorskom-sustavu/17927>

85. Zakon o izvršavanju kazne zatvora (2021). NN 14/21,
155/23<https://www.zakon.hr/z/179/Zakon-o-izvr%C5%A1avanju-kazne-zatvora>
86. Zakon o sudovima za mladež (NN 111/97) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_111_1671.html

